

JURISTA VĀRDS

Una lex — una iustitia omnibus

20. NOVEMBRIS 2007

Nr. 47 (500)

Sveicināts, mūsu lasītāj,
jau 500. reizi!

“Jurista Vārda” populārākie autori

Kāda bija žurnāla
jubilejas konference

Raksti, kas ietekmējuši
Latvijas tiesību sistēmu

Eiropas jurisprudences vērtības
civiltiesībās: pārņemt vai nogaidīt

Noziedzīgu nodarījumu
daudzējādības
kvalifikācijas problēmas

Satversmes lasīšana
Satversmes tiesā

500

JURISTA VĀRDS

Una lex — una iustitia omnibus

JURISTA VĀRDA 500.NUMURU SVINOT

DINA GAILĪTE.

Sveicināts, mūsu lasītāj, jau 500. reizi! 1–3

Lasītāju vēlējumi “Jurista Vārdam” 4

SANNIJA MATULE..

Kāda bija “Jurista Vārda” konference..... 6–11

SANNIJA MATULE.

“Jurista Vārda” pieredzes 12 gadi 12–13

JĀNIS PLEPS.

Raksti, kas ietekmējuši Latvijas tiesību sistēmu..... 14–15

JĀNIS PLEPS.

“Jurista Vārda” populārākie autori 16

SKAIDROJUMI. VIEDOKĻI

KALVIS TORGĀNS.

Eiropas jurisprudences vērtības civiltiesībās:

pārņemt vai nogaidīt..... 17–19

ULDIS KRASTIŅŠ.

Noziedzīgu nodarījumu daudzējādības

kvalifikācijas problēmas 20–24

JĀNIS PLEPS, EDGARS PASTARS.

Satversmes lasīšana Satversmes tiesā 25–32

NO CITAS PUSES

VILNIS VITNIEKS.

Un ezerā zvaigzne krīt..... 33–36

Žurnāls “Jurista Vārds”: reģistrācijas apliecība Nr. 1148, iznāk otrdienās.

Zinātniski konsultatīvā padome: Romāns Apsītis, Mārtiņš Bičevskis, Elita Ektermane, Sandra Kukule, Gunārs Kusiņš, Gunārs Kūtris, Gunta Višņakova

Redakcija: galvenā redaktore Dina Gailīte, atbildīgais redaktors Leonards Pāvils, tieslietu redaktors Jānis Pleps, informācijas redaktore Sannija Matule.

Kontakti: adrese – Rīgā, Bruņinieku 36-2, LV-1011, tālrunis – 7310680;

E-pasts: dina.gailite@lv.lv; leonards.pavils@lv.lv; janis.pleps@lv.lv; sannija.matule@lv.lv

Izdevējs: VSIA “Latvijas Vēstnesis”.

Iespiests: SIA tipogrāfija “Citrons” Rīgā, Ūnijas ielā 8, LV-1084, tirāža – 3000 eksemplāru.

Abonēšana: VSIA “Latvijas Vēstnesis” Pārdošanas daļa, tālrunis: 8006000.

Sludinājumi un reklāma: “Latvijas Vēstneša” Klientu centrā Rīgā, Bruņinieku 36-2, LV-1011; tālrunis: 7315001; fakss: 7312202 (darba laiku un iesniegšanas kārtību skat. www.lv.lv).

© Pārpublicēšanas un citēšanas gadījumā atsauce uz “Jurista Vārdu” obligāta.

Sveicināts, mūsu lasītāj, jau 500. reizi!

Šodien iznāk jau pustūkstošais "Jurista Vārda" numurs. Vairāk nekā 12 gadus no rubrikas Latvijas Republikas oficiālajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" tas ir pārtapis par patstāvīgu žurnālu, un šobrīd ir lielākais juridiskais preses izdevums Latvijā.

Lai nosvinētu savu jubileju, pagājušajā nedēļā – vēl pirms šī numura iznākšanas – "Jurista Vārds" ar Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes atbalstu rīkoja konferenci "Latvijas tiesību sistēma šodien". Uz šo pasākumu bijām aicinājuši savu ilggadējo autoru "zelta izlasi", un mums par lielu pārsveikumu un prieku lasītāju interese par pasākumu, kurā viņi šoreiz tieši, bez žurnāla starpniecības, varēja smelties Latvijas labāko juristu atziņas, bija tik liela, ka daudziem pat nācās atteikties dalību.

Foto: Boriss Koļesņikovs, "LV"

Mūsu augstākās virsotnes

Ģatavojoties 500. numura iznākšanai, mēs gluži dabiski vēlējamies papeļoties ar, mūsaprāt, lielākajiem "Jurista Vārda" sasniegumiem. Jāteic, ka kopš "Jurista Vārda" pirmsākumiem, tātad kopš 1995. gada, kopumā ir publicēti gandrīz 5000 rakstu – vismaz tādu skaitli saskaita mūsu elektroniskais arhīvs. Protams, liela daļa no tiem ir, piemēram, ziņas par dažādiem notikumiem jurisprudencē, kam šobrīd vairs ir tikai vēsturiska nozīme. Taču nav arī šaubu, ka daudzi raksti veido Latvijas tiesību zelta fondu un joprojām tiek pārlasīti un citēti gan studentu darbos, gan – un tas ir liels gods mums un mūsu autoriem – Satversmes un Augstākās tiesas spriedumos. Varam droši teikt, ka debates "Jurista Vārdā" vairākkārt ir ietekmējušas arī likumdevēja gribu.

Mīnēšu dažus konkrētus spilgtākos "Jurista Vārda" pēdējo gadu tematus:

- Viens no lasītāju iecienītākajiem tematiem kopš Administratīvā procesa likuma spēkā stāšanās, protams, ir administratīvās tiesības. Šai ziņā mums ir

veicies arī ar rakstīt gribošiem un varo-
šiem autoriem ar Jautrīti Briedi priekš-
galā. Faktiski varam ar lepnumu teikt,
ka apstākļos, kad joprojām trūkst siste-
mātisku Administratīvā procesa likuma
komentāru, šī likuma izpratne daudziem
juristiem ir veidojusies, pateicoties tieši
daudzu autoru rakstiem mūsu žurnālā.
Šeit arī jāatzīmē, ka "Jurista Vārda" pub-
likācijas par administratīvo procesu tika
apkoptas rakstu krājumā, kas uz ilgu
laiku iekļuva juridiskās literatūras topa
augšgalā.

- Līdzīgi tas ir ar Kriminālprocesa likumu, kurš arī joprojām ir palicis bez plašākiem komentāriem un kur situāci-
ju glābj Ārijas Meikališas un Kristīnes
Stradas-Rozenbergas rakstu sērija, kas
arī prasīt prasās tikt izdota grāmatā.

- Jāsaka, nedaudz kūtrāki rakstītā-
ji ir civilisti, taču nenoliedzamu artavu
saistību tiesību attīstībā, protams, ir
devis profesors Torgāns, piemēram, ar
savu programmatisko rakstu piesakot
vainas koncepcijas pārskatīšanu civil-
tiesībās. Šeit jāatzīmē arī jaunie censo-
ņi – vairāku autoru grupa, kas pēdējā
gada laikā ir sadūšojusies uz drosmīgu

soli – Civillikuma saistību tiesību daļas komentēšanu.

- Lasītāji droši vien atceras arī plašās
krimināltiesībnieku autoritāšu diskusi-
jas par Krimināllikuma 117. panta 6. un
7. punkta interpretāciju vai par juridis-
kas personas "kriminālatbildības" ievie-
šanu Latvijas krimināltiesībās.

- Jāsaka, ka nozīmīgs ir "Jurista Vār-
da" devums arī valststiesībās – tam ap-
liecinājums ir, piemēram, fakts, ka glu-
ži kā karogs mūsu žurnāla tematiskais
speciālizlaidums ir ticis vicināts no Sa-
eimas tribīnes karstajās Latvijas – Krie-
vijas robežlīguma debatēs. Iespējams, ka
raksti par robežlīguma atbilstību Satver-
smei un valsts kontinuitāti tiks pat citēti
Satversmes tiesas spriedumā, ko šobrīd
ar tik lielu interesi gaida Latvijas sabied-
rība. Mūsu slejās ir bijis iespējams lasīt
arī debates par Satversmes 81. panta
izslēgšanu, par Saeimas atļaušanas re-
gulējumu un citiem nozīmīgiem valst-
stiesību jautājumiem. Šeit neapšaubāmi
vislielāko darbu ieguldījis mūsu kolēģis,
valststiesību eksperts un entuziasts Jānis
Pleps, pulcējot ap "Jurista Vārdu" šo no-
zari pētošos Latvijas juristus.

Jurista Vārda 500. numuru svinot

Latvijas Valsts prezidents

**Valsts prezidenta V.Zatlera apsveikums
lielākā profesionālā juridiskās preses izdevuma
"Jurista Vārds" 500.numura iznākšanai
vēlītājā konferencē "Latvijas tiesību sistēma šodien"**

Godātie konferences dalībnieki!

Godātie juristi!

Pēdējie notikumi tiesu varā pierāda, ka jautājums par to, kādā forumā juristu profesijas pārstāvju starpā būtu jānotiek profesionālai diskusijai, viedokļu apmaiņai un pieredzes nodošanai par būtiskiem tiesību izpratnes un piemērošanas jautājumiem, ir aktuāls. Turklāt, veids, kādā juristu vidē notiek domu apmaiņa, nesaraujami ir saistīts ar jautājumu par profesionālo ētiku un godīgumu. Manuprāt, tāds profesionāls izdevums kā "Jurista Vārds", nevis privātas telefonsarunas starp tiesas procesā iesaistītām pusēm, ir īstā vieta šādam juristu forumam.

Tāpēc es kā Valsts prezidents ar prieku izmantoju šo iespēju apsveikt Latvijas juristu saimi ar nedēļraksta "Jurista Vārds" 500.numura iznākšanu un žurnāla veidotāju iniciatīvu sarīkot konferenci "Latvijas tiesību sistēma šodien".

Novēlu žurnāla veidotājiem, lasītājiem un publikāciju autoriem turpināt labi iesāktās tradīcijas nodrošināt kompetentu un profesionālu diskusiju, gan iesaistot atzītus tiesību zinātniekus un praktiķus, gan studējošo jaunatni. Es atzinīgi vērtēju žurnāla "Jurista Vārds" līdz šim veikto ieguldījumu tādu svarīgu valststiesību jautājumu izvērtēšanā kā Valsts prezidenta tiesības ierosināt tautas nobalsošanu, Latvijas – Krievijas robežlīguma atbilstība Satversmei, Satversmes 81.panta lietderība, labas pārvaldības principa saturs un Saeimas vēlēšanu norises tiesiskums, un atbalstu nupat ierosināto diskusiju par Saeimas atļaušanas kārtību, jo, kā jau esmu norādījis, izmaiņām Satversmē nepieciešams konstitucionālo tiesību ekspertu vērtējums.

Godātie žurnāla "Jurista Vārds" lasītāji!

Ne vien tiesnešiem, bet visiem Latvijas juristiem ir pienācis laiks uzsākt domu apmaiņu par to, kāda šodien ir Latvijas pilsoniskās sabiedrības tiesiskuma un demokrātijas izpratne un līdzatbildība tiesiskās apziņas veidošanā un ko mēs saprotam ar vārdu "tiesiskums".

Patiesā cieņā,

Valdis Zatlers

Valdis Zatlers

2007. gada 16.novembrī

Nākotnes perspektīvas

Vismaz mums mūsu rītdiena šķiet diezgan skaidra – tā kā nevienas valsts tiesību sistēmu nevar uzskatīt par pilnīgi perfektu un darbs pie tās ir nepārtraukti jāturpina tāpat kā pie Rīgas celtniecības, mūsu žurnāla darba lauks ir nebeidzams un tēmu loks faktiski neizmēlams. Turklāt jāņem vērā publikas specifika – pat tad, ja vairākumam juristu šķiet, ka kāda problēma ir diezgan skaidri atrisināta, vienmēr atradīsies kāds, kurš atkal būs gatavs iemest akmeni un savīļņot mierīgo likuma izpratnes ūdens virsmu.

Un arī turpmāk mēs turēsimies pie savas līdzšinējās politikas – ka jurisprudencē ir grūti nodalīt "pareizos" un "nepareizos" viedokļus, ir tikai vairāk vai mazāk pārliecinoši argumentētas pozīcijas. Tādēļ mēs turpināsim publicēt arī pilnīgi pretrunīgas pozīcijas, jo labākos risinājumus var meklēt diskusijās, un mēs priecājamies, kad "Jurista Vārdu" dēvē par lielāko Latvijas juristu forumu. Šai ziņā mēs varam būt droši arī par savu lasītāju, jo, kā liecina aptaujas, vairāk nekā 90% no tiem ir ar augstāko juridisko izglītību vai arī studē tieslietas. Tas ļauj mums prezumēt, ka lasītājam ir interesanti veidot pašam savu, patstāvīgu, viedokli, balstoties uz dažādajiem argumentiem un pozīcijām, ko viņš atrod "Jurista Vārdā".

Jārunā par konkrētākiem nākotnes plāniem, tad jāmin "Jurista Vārda" jaunā elektroniskā versija, kuru paredzēts ieviest ar jauno gadu un kurā, jācer, izdosies uzlabot esošos rīkus un izveidot interesantus jaunumus, piemēram, tēmu un autoru katalogu, juristu elektroniskās dienasgrāmatas jeb blogus u. c.

Protams, mēs centīsimies arī turpmāk paplašināt autoru loku – meklēsim jaunus talantus un uzrunāsim iedvesmas mūzas, lai tās biežāk apciemo pieredzējušos rakstītājus, kas dažbrīd tik ļoti iegrimst sūrajā jurista ikdienā, ka par zinātni pavisam aizmirst.

Un, protams, mēs darīsim visu iespējamo, lai mūsu lasītāju skaits augtu tikpat strauji kā līdz šim. Un tādā gadījumā, ņemot vērā, ka pēdējā gada laikā mūsu abonētu skaits ir dubultojies, mēs varam droši apgalvot, ka līdz 1000. numura iznākšanai mūs abonēs ne vien visi Latvijas juristi, bet pilnīgi visi Latvijas iedzīvotāji, un mūsu sabiedrība būs tiesiski vislabāk izglītotā visā Eiropā...

Visi šie konkrētie nākotnes plāni pamatojas mūsu žurnāla devīzē – veicināt tiesisku domu un praksi Latvijā.

Šai sakarā atgādināšu klasisku citātu no runas, kas teikta pirms gandrīz

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

Jura Alunāna iela 1, Rīga, LV 1010

 Tālrunis: 67830735, 67210274 Fakss: 67830770
 e-mail: tiesa@satv.tiesa.gov.lv

Rīgā 2007. gada 16. novembrī

*Verba volant, scripta manent**Vārdi lido, uzrakstītais paliek*

Satversmes tiesa pauž cieņu un atzinību nozīmīgākā un ietekmīgākā profesionālā un zinātniskā juridiskā preses izdevuma „Jurista Vārds” kolektīvam žurnāla 500. numura iznākšanas jubilejā.

Paldies par Latvijas tiesību sistēmas izaugsmes un tiesiskās domas attīstības veicināšanu, par vērtīgiem padomiem un praktiskiem skaidrojumiem - par atbalstu gan profesionāļiem, gan vienkārši zinātkāriem.

Ar cieņu,

Satversmes tiesas priekšsēdētājs

G. Kūtris

LATVIJAS REPUBLIKAS TIESĪBSARGS

Dzirnau iela 16 Rīga LV 1010, tālr. 67686768; fax 67244074; e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv

Rīgā

Dinai Gailītei
 Žurnāla „Jurista vārds” galvenajai redaktorei
 Brūņinieku ielā 36, Rīga, LV-1011

L. Cien Gailītes kundze,

Tiesībsarga biroja vārdā vēlos sveikt Jūs un žurnāla „Jurista Vārds” kolektīvu ar nozīmīgo notikumu – izdevuma 500. numura izdošanu!

Žurnāla 500. numura iznākšana liecina par to, ka žurnāls ir ne tikai nozīmīgs avots, kurā uzzināt par svarīgākajām norisēm Latvijas jurisprudencē, bet tam ir arī būtiska loma aktuālāko tiesību jomas problēmu risināšanā un tiesiskās domas un prakses attīstībā Latvijā. Augstu vērtēju to, ka „Jurista vārdu” veido profesionāļi, kam rūp Latvijas kopējā demokrātijas un tiesiskuma attīstība.

Vēlu veiksmi un panākumus arī turpmākajā darbā!

Patiesā cieņā,

Tiesībsargs

Romāns Apsītis

2500 gadiem – Atēnu demokrātijas augstākajā attīstības punktā. Proti, tās ir Atēnu valdnieka Perikla pārdomas par demokrātijas būtību un pamatvērtībām:

“Mūsu valsts iekārta nenoskata likumus no kaimiņu zemēm – mēs drīzāk esam paraugs citiem nekā citu atdarinātāji. Mūsu iekārta sauc par demokrātiju tāpēc, ka tās pārvaldi dala nevis nedaudzi ļaudis, bet gan vairākums. Likumi paredz vienlīdzīgu tiesu visiem, par spīti atšķirībām, kas cilvēku raksturo; sabiedriskā dzīvē katrs saņem ievēribu pēc saviem nopelniem, jo piederībai pie šķiras ir mazāka nozīme nekā cilvēka tikumam; un nabadzība vai izcelsme, ar ko nevar lepoties, nestājas ceļā tam vīram, kas spēj labi kalpot savai valstij. Brīvība raksturo mūsu politisko dzīvi, un mūsu ikdienas attiecībās nav vietas skaudībai [...] svēta bijība mūs attur pārkāpt valsts likumus. Mēs vienmēr paklausām varas vīriem un likumiem – it sevišķi tiem, kas aizsargā cietējus.”¹

Mēs varētu jautāt: vai Latvija demokrātijas un tiesiskuma attīstībā ir sasniegusi vismaz antīkās pasaules paraugus? Jūs teiksit – dažos aspektos noteikti – teiksim, sievietes drīkst piedalīties vēlēšanās un uzstāties ar publiskām runām, kādas, piemēram, tika noturētas „Jurista Vārda” konferencē pagājušajā piektdienā.

Bet vai “svēta bijība” attur mūs visus no likuma pārkāpšanas un vai likums un tiesa Latvijā patiešām šobrīd ir pilnīgi vienlīdzīga pret visiem?

Kamēr atbildes uz šiem jautājumiem mūsos raisa nevis nepārprotami apstiprinošas atbildes, bet liek kaut uz mirkli šaubīties, es domāju, “Jurista Vārdam” ir vēl daudz darāmā, līdzdarbojoties Latvijas kā tiesiskās valsts stiprināšanā!

Īpašā reizē īpašs “Jurista Vārds”

Protams, 500. žurnāla numuram, bija jābūt īpašam. Tādēļ šoreiz īpaši biežā “Jurista Vārda” pirmo pusi aizņem pārskats par konferenci un apsveikumi, kuras saņemām svētkos.

Ieskatu “Jurista Vārda” vairāk nekā 12 gadu ilgajā vēsturē – pārtapšanā no rubrikas par patstāvīgu žurnālu un ārējā veidola pārvērtībās – jūs varat rast Sanijas Matules sagatavotajā rakstā.

Tālākajās lappusēs Jānis Pleps atklāj lasītāju aptaujas rezultātus – balsojumu par iecienītākajiem autoriem, kā arī “Jurista Vārda” padomes vērtējumu nominācijā “Raksti, kas būtiski ietekmējuši juridisko domu Latvijā”.

Taču svētki pait, bet darbs turpinās. Tādēļ vēlējamies “Jurista Vārda” 500. iznākšanas reizē ne tikai priecāties par līdz šim sasniegto, bet arī dot ko īpaši vērtīgu, jums, mūsu lasītāji. Tas, protams, nevarēja būt nekas cits kā īpaši labas publikācijas. Tās sagatavot lūdzām mūsu ilggadējos autorus, kuras gan ilgstošas sadarbības, gan lielās autoritātes dēļ pa-

matoti varam dēvēt par Latvijas rakstītā juridiskā vārda Lielmeistariem. Tā, šajā numurā jūs varat lasīt prof. Dr.habil.iur. Kalvja Torgāna pārdomas par reformu nepieciešamību civiltiesībās “Eiropas jurisprudences vērtības civiltiesībās: pārņemt vai nogaidīt” un prof. Dr.habil.iur. Ūlda Krastiņa rakstu “Noziedzīgu nodarījumu daudzējādības kvalifikācijas problēmas”. Jaunās paaudzes redzējumu šajā žurnālā pauž divi tiesību zinātņu maģistri – Jānis Pleps (viņš ir arī JV tieslietu redaktors) un Edgars Pastars, kuri savas zinātniskās gaitas mūsu žurnālā aizsāka, vēl studējot Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes pirmajosursos. Viņu raksta temats – “Satversmes lasīšana Satversmes tiesā”.

Bet žurnāla noslēgumā – ierastās tiesību prakses un nedēļas ziņu vietā – Augstākās tiesas senatora Viļņa Vietnieka stāstījums par pirmskara Latvijas senatora Jāņa Skudres likteni skarbjos mūsu valsts likteņa griežos.

Lai jums interesants šis “Jurista Vārda” jubilejas numurs, un tiksimies arī vismaz nākamās 500 otrdienas!

**JV redakcijas vārdā –
galvenā redaktore Dina Gailīte**

¹ Perikla 431. gadā p.m.ē. teiktā runa vēsturnieka Tukidīda pārstāstījumā lasāma viņa *Peleponēsas kara vēsturē*. Citēts Agneses Gailēs tulkojums no sengrieķu valodas // *Rīgas Laiks*, 2005, Nr. 3.

Jurista Vārda 500. numuru svinot

*Prokuratūras darbinieku vārdā un personīgi
sveicu Jūs jubilejas numura iznākšanas
dienā!*

*Lai neizsīkst spēks, izturība un radošs gars
ikdienas darbā!*

*Lai radoši meklējumi un panākumi pavada
Jūs arī turpmākos darba gadus, sniedzot
nozīmīgu un neatsveramu ieguldījumu juristu
un Latvijas sabiedrības informēšanā,
juridiskās izglītības attīstīšanā un tiesiskās
apziņas stiprināšanā!*

*Cieņā un cerībā uz veiksmīgu tālāko
sadarbību -*

2007.gada 16. novembrī

J. Maizītis
Generālprokurors

Lasītāju vēlējumi "Jurista Vārdam"

• Vispirms novēlu visu to labāko lielajā jubilejā! Vienmēr ar nepacietību gaidu otrdienas, lai uzzinātu, kas jauns Latvijas tiesiskajā telpā. Tāpat novēlu palikt tādiem, kādi esat un turpināt savu iesākto darbu tādā pašā veidā un garā!

• Neļaujiet nevienam nozagt savus sapņus un idejas! Sekojiet savai sirdsbalsij un mērķim vienalga kādā veidā. Paldies par "Jurista Vārdu" visiem darbiniekiem!

• Gribētos, lai rakstīšanai vairāk un vairāk piesaistāt ne tikai centīgus studentus, bet arī daudzus gadus praktizējošus advokātus, tiesnešus u. c. juristus.

• Lai pietiek spēka un izturības saglabāt neitralitāti arī turpmāk!

• Paldies Jānim Bērziņam par rakstu "Maksātspējas krimināltiesiskie aspekti"! Vairāk tādu rakstu par uzņēmējdarbības procesiem, arī tiesu nolēmumiem!

• Lai "Jurista Vārds" ik gadu kļūst

apjomīgāks! Un sirsnīgs paldies redakcijas kolektīvam!

• Vēlētos vairāk praktiķu ieteikumus ar praktiskiem piemēriem, teiksim, disciplinārlietu izmeklēšana, administratīvo aktu izstrāde, apstrīdēšana u. tml. Bet kopumā žurnāls ir noderīgs gan studentiem, gan praktiķiem. Radošu darba procesu!

• Iesakū publicētos rakstus regulārāk apkopot un izdot grāmatās, piemēram, kā tas bija par administratīvo procesu.

• Uz jums lielā mērā balstās praktiķu "akadēmiskošanas" absolūti nepieciešamais darbs. Mudiniet un skubiniet kriminālistus un kriminālprocesuālistus rakstīt vairāk!

• Arvien lielāka kļūst nepieciešamība pēc juridiskām zināšanām dažādās dzīves jomās, līdz ar to būtu labi, ja normatīvo aktu pielietošana tiktu izskaidrota saprotamāk arī vienkāršam cilvēkam – ne juristam. Kā izdevums, kas orientēts uz juridiskām aprindām, JV ir visnotaļ pozitīvs. Tā turpināt, un – vislabākie novēlējumi jubilejā!

• Vēlētos vairāk tiesu prakses apkopojumu par kāda konkrēta tiesību jēdziena skaidrojumu un normu piemērošanas prakses jautājumiem.

• Lai visiem darbiniekiem darba spars un daudz interesantu un noderīgu rakstu!

• Paldies, ka jūs tādi esat! Izturību un darboties prieku arī turpmāk!

• Vairāk aktuālu tēmu, vairāk zinātniskuma!

• Viss ir lieliski. Novēlam vairāk saturīgu, aktuālu un pamatotu rakstu un atsaucīgu autoru!

• Uzturēt tempu un neatpalikt, "apdeitojoties" atbilstoši juridiskās domas attīstībai.

• Turpināt veiksmīgo ieguldījumu juridiskās domas attīstībā! P.S. kļūt biežākam (vairāk publikāciju), nezaudējot kvalitāti.

• Ļoti prasmīgi un analizēt protoši autori. Vairāk šāda tipa rakstus!

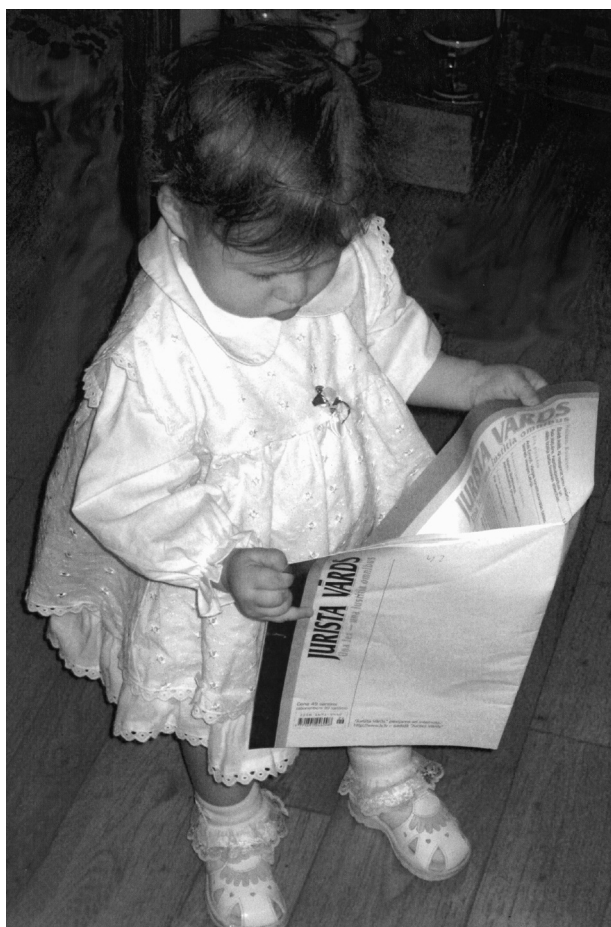
• Viss ir O.K.! ■

Profesionālās juridiskās domas un
diskusijas nesējam drukātā vārdā –
žurnālam „Jurista Vārds”,
500. numuram iznākot.

Mūs vieno kopīgs mērķis –
veicināt tiesiskās prakses kvalitatīvu
attīstību Latvijā.

Sekmes turpmākajā darbā!

Augstākās tiesas kolektīvs
2007. gada 16. novembrī

A. god. Jurista
Vārdam!

Sīsnīgi sveicu
500. numura
Otrās
un

novēlam
bēnīgas līcīšu
pauzītes dedzīgu
briedumu pieredzi!

Juridiskās pamācības
Vārdā

Kristiāna Rožukuma

Jurista Vārda 500. numuru svinot

Kāda bija “Jurista Vārda” konference

Konferences atklāšana: Sandra Kukule, Gaidis Bērziņš, Daina Ābele un Dina Gailīte

Ar īpaši šim pasākumam sagatavotiem referātiem, tiesību politikas veidotāju un praktiķu komentāriem, labāko autoru un pašas redakcijas darbinieku sumināšanu, kā arī svētku torti nobeigumā pirms dažām dienām, 16. novembrī, Latvijas Universitātes Mazajā aulā norisinājās “Jurista Vārda” (JV) organizētā jubilejas konference “Latvijas tiesību sistēma šodien”.

Aizvadītā konference tematiski tika iedalīta trīs daļās atbilstoši priekšlasījumu tematiem: civiltiesības, krimināltiesības un valststiesības. Taču visupirms pasākumu ievadīja Valsts prezidenta padomnieces Sandras Kukules uzruna, kurā tika nolasīti JV kolektīvam veltītie apsveikumi no Valsts prezidenta Valda Zatlera, Saeimas Prezidija un ģenerālprokurora Jāņa Maiziša.

Konferenci atklāja tieslietu ministrs Gaidis Bērziņš, atzīstot, ka aizvadītajos gados JV no informatīva ziņotāja par aktualitātēm jurisprudencē ir pārtapis nopietnā juridiskā žurnālā. Savukārt VSIA “Latvijas Vēstnesis” valdes priekšsēdētāja Daina Ābele savā uzrunā norādīja uz JV kā vienu no sabiedrības tiesiskās izglītošanas veidiem, uzsverot, ka “mums likumi ir jāpadara pieejami ne vien pēc burta, bet arī pēc gara!” Savukārt žurnāla galvenā redaktore Dina Gailīte sniedza pārskatu par izdevuma izaugsmi un nākotnes mērķiem.

Ievaddaļai sekojošo Civiltiesību daļu vadīja Tieslietu ministrijas valsts sekretārs Mārtiņš Bičevskis. Šo daļu ar

savu referātu par nekustamā īpašuma labticīga ieguvēja aizsardzības tiesiskā regulējuma problēmām atklāja LU pasniedzējs, zvērināts advokāts Erlens Kalniņš. No viņa sacītā, to pamatojot ar konkrētiem piemēriem, izrietēja, ka referātā aplūkotajā jautājumā Latvijā vēl nav izveidojusies vienveidīga tiesu prakse un šī situācija būtu maināma, piemēram, tajā viešot skaidrību un konkrētību ar grozījumiem normatīvajos aktos.

Par problemātiskajiem aspektiem nemantiskā kaitējuma civiltiesiskajā aizsardzībā klātesošajiem pārskatu atraktīvi sniedza LU lektors, zvērināts advokāts Agris Bitāns, kurš uzmanību vērta uz vairākām atrisinājumu pagērošām nepilnībām dažādos likumos, kuros, piemēram, ir terminoloģijas un definējuma problēmas. Savukārt par teritorijas plānošanas tiesiskā regulējuma aktualitātēm referēja Saeimas deputāte, profesore Dr.iur. Ilma Čepāne.

Civiltiesību daļu ar šīs tiesību nozares politikas veidotāja skatījumu noslēdza TM Civiltiesību departamenta direktore Viktorija Jarkina, bet praktiķa

komentāru izteica zvērināta advokāta palīgs Sergejs Rudāns, kurš kritizēja nepilnības attiecībā uz darījuma rakstisko formu Civillikuma 1884. un 1885. panta kontekstā u. c. Jāpiebilst, ka šīs daļas nobeigumā – pasākuma scenārijā neparedzēti – kopsavilkumu par iepriekš dzirdēto un plānotajām novitātēm tiesību politikas jomā vēl sniedza tieslietu ministrs.

Krimināltiesību daļas vadīšana bija uzticēta Satversmes tiesas priekšsēdētājam Gunāram Kūtrim, un tajā par publisko un privāto apsūdzību kriminālprocesā referēja LU Juridiskās fakultātes dekāne, asociētā profesore Dr.iur. Kristīne Strada-Rozenberga. Savukārt par kriminālprocesa uzbūvi un ar to saistītajām problēmām referēja Latvijas Policijas akadēmijas rektore, profesore Dr.iur. Ārija Meikališa, norādot, ka likuma praktiskā piemērošana parāda: vēl ir jautājumi, kas tajā nav līdz galam izprasti vai izstrādāti. Turpretim, runājot par kopīgo un atšķirīgo tiesu praksē un judikatūrā, LU Juridiskās fakultātes Krimināltiesību katedras vadītāja pro-

fesore Dr.iur. Valentija Liholaja uzsvēra, ka judikatūras datubāze, kas pašlaik ir vienīgi tiesnešu lietošanā, būtu jāpadara pieejama plašākam lokam, piemēram, arī prokuroriem un advokātiem.

Krimināltiesību daļu noslēdza TM Krimināllietu departamenta direktore Indras Gratkovskas un Zvērinātu advokātu padomes locekles Gunas Kamin-skas komentāri.

Konferences valststiesību daļā, kuru vadīja Latvijas Republikas tiesībsargs Romāns Apsītis, Augstākās tiesas sena-

tore Dr.iur. Jautrīte Briede izteica savas pārdomas par Satversmes 104.pantā garantēto tiesību realizāciju administratīvajā procesā, šo jautājumu aplūkojot Iesniegumu likuma un Administratīvā procesa likuma mijiedarbības kontekstā. Tālāk Latvijas praksi starptautiskajās tiesībās analizēja Oksfordas universitātes doktorants Mārtiņš Paporinskis, kura referātu valststiesību daļas vadītājs R. Apsītis gan pēc satura, gan pēc formas nosauca par ļoti izsmalcinātu. Bet nākamā referenta – Saeimas Juridiskā

biroja vadītāja Gunāra Kusiņa – pārskats par Satversmes iespējamiem pilnveidojumiem mudināja izteikties šīs daļas praktiķi – pirmo Satversmes tiesas priekšsēdētāju Dr.iur. Aivaru Endziņu. Tiesību politikas veidotājus šajā daļā pārstāvēja TM Valsts tiesību departamenta direktore Sanita Mertena.

Jāpiebilst, ka JV konferencē izskanējušie referāti netiks nodoti aizmirstībai un tos publicēs arī žurnālā.

Sannija Matule

Foto: Boriss Koļesņikovs, "LV"

Par Latvijas civiltiesībām domājot: Mārtiņš Bičevskis, Sergejs Rudāns, Viktorija Jarkina, Agris Bitāns, Erlens Kalniņš un Ilma Čepāne

Latvijas normatīvajos aktos ir pārāk daudz terminoloģisku pretrunu, uzsvēra Agris Bitāns

Vai PSRS bija okupējusi Latviju, – izsmalcināti skaidroja Mārtiņš Paporinskis

Tieslietu ministrs G. Bērziņš arī ir JV autors. Savukārt Valsts prezidents atzinīgi vērtē JV devumu tiesiskuma attīstībā, uzsvēr S. Kukule

Konferences referenti un atzinību guvušie JV autori saņēma piemiņas veltes – īpašus pulksteņus, ko prezentē JV padomes loceklis M. Bičevskis. Attēlā pa labi – krimināltiesību zinātnieku diskusija: Kristīne Strada-Rozenberga un Valentija Liholaja

Vēl pēc 500 numuriem JV lasīs ikviens Latvijas iedzīvotājs – konferences akadēmiskajā gaisotnē pajoko D. Gailīte

Krimināltiesību aktualitātes pārdomā Gunārs Kūtris, Guna Kaminska un Indra Gratkovska

Vai tautai ir tiesības grozīt Satversmi – valststiesību daļā diskutēja Romāns Apsītis, Aivars Endziņš un Sanita Mertena

Par konferences dalībnieku trūkumu nebija iemeslu sūdzēties. To apmeklēja pazīstami Latvijas tieslietu jomas darbinieki un JV autori

Jurista Vārda 500. numuru svinot

JV autoru godināšana: Sandra Kukule sveic Ilmu Čepāni, Gunārs Kusiņš – Jautriti Briedi

Gunārs Kūtris atzinības rakstu pasniedz Ārijai Meikališai, bet Kristīni Stradu-Rozenbergu sveic Mārtiņš Bičevskis

Gunta Višņakova sumina Erlenu Kalniņu. JV izdevēju pārstāvis Aivars Maldups pateicas JV padomes locekļiem, arī M. Bičevskim

Apsveikumus un balvas saņēma ne tikai JV autori, bet arī tā veidotāji. Tieslietu redaktors J. Pleps ar LU Juridiskās fakultātes dāvanu – lai nepietrūkst spēka, veidojot žurnālu!

Lai žurnālam vienmēr “jumts virs galvas”! – sveic Latvijas Policijas akadēmijas rektore Ā. Meikališa.

Pēc konferences referātiem un apsveikumiem laiks arī tortei. Galvenās redaktores atbildīgais pienākums – tortes griešana

Jurista Vārda 500. numuru svinot

"Jurista Vārda" pieredzes 12 gadi

Vai kāda žurnāla 500 iznākušie numuri jau ir ievēribas cienīgs izdevuma pastāvēšanas laiks vai tikai krietns atspēriens sekmīgam darbības turpinājumam? Uz šo jautājumu katram var būt sava atbilde, un mēs savējo piedāvājam ietvertu nelielā pārskatā par to, kā aizvadītajos gados "Jurista Vārdam" (JV) ir klājis: kas sasniegts un iegūts, kas zaudēts un, iespējams, vēl neizmantots.

No tematiskās lappuses par patstāvīgu izdevumu

JV vēsturei kopumā pieskaitāmi jau vairāk nekā divpadsmit gadi. Tajos izdevums piedzīvojis neskaitāmas pārmaiņas, un šodien vairs ne tuvu nav salīdzināms ar 1995. gada 21. aprīlī iznākušo atsevišķo tematisko lappusi Latvijas Republikas oficiālajā laikrakstā "Latvijas Vēstnesis" (LV). Tā galvenais redaktors Oskars Gerts ir JV idejas pamatlicējs, bet ieceres īstenošanā sākotnēji ar padomu līdzēja Latvijas Zvērinātu advokātu padomes priekšsēdētāja vietniece Vija Jākobsone un praktisko darbu veica LV tieslietu redaktore Rita Belousova.

Tematisko lappušu formātā JV iznāca aptuveni piecus gadus, līdz 2000. gada aprīlī tas ieguva jaunu ietvaru un saturu, kļūstot par astoņas lappuses biezu LV ielikumu. Tādā formā JV iznāca trīs gadus, līdz nepārprotami kļuva skaidrs, ka atkal jāmainās – jāattīstās un jāiet uz priekšu! 2003. gada 7. janvārī JV savus lasītājus sasniedz kā 16 lappuses biezu melnbalta burtņica. Jau tā paša gada novembrī JV iegūst neatkarību, no LV pielikuma kļūstot par patstāvīgu izdevumu ar savu redakciju, un vēl gadu vēlāk arī vizuāli no brošūras pārvēršas par žurnā-

lu ar šodien tik ierastiem tumši ziliem vākiem.

Jaunais formāts izvirza jaunas prasības izdevuma attīstībā un pilnveidē, kas arī tiek īstenots ikdienas darbā. Tomēr mainīgā vide visapkārt, konkurence un arī JV lasītāju vēlme pēc komforta, pat šķirstot un pārlapojot darbam vai studijām noderīgo žurnālu, JV redakcijai atkal liek lūkoties pārmaiņu virzienā. Pēdējās būtiskākās no tām lasītāju vērtēšanai nodotas 2006. gada decembrī, kad sadarbībā ar profesionālu mākslinieci izstrādāts jauns žurnāla vizuālais tēls. Līdz ar to jau nepilnu gadu 24 līdz 32 lappušu biežā JV pirmo vāku ik nedēļu "apzīmogo" attiecīgā numura svarīgākā raksta autora foto, arī iekšlapu fotogrāfijas ieguvušas citu dizaina koncepciju un izpildījumu. Tāpat žurnāla iespēšanai tiek izmantots kvalitatīvāks papīrs, paaugstinot arī drukas kvalitāti.

Saturu veidojam visi kopā

Kā ikvienam plašsaziņas līdzeklim, arī JV lielākās vērtības ir tā lasītāji un autori. Redakcijas pamatstatā strādā gan juristi – galvenā redaktore Dina Gailīte un tieslietu redaktors LU Juridiskās

fakultātes doktorants Jānis Pleps, gan arī žurnālisti – informācijas redaktore Sannija Matule un atbildīgais redaktors Leonards Pāvils. Taču faktiski žurnāla satura veidošanā būtiskākā loma ir tieši pieredzējušajiem un kompetentajiem JV autoriem, no kuriem daudzi ir savās jomās atzīti eksperti un kuru viedokli ieklausās. Šo autoru raksti top, analizējot savas tiesību nozares aktualitātes vai problēmjautājumus vai arī pēc redakcijas īpaša lūguma, tādējādi papildinot žurnāla saturisko veidolu.

Jāpiebilst, ka šo gadu laikā JV autoru katalogā ir sakrājušies jau vairāk nekā 300 vārdu, un daudzi no šiem autoriem ir kļuvuši par mūsu pastāvīgiem sadarbības partneriem un arī padomdevējiem. Tie ir gan tiesību zinātnu teorētiķi, gan praktiķi, kas nodarbināti augstskolās, dažādās institūcijās un juridiskos birojos.

Tomēr, vienmēr paturot prātā savas darbības vadmotīvu – tiesiskas domas un prakses veicināšanu, JV redakcija ir gatava sadarbībai un dod iespēju paust savu viedokli ne tikai dažādiem tiesību nozaru ekspertiem un speciālistiem, bet arī tiem, kuri par tādiem tikai top – cērtīgākajiem un talantīgākajiem Latvijas augstskolu jurisprudences studentiem

Fakti

- Jau kopš pirmā numura JV logo ietverts romiešu tiesību princips: *Una lex – una iustitia omnibus* jeb – latviešu valodā – Viens likums, viena taisnība visiem.
- Ar kopējo tirāžu – vairāk nekā 3000 eksemplāru, no kuriem lielākā daļa ik nedēļu aizceļo pie abonentiem, – nedēļas žurnāls "Jurista Vārds" pašlaik ir neapšaubāms specializētās juridiskās preses līderis Latvijā.
- JV izdevējs ir SIA "Latvijas Vēstnesis", kas vienlaikus ir arī Latvijas Republikas oficiālā laikraksta "Latvijas Vēstnesis" un žurnāla "Komersanta Vēstnesis" izdevējs, kā arī divu portālu – www.lv.lv un www.likumi.lv uzturētājs.

Jurista

Teorētiskā un
praktiskā doma

Nr. 7
(114)

vārds

Tieslietas
un dzīve

izpēdums? Skaidrības labad, domāju, pieņemamāks būtu cits šī panta formulējums, piemēram: "Nekustams īpašums, kas zemesgrāmatās nav reģistrēts par laulātā atsevišķu mantu, atzīstams par ietilpstošu mantas kopībā", jo pēc laulāto mantas kopības sistēmas vispārējā principa, kas skaidri iekļauts Latvijas Civillikuma 124. un 125. pantā, visa mantas, kas nav noteikta par laulātā atsevišķo mantu, ietilpst mantas kopībā.

Papildus tam likums neregulē laulāto atsevišķas mantas statusa izbeigšanās kārtību, bet tas ir secināms no likuma gara. Līgumisko atsevišķas mantas nodibināšanas veidu var atcelt tikai ar tādu pašu līgumu. Trešās personas

laulātajam tanis gadījumos, kad viena laulātā personīgā parādi, par kuriem jāatbild tikai viņa atsevišķai mantai, samaksāti ar otra laulātā atsevišķas mantas līdzekļiem.

Ja viens no laulātajiem mirst, pārdzīvojušam laulātam nav pienākuma dalīt atsevišķo mantu ar mirušā laulātā mantiniekiem. Laulātā mantas kopībai izbeidzoties, katrs laulātais patur savu atsevišķo mantu.

Laulāto atsevišķas mantas reģistrācija

Līdzās laulāto mantisko attiecību reģistrācijai vispār, nodibinot, pārgrozot vai

tādēļ, lai reģistrā ur nāmu kārt kuma 143 no ierakst reģistrā ne stā "Latvī mu mantu daļai ierak

Tādēļ pēdējo tei pildinot a ģistrā". Ti arī ar CL nosaka, k šķirtu saīs nām, tie it tiecību reĵ tu arī zem

Pastāv tiecībām rakstām l Pie lau visai laulā nastāv vā

un absolventiem (labākie no tiem tiek noskaidroti ikgadējos JV studentu konkursos). Lai arī vēl nevar lepoties ar milzu profesionālo un dzīves pieredzi, bieži vien viņi nāk klajā ar novatoriskām atziņām un skatījumu uz lietām, par kurām pastāv jau daudzu gadu laikā nostiprinājusies izpratne. Tas kalpo par ierosmi juristu savstarpējai diskusijai, domubiedriem meklējot aizvien pamatotākus argumentus sava viedokļa aizstāvēšanai. Un tas ir viens no JV mērķiem – savās slejās piedāvāt viedokļu dažādību par iespējami plašāku tēmu spektru, lai katrs lasītājs pats izvērtētu un izlemtu, kuri argumenti to pārliecinājuši vairāk.

JV savus autorus nedala "pareizi" un "nepareizi" domājošos. Tāpat lasītājiem netiek uzspiests "īstais" viedoklis par kādu jautājumu, un šī iemesla dēļ dažkārt redakcija izpelnās bargu kritiku, ja publicēts kāds vairāk vai mazāk argumentēts, bet vairākamam opozīcijā esošs viedoklis.

Kāds esi tu, lasītāj?

Ikdienas darbā JV redakcijai ir svarīga ne tikai saikne ar saviem autoriem, bet arī ar lasītājiem, un žurnāla veidošanā vērā tiek ņemti arī viņu ieteikumi un kritika. Jo mūsu lasītājs ir izglītots un prasīgs. Proti, šogad veiktais JV abonentu apmierinātības mērījums, iztaujājot aptuveni 300 žurnāla pastāvīgos lasītājus, par tiem atspoguļo dažādos un interesantus faktus.

Tātad vairāk nekā 90 procentiem aptaujāto lasītāju ir augstākā vai nepabeigta augstākā izglītība, kas gan ir visnotaļ likumsakarīgi, runājot par šādu specia-

lizētu izdevumu. Aptauja arī liecina, ka teju trīs ceturtdaļas abonentu ir sievietes, bet aptuveni trešdaļa JV lasītāju ir vecumā līdz 29 gadiem.

Absolūtais vairākums – 94% aptaujāto žurnāla lasītāju – ir apmierināti ar JV kā informācijas avotu, savukārt kritiskāk noskaņotie savus iebildumus pārsvarā vērsuši pret publikāciju saturu. Tāpat lielākā daļa (88%) atzinusi, ka JV ir nepieciešams darbs vai studijās un šim nolūkam vislabāk kalpo žurnālā publicētie likumu skaidrojumi un komentāri, kā arī tiesu prakse. Salīdzinoši mazākam skaitam lasītāju interesanti šķiet raksti par augstskolu aktualitātēm un studentu dzīvi, kā arī izskan iebildumi pret studentu sagatavotiem rakstiem (te jāpiebilst, ka, pārļapojojot 12 gadus pieredzējušo JV, redzams, ka daļa no autoriem, kurus šodien atzinīgi novērtē kolēģi juristu saimē, JV slejās sevi pieteikuši vēl kā studenti).

Vēl interesanti, cik dažādi JV lasītāji redz žurnāla saturu: 62% izdevumu novērtējuši gan kā praktisku, gan teorētisku. Tomēr trešdaļa tajā saskata tikai teoriju, turpretim deviņi procenti – vienīgi praktisko lietderību.

To visu rezumējot, 18% aptaujāto respondentu atzinuši, ka viņiem žurnāla saturs "ļoti patīk", bet vēl 78 procentiem tas "drīzāk patīk". Turpretim tikai četri procenti ar JV ir drīzāk neapmierināti.

Zinātniski konsultatīvās padomes atbalsts

Pārskats par JV darbību nebūtu pilnīgs, ja tajā nepieminētu arī izdevuma

zinātniski konsultatīvo padomi. Tās sastāvā ietilpst: Tieslietu ministrijas valsts sekretārs Mārtiņš Bičevskis, Satversmes tiesas priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, Latvijas Republikas tiesībsargs Romāns Apsītis, Saeimas Juridiskā biroja vadītājs Gunārs Kusiņš, Valsts prezidenta padomniece juridiskajos jautājumos Sandra Kukule, Valsts kancelejas direktora vietniece tiesību aktu jautājumos Elita Ektermane un Augstākās tiesas pārstāve Gunta Višņakova.

Minētā padome izveidota 2004. gadā un pēc JV redakcijas aicinājuma aptuveni reizi ceturksnī pulcējas, lai kopā apspriestu gan žurnāla stratēģisko plānošanu un attīstību, gan analizētu un izvērtētu redakcionālo politiku un citus projektus.

Arī konkrētajā gadījumā, runājot par JV 500. numuram veltīto konferenci "Latvijas tiesību sistēma šodien", padomes locekļi izvērtēja redakcijas priekšlikumus minētā pasākuma organizēšanā un sniedza savus ierosinājumus.

Padomes locekļi piedalījušies arī citās JV publikajās aktivitātēs, piemēram, šogad jau otro reizi noritējušā studentu pētniecisko darbu konkursa organizēšanā un arī īstenošanā.

Lai gan aizvadītajos gados ir sasniegts daudz, sava 500. numura priekšvakarā JV redakcija apzinās, ka žurnālam vēl ir kur tiekties – vēl vairāk un stabilāk jānostiprina nozīmīgākā nozares izdevuma un lielākā Latvijas juristu foruma statuss.

Sannija Matule

JURISTA VĀRDS
Una lex — una iustitia omnibus
2007. gada 12. nov.
Nr. 5 (12)

Skaidrojumi. Viedokļi.
Par apcietināto tiesību ierobežošanu ieslodzījumā
Dr. un. Māris KRODINS — Latvijas Vēstnesis

Skaidrojumi. Viedokļi.
Par darbinātību
Dr. un. Māris KRODINS — Latvijas Vēstnesis

Informācija
Par darbinātību
Dr. un. Māris KRODINS — Latvijas Vēstnesis

Atskaita un darbība:
Kāda tiesu vara ir vajadzīga Latvijai
Dr. un. Māris KRODINS — Latvijas Vēstnesis

Skaidrojumi. Viedokļi.
Vai Valsts prezidents, veicot apzīmošanu, jāpārbauda Satversmē
Dr. un. Māris KRODINS — Latvijas Vēstnesis

Skaidrojumi. Viedokļi.
Par darbinātību
Dr. un. Māris KRODINS — Latvijas Vēstnesis

Skaidrojumi. Viedokļi.
Par darbinātību
Dr. un. Māris KRODINS — Latvijas Vēstnesis

JURISTA VĀRDS
Una lex — una iustitia omnibus
2004. gada 14. septembris
Nr. 35 (340)

Juridiskās personas krimināltbildība: teorija un prakse
Dr. un. Māris KRODINS, Juridiskās personas tiesību pētniecības, LU Juridiskās fakultātes doktore, — "Jurista Vārds"

Skaidrojumi. Viedokļi
Juridiskās personas krimināltbildība
Dr. un. Māris KRODINS — Latvijas Vēstnesis

Juridiskā literatūra
Par konstitucionālām tiesībām
Dr. un. Māris KRODINS — Latvijas Vēstnesis

Informācija
Par darbinātību
Dr. un. Māris KRODINS — Latvijas Vēstnesis

Tiesu prakse
Par darbinātību
Dr. un. Māris KRODINS — Latvijas Vēstnesis

Zinu teikumi
Dzīvotājs
Dr. un. Māris KRODINS — Latvijas Vēstnesis

Latvijas Vēstnesis
Latvijas Vēstnesis ir valsts izdevums, kas satur tiesiskās informāciju. Tās satur tiesiskās informāciju, kas ir nepieciešama, lai izprastu tiesiskās sistēmas darbību. Tās satur tiesiskās informāciju, kas ir nepieciešama, lai izprastu tiesiskās sistēmas darbību. Tās satur tiesiskās informāciju, kas ir nepieciešama, lai izprastu tiesiskās sistēmas darbību.

JURISTA VĀRDS
Una lex — una iustitia omnibus
11/04/2006
15(418)

Atkārtotu noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija
Jauni tiesību zinātņu doktori Latvijā
Invalīdus kā darbiniekus darba tiesiskajās attiecībās
Par iedzīvotāju ienākuma nodokļa maksāšanu
Bērna Satversmes grozījumu projekti
Lietuvā no amata atkāpās tiesnesis
Akcēptē Latvijas nostāju tiesā
Pieņem Tiesībsarga biroja lūgumu
Mainās Juridiskās augstskolas statuss

Latvijas Vēstnesis
Latvijas Vēstnesis ir valsts izdevums, kas satur tiesiskās informāciju. Tās satur tiesiskās informāciju, kas ir nepieciešama, lai izprastu tiesiskās sistēmas darbību. Tās satur tiesiskās informāciju, kas ir nepieciešama, lai izprastu tiesiskās sistēmas darbību. Tās satur tiesiskās informāciju, kas ir nepieciešama, lai izprastu tiesiskās sistēmas darbību.

Vērtē "Jurista Vārda" padome

Padomes locekļi divus J. Briedes “Jurista Vārda” publicētos rakstus – “Administratīvā akta forma un sastāvdaļas” un “Administratīvā akta tiesiskums” – minēja kā rakstus, kas ietekmēja Latvijas tiesību sistēmu. Komentējot šo izvēli, “Jurista Vārda” zinātniski konsultatīvās padomes locekle E. Ektermane uzsvēra, ka valsts pārvaldes iestādēs, gatavojot administratīvos aktus un arī vēstules privātpersonām, tieši J. Briedes raksti esot tie, kuri šādās reizēs tiekot izmantoti visvairāk.

nejo grativu uzrēst *sp*
Priekšlikums izbeidz *na*
pārņemšanu, lai *sp*
adresāts nav izteicis *ir*
pārņemšanu, lai *sp*
Ieteik, sal. pēc analoģi
pārņemšanu, lai *sp*
jauku priekšlikumu nos
Priekšlikums, kura
pārņemšanu, lai *sp*
pārņemšanu, lai *sp*
vienīgā ar šo atsaucamu
pārņemšanu, lai *sp*
ar nav nepieciešams, lai
sajās paražēs, lai *sp*
saja paražē paražēs, lai
ar tirdz priekšlikums, k
nolikt termiņi, priekšli
būt pārņemšanu, lai
Ja priekšlikuma p
pārņemšanu ir miris,
pārņemšanu, lai *sp*
pārņemšanu, lai *sp*
izietošās tiesības un sai
nāli personiskās (sk.
pārņemšanu, lai *sp*
pārņemšanu, lai *sp*
pārņemšanu, lai *sp*
mann, *op. cit.*, 124. lpp
H.J.Sonnenberger, *op. cit.*

13. Piegāms:
1. Piegāms jēd
na (akcepts) ir tirdz grī
rā priekšlikuma adresā
būt pārņemšanu, lai
kuma noslēgšanai). Pri
pārņemšanu, lai *sp*
tā jāskatās, respektīvi,
"beznosacījuma piekri
pārņemšanu, lai *sp*
sajā var būt runa par
pārņemšanu, lai *sp*
skaidrojams ar šo grī

Arī citi juristi ir iecienījuši J. Briedes rakstus, par ko liecina gan šo rakstu plaša izmantošana juridiskajos dokumentos, gan arī augstie šo rakstu lasīšanas reitīgi "Jurista Vārda" elektroniskajā versijā.

Ārija Meikališa, Kristine Strada-Rozenberga. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā

Pēc jaunā Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās, kas būtiski mainīja kriminālprocesa regulējumu Latvijā, praktizējošiem juristiem šo likumu vajadzēja pareizi piemērot praksē. Palīdzīgu roku jaunā likuma ieviešanā sniedza arī Latvijas tiesību zinātnieki, gan publicējot jaunā likuma komentārus, gan iesakot atsevišķus uzlabojumus Kriminālprocesa likumā.

Sevišķi būtisku devumu jaunā Kriminālprocesa likuma skaidrošanā un arī Latvijas kriminālprocesa tiesību attīstīšanā kopumā ir devusi profesore Ārija Meikališa un asociētā profesore Kristine Strada-Rozenberga. "Jurista Vārda" zinātniski konsultatīvā padome kā rakstu, kas ietekmēja Latvijas tiesību sistēmu, minēja Ā. Meikališas un K. Stradas-Rozenbergas rakstu ciklu "Pārmaiņu laiks kriminālprocesā".

Komentējot šo izvēli, "Jurista Vārda" zinātniski konsultatīvās padomes loceklis G. Kūtris uzsvera, ka šī rakstu kopa patiesībā esot pirmais Kriminālprocesa likuma komentārs, kurā skaidroti jaunā likuma institūti, normas un to piemērošanas pamatnostādnes, kā arī sniegti ieteikumi likuma uzlabošanā. Arī "Jurista Vārda" lasītāji ir atzinīgi no-

vērtējuši rakstu kopu "Pārmaiņu laiks kriminālprocesā", ko apliecina augstie rakstu lasīšanas reitīgi "Jurista Vārda" elektroniskajā versijā. Droši vien šī rakstu kopa noder gan studentiem, kas vēl tikai apgūst kriminālprocesa pamatus, gan arī rūdītiem praktiķiem jaunā likuma normu precīzākai izpratnei.

Egils Levits. Par administratīvā procesa vietu un funkcijām Latvijas tiesību sistēmā

Latvijas modernās tiesību sistēmas un jo sevišķi valststiesību attīstību nav iespējams novērtēt, nepieminot Eiropas Kopienas tiesas tiesneša E. Levita zinātnisko devumu. Valststiesībās jau sen ierasts, ka katrs jauns E. Levita raksts iezīmē jaunu koncepciju piedāvāšanu Latvijas tiesību praktiķiem, nozīmīgu pagriezienu līdzīnējā valststiesību izpratnē.

"Jurista Vārda" zinātniski konsultatīvā padome starp rakstiem, kas ietekmējuši Latvijas tiesību sistēmu, minēja Egila Levita rakstu "Par administratīvā procesa vietu un funkcijām Latvijas tiesību sistēmā", kas "Jurista Vārda" tika publicēts 1998. gadā, skaidrojot topošā Administratīvā procesa likuma pamatnostādnes.

Komentējot šādu padomes izvēli, padomes loceklis G. Kusiņš uzsvera šā raksta principiālo nozīmi administratīvā procesa tiesību ģenēzē. E. Levits esot bijis pirmais, kurš apzināti sācis strādāt ar šīs tiesību nozares izveidošanu un tajā laikā esot ieviesis Rietumu demokrātijai atbilstošos administratīvā procesa pa-

matjēdzienus un principus, kas gan šobrīd Latvijas juristiem šķiet pašsaprotami, bet tolaik bija kaut kas jauns.

Erlens Kalniņš. Par civiltiesiska līguma noslēgšanu

Kā viens no rakstiem, kas ietekmēja Latvijas tiesību sistēmu, "Jurista Vārda" zinātniski konsultatīvās padomes vērtējumā ir Erlena Kalniņa raksts "Par civiltiesiska līguma noslēgšanu". Šajā rakstā, plaši izmantojot gan Latvijas juridisko literatūru un tiesu praksi, gan arī ārvalstu teorijas atziņas, E. Kalniņš sistemātiski iezīmē Civillikumā paredzētā līguma jēdzienu, kā arī piedāvā savu skatījumu uz iespējamo Civillikuma regulējuma pilnveidošanu un jaunām Civillikuma normu interpretācijas iespējām.

Skaidrojot padomes izvēli, tās locekle G. Višņakova uzsvera: par E. Kalniņa devumu ir jārunā visa Civillikuma kontekstā. Viņš ir ļoti nozīmīgs zinātnieks, kura raksti ir ietekmējuši gan civiltiesību institūtu teorētisku izpratni, gan arī praksi. Īpaši atzīmējama esot E. Kalniņa daudzpusība, aptverot tik dažādus civiltiesību jautājumus, bet tajā pašā laikā nezaudējot juridiskās argumentācijas dziļumu.

Tāpat jāteik, ka arī "Jurista Vārda" lasītāji ir iecienījuši E. Kalniņa rakstus, par ko liecina gan lasītāju atsaucība, ar kādu tiek sagaidīts kāds jauns šā autora raksts, gan arī E. Kalniņa rakstu popularitāte "Jurista Vārda" elektroniskajos reitingos.

Jānis Pleps

JURISTA VĀRDS

Una lex — una iustitia omnibus

2004.gada 17. februārī

Nr. 6 (31)

Administratīvā akta forma un sastāvdaļas

JAUTRĪTE BRIEDE, AT Administratīvo lietu departamenta senatore, LU Juridiskās fakultātes lektore, — "Jurista Vārdam"

Šajā rakstā dots kopš šī gada 1. februāra spēkā esošā Administratīvā procesa likuma 67. panta komentārs. Komentējamais pants nosaka:

67. pants. Administratīvā akta forma un sastāvdaļas

(1) Administratīvo aktu izdod rakstveidā, izņemot šā likuma 69.pantā minētos gadījumus.

(2) Rakstveidā izdots administratīvais akts satur šādas sastāvdaļas:

1) iestādes nosaukums un adrese;

2) adresāts (fiziskajai personai — vārds, uzvārds, dzimsvietā vai citas ziņas, kas palīdz identificēt personu; juridiskajai personai — nosaukums, adrese, reģistrācijas numurs);

3) ja administratīvā lieta ierosināta uz iesnieguma pamata, — iesniedzēja prasījums;

4) administratīvā procesa dalībnieku viedokļi un argumenti, ja tādi ir izteikti;

5) faktu konstatējums;

6) administratīvā akta pamatojums, it sevišķi ietverot ieteikuma spērumus (65. un 66.pantā);

7) atsevišķs piemēroto tiesību normu uzskaitījums (norādot arī normatīva akta pantu, tā daļu, punktu vai apakšpunktu);

8) adresātam uzliktais tiesiskais pienākums (noteikta rīcība vai noteiktas rīcības aizliegums) vai tam piešķirtas, atņemtās vai noraidītās tiesības;

Foto: no personiskā arhīva

izteikti publicētos tiesas spriedumos un juridiskajā literatūrā, kā arī citā specialajā literatūrā.

(6) Iestāde nedrīkst pamatot administratīvo aktu ar iekšējo normatīvo aktu. Ja iestāde ir piemērojusi iekšējo normatīvo aktu, to administratīvā akta pamatojumā min, norādot iekšējo normatīva akta izdevēju, izdošanas datumu, nosaukumu un piemēroto tiesību normu. Šai norādei ir informatīvs raksturs.

(7) Ja iestāde pilnībā apmierina

LAIKRAKSTS TIESISKĀS DOMAI UN PRAKSĒ

Skaidrojumi. Viedokļi

Administratīvā akta forma un sastāvdaļas.....	1.-8.-12.l.
Kāpēc Valsts prezidentei lūdz padomu un palīdzību.....	2.-3.l.
Ko darīt ar kartotēku, kuru nepaspēja izcināt.....	4.-5.l.
Par labticīgi ieguvēja aizsardzību, prettiesiskā atsavinot līguma objektu.....	6.-8.l.

Ritdiena sākas šodien

Jaunie juristi gūst panākumus pasaulē.....	3.l.
--	------

Informācija

Balva par ieguldījumu noziedzības mazināšanā.....	5.l.
---	------

Atskatā un darbībā

Latvijas cilvēktiesības. Valsts cilvēktiesību biroja pārskats par 2003.gada 4.ceturksni.....	13.-21.l.
--	-----------

Skaidrojumi. Viedokļi

Pārmaiņu laiks kriminālprocesā

Prof. Dr.iur. ĀRIJA MEIKALIŠA, LPA rektore, Asoc.prof. Dr.iur. KRISTINE STRADA-ROZENBERGA

Foto: no personiskā arhīva

"Teorija bez prakses ir tukša, bet prakse bez teorijas ir akla." 2005. gada 1.oktobris, kad stājas spēkā Kriminālprocesa likums (KPL), ir vēsturiska diena Latvijas tiesību attīstībā. Likums neapšauba tika ilgi gaidīts un to tiek liktas līdzes cerības. Tagad tas jau vairākus mēnešus ir spēkā un tiek piemērots. Vai cerības ir piepildījušas? Viennozīmīgas atbildes uz šo jautājumu nav. Taču no dažādu personu sacītā var noprast, ka labākajā gadījumā cerības piepildītas tikai daļēji. Kāpēc? Viennozīmīgas atbildes nav. Ir dzirdēti dažāda veida atzinājumi un pārtetumi.

izstrādāšanā piedalījies kaut viens "teorētisks", jo iepazīstoties ar likumprojekta izstrādes darba grupas sastāvu, jāatzīmē, ka visi šie cilvēki ir ar praktisku darbu pieredzi un pārstāv kriminālprocesa tiesību piemērošanā iesaistītas tiesību aizsardzības iestādes. Jāprezūmē, ka attiecīgās justīcijas iestādes, izvirzot tiesi šos cilvēkus darbam likumprojekta izstrādē, bija rūpīgi izvērtējušas kandidātus un izvēlējušās spējīgākos, lietišķi apzinoties, ka tiesi šo cilvēku darba rezultāts ietekmēs kriminālprocesa tiesīpīemērošanas praksi vismaz turpmāko gadu desmitu garumā. Ja senators domājis zinātniekus, atkal

priekšlikumus. Tāpat jāatzīmē, priekšlikumi daļā gadījumu ir atbalstīti. Interesanti atzīmēt, ka, pēc mūsu rīcības esošās informācijas, zinātnieku izstrādātās grupai piedāvātās ir trīs KPL ias — par termiņiem, pierādīša par izmeklēšanas darbībām. Tajās gan darba grupa, gan de ir veikusi izmaiņas — citur lie citur mazāks. Labi pārzinot i par termiņiem un pierādīšan ram secināt, ka šeit veikts salid maz izmaiņu un, kas priedē, ti nodalās ir starp tām, kas tiek l las vismazāk un kuras pagaidā skārusis izmaiņas. Mēs nevēl apgalvot, ka šis nodalās ir p tas — arī tajās ir saskatāmi trī uz kuriem norādīsim nākamaj stos, tomēr tas liek padomāt i vai tiesām "teorētiski" likumi i susi tās normas, kuras izpeln visusāko kritiku.

Mēs atzīstam likumprojek strādes darba grupas lielos i nus un atzinīgi tos novērtēja pat kā secinām, ka, iespējams darbība šajā grupā, ir radīju maz viedu, ja ne vairākus nozī nākotnes kriminālprocesa zir pārtetājus. Tomēr mēs ne neatzīst arī to, ka iespējams, lākais KPL minuss ir tiesi tā i teorētiskā nesaskaņotība, sīsi kas pieejas neesamība vairāk tājumu reglamentācijā. Daļē vainojama liela steiga, kādā l tika pieņemtas trešajās lasījū kādā vēlāk tika izstrādāti groz Tomēr tas vien nevar būt atj jums. It sevišķi, ja šīs steigas situācijā vispār netiek padomā normu savstarpēju saskaņi par kādas konkrētas izmaiņi derību pārējā sistēmā u.tml. i

Jurista Vārda 500. numuru svinot

“Jurista Vārda” populārākie autori

Vērtē “Jurista Vārda” lasītājs

Tuvojoties “Jurista Vārda” 500. numuram, vēlējamies noskaidrot, kuri tad šajos gados “Jurista Vārdam” rakstījušie autori ir iekarojuši lasītāju sirdis, atstājot iespaidu gan ar saviem rakstiem, gan tajos pausto viedokli un argumentāciju. Šā iemesla dēļ vairāk nekā mēnesi piedāvājam mūsu lasītājiem izvērtēt “Jurista Vārda” autorus, kas žurnālā publicējuši vairāk nekā trīs rakstus, un izteikt savu viedokli. To lasītāji varēja izdarīt gan elektroniski, mājaslapā aizpildot anketu, gan arī iesūtot pa pastu žurnālā publicēto anketu.

Šī iespēja paust savu viedokli guva plašu lasītāju ievēribu, un, jāteic, katram lasītājam bieži vien bija savi mīļi. Tomēr, krājot balsi pie balss, galarezultātā pārliecinoši par populārākajiem autoriem tika atzīti Ilma Čepāne, Jautrite Briede un Egils Levits.

Foto: Boriss Koļeņņikovs, “LV”

Ilma Čepāne

LU profesore un Saeimas deputāte Dr.iur. Ilma Čepāne “Jurista Vārdā” ir publicējusi jau vairāk nekā piecpadsmit rakstus, kā arī vairākas reizes intervijās komentējusi aktuālus notikumus Latvijas tiesību praksē.

I. Čepānes raksti pamatā ir veltīti vides tiesību, kā arī teritorijas plānošanas un būvniecības jautājumiem. Var droši apgalvot, ka šo tiesību zinātņu pamatus likuši tieši I. Čepānes raksti, kas no sāka gala allaž ir radījuši interesi un atsaucību “Jurista Vārda” lasītājos. Tāpat jāatzīst, ka šo rakstu lasīšanu droši vien sekmējusi arī autores perfektā valoda un aizraujošā rakstu struktūra. Kā kādreiz ir atzinis kāds jurists: viņu neinteresējot ne vides tiesības, ne arī teritorijas plānošana, taču I. Čepānes rakstus viņš izlasot vienmēr, jo kopš pirmās rindiņas tie esot tik veikli uzrakstīti, ka raksts lasoties vienā elpas vilcienā.

I. Čepāne ierasti kopš pašam pirmajam lasītāju aptaujām tiek minēta kā viena no autorēm, kuru rakstus lasītājs gaida ar īpašu nepacietību. Un arī šajā reizē tieši par I. Čepāni kā populārāko “Jurista Vārda” autori ir saņemts visvairāk balsu.

Foto: Indulis Martinsons

Jautrite Briede

LU docente un Augstākās tiesas senatore J. Briede “Jurista Vārdā” ir publicējusi vairāk nekā desmit rakstus par administratīvo procesu un cilvēktiesībām. Kā liecina “Jurista Vārda” lasītāko rakstu reitingi, jebkurš J. Briedes raksts kļūst par juridisko bestselleru mūsu žurnālā.

Tāpat vērojams, ka šajos rakstos pastās atziņas bieži vien “Jurista Vārds” publicē atkārtoti jau kā tiesu nolēmumos ietvertas domas, ar kurām Senāts un citas administratīvās tiesas pamato savus nolēmumus.

Sevišķi populāri ir J. Briedes “Jurista Vārda” publicētie vairāku Administratīvā procesa likuma pantu komentāri, kurus droši vien lasa un pārlasa ne vien studenti, gatavojoties eksāmeniem, bet arī praktizējošie juristi, izstrādājot pieteikumus, atzīnumus un arī citus juridiskos dokumentus.

“Jurista Vārda” aptaujās parasti J. Briede tiek minēta kā viena no mūsu žurnāla lasītākajām autorēm, tāpat arī šajās aptaujās tiek regulāri uzsvērts, ka “Jurista Vārds” vēl publicē pārāk maz J. Briedes rakstu. Arī šajā aptaujā daudzi lasītāji kā populārāko autori minēja tieši J. Briedi, ļaujot viņai iekļūst jubilejas reizes populārāko autoru trijniekā.

Foto: no personiskā arhīva

Egils Levits

Eiropas Kopienų tiesas tiesnesis un Rīgas Juridiskās augstskolas profesors Dr.iur. h.c. Egils Levits “Jurista Vārdā” publicējis vairāk nekā desmit rakstus, taču vēl biežāk citi autori savos rakstos ir atsaukušies uz E. Levita rakstiem. Nez vai iespējams konstitucionālajās tiesībās vai administratīvā procesa tiesībās atrast kādu jautājumu, kurā skaidrojumā nebūtu iespējams izmantot kaut ko no E. Levita apjomīgā devuma Latvijas tiesību zinātnē.

“Jurista Vārda” lasītāji ir iecienījuši un ar nepacietību gaida katru jaunu E. Levita rakstu. Tāpat publicētie raksti gandrīz uzreiz tiek izmantoti gan tiesu nolēmumos un tiesību praktiķu diskusijās, gan studentu un zinātnieku darbos. Vairāki raksti ir bijuši pamats idejām par nepieciešamību grozīt normatīvo regulējumu vai izstrādāt normatīvos aktus pilnībā no jauna.

Lai arī laiks iet un Latvijas tiesību sistēma attīstās, E. Levita raksti nenoveco, bet tieši otrādi – tajos ar šodienas pieredzi ir iespējams atrast jaunas un svaigas atziņas, kas noder ikdienas juridiskajā darbā. Tāpēc droši vien nav pārsteigums, ka tieši E. Levitu “Jurista Vārda” lasītāji arī šajā reizē iekļāvuši populārāko autoru trijniekā.

Jānis Pleps

Skaidrojumi.Viedokļi

Eiropas jurisprudences vērtības civiltiesībās: pārņemt vai nogaidīt

No Eiropas jurisprudences krājumiem ne Latvija, ne citas valstis nevar "grābt ar lielo karoti vai ekskavatoru". Ir rūpīgi jāapsver normu iederība vispārējā sistēmā, pat ievērojot ekonomikas un tiesiskuma stāvokli valstī, kā arī jāpārvar vēlēšanās noregulēt visu līdz pēdējam sīkumam.

Prof. Dr.habil.iur. KALVIS TORGĀNS

Foto: Boriss Koļesņikovs, "LV"

Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas darbības stratēģijā 2007.–2009. gadam ietverti 58 izstrādājamo dokumentu sarakstā ir ietverti arī uzdevumi izvērtēt Civillikuma daļu savstarpējo saskaņotību un uzsākt Saistību tiesību daļas kritisku analīzi. Taču nekas tik fundamentāls, ko varētu saukt par Civillikuma reformēšanu (kaut vai pēc Vācijas parauga), līdz 2009. gada beigām nav paredzēts. Labā ziņa ir tā, ka plāni un stratēģijas var tikt koriģēti. Vajadzība pēc reformām ir, un varbūt darbs nav tik smags, ka to nevarētu veikt.

Atbilstoši cilvēku tieksmei nepārtraukti uzlabot visu ar savu dzīvi saistīto, vairākas lielas Eiropas zinātnieku grupas rūpīgi un pamatīgi strādā, lai pilnveidotu civiltiesisko attiecību regulējumu. Uz to mudina arī tiesiskie un praktiskie labumi, ko dod tiesību sakārtošana, unifikācija. Jau paveikts milzīgs darbs, izstrādājot Eiropas Līgumu tiesību principus (ELTP)¹. Prakses diktēti un zinātnieku norādīti risinājumu modeļi atrodami Eiropas Civill kodeksa izpētes grupas (tajā piedalās *Christian von Bar, Hugh Beale* u. c.) publicētajos materiālos². Ievēribas cienīgi ir jaunā, papildinātā versijā 2004. gadā publicētie UNIDROIT Starptautisko komercīgu principu,³ Eiropas Līgumu kodeksa vispārīgā daļa,⁴ kā arī Eiropas deliktu tiesību principi,⁵ ko izstrādājis Austrijas Zinātņu akadēmijas Deliktu un apdrošināšanas izpētes centrs (ECTIL). Tie guvuši plašu atzinību konferencēs un simpozijos, bet darbs ar šo projektu

slīpēšanu, papildināšanu un aprobežšanu vēl turpinās.

Tāpat kā par Rīgu nekad nevarēs teikt, ka tā ir gatava, arī ES tiesības nekad nebūs uz visiem laikiem pabeigtas. Ir skaidrs, ka attiecīgu papildinājumu vai labojumu ieviešana to ES dalībvalstu likumos, kuros tādu vēl nav, nenotiks ar pavēli "no augšas", izņemot direktīvas un regulas par kopienai īpaši svarīgiem jautājumiem. Tātad ir radītas un jāprojām papildinās Eiropas jurisprudences dārgumu krātuves, bet tikai pašām dalībvalstīm jāizvēlas, vai ņemties pie labāko ideju iekļaušanas savos likumos (negaidot signālu "Rīga ir gatava"), vai arī – izrādīt piesardzību un nogaidīt atbilstoši principiem "ka tikai nepārsteidzamies", "šiem aktiem nav saistoša spēka", "mūsu civillikums ir gana labs" utt.

Kā rāda ELTP komentāri, valstis ir dažādās pietuvinātības pakāpēs Eiropas Līgumu tiesību principiem pamatnoteikumu un juridisko konstrukciju aspek-

tā. Taču ELTP lielā mērā var saukt par ES dalībvalstu likumu atzītāko un labāko normu sintēzi.

Un Latvija šai ziņā nav starp sliktākajiem. Lasot minētos tiesību unifikācijas projektus un salīdzinot tos ar Latvijas Republikas Civillikumu, var priecāties un lepoties, ka ļoti daudzās vietās var teikt: "Mums ir tāpat!" Tas apstiprina, ka esam piederīgi pie kontinentālās Eiropas tiesību saimes. Taču nākas arī konstatēt, ka samērā daudzi jautājumi vispār nav risināti Civillikumā un ir arī principiālas atšķirības dažos, kaut arī varbūt mazāk nekā desmit jautājumos.

Papētot citu pieredzi, arī tāpat var secināt – neviena valsts nevar lepoties, ka tās likumos visi jautājumi ir skaidri un viennozīmīgi atrisināti. Tātad vajadzētu rīkoties. Pirmā to atzina Vācija, kas savu 1896. gada Civillikumu (BGB) visai būtiski reformēja 2002. gadā, palielinot izņēmumu skaitu principa *pacta sunt servanda* īstenošanā, nosakot pa-

Skaidrojumi.Viedokļi

pildu pienākumus attiecībā uz informācijas sniegšanu līgumu slēgšanas un izpildes laikā, vienādojot noilguma termiņus, ieviešot normas par elektronisko tirdzniecību u. c.

Uz plašo fundamentāla rakstura unifikācijas projektu un Vācijā veikto pārkārtojumu fona Latvijas civiltiesības pagaidām izskatās kā vasarīgi mierīga jūra, kur tikai reizi reizēm nelielu vilnišu veidā pavidējuši Civillikuma 1635. panta grozījumi un daži grozījumi, kurus noteica direktīvu ieviešana. Pats lielākais "uzvīļojums" ir šā gada

pamatojuši neticamo, ka likumdevējs ir domājis citādi, nekā rakstīts Civillikumā, un ir tikai neprecīzi izteicies.

Vēl kāds piemērs. CL 1699. pants noteic, ka galvojumam ir nepieciešama rakstiska forma, bet 1692. pants norāda, ka galvojums ir ar līgumu uzņemts pienākums, no kā droši var secināt, ka tieši līgumam ir jābūt rakstiskam. Tomēr pirmajos gados pēc Civillikuma spēka atjaunošanas "iegājās", ka rakstiska līguma vietā pietiek ar viena paša galvnieka dotu rakstisku dokumentu. To sekmēja fakts, ka spēku zaudējušajā Civillikodek-

pats, kas publikācija "Latvijas Vēstnesī". Tā vai citādi, pat šādu nelielu, var teikt – pat gluži tehnisku, grozījumu veikšanai vajag komisiju, apspriežamu projektu un grozījumus likumā.

Otru nepieciešamo Civillikuma grozījumu grupu veido panti, kuru saturs var tikt uzlabots pēc būtības, un grozījums neprasa citu pantu grozīšanu. Piemēram, 1633. un 1634. pants nosaka isākus noilguma termiņus (6 mēneši, 1 gads), nekā paredz Patērētāju tiesību aizsardzības likums (2 gadi). Loģiska pamatojuma tam nav. CL 1776. pantā ir noteikts, ka cietušais nevar prasīt zaudējumu atlīdzību, ja viņš pats varējis zaudējumus novērst, ievērojot pienācīgu rūpību un savās rūpēs nepieļaujot pat vieglu neuzmanību. Te pietiek ar viena panta grozījumiem, un tādi jau ir ceļā uz Saeimu. Taču ir vēl citi līdzīga rakstura panti.

Trešajā nepieciešamo grozījumu grupā liekami panti, kas neiztur kritiku no tiesību teorijas vai CL sistēmiskā izkārtojuma viedokļa. Piemēram, 1401. pantā noteikts, ka saistības priekšmets ir darbība ar mantisku vērtību, bet citos pantos kā saistības (līguma) priekšmets norādīta lieta. Nav veiksmīgs apgalvojums, ka saistības rodas no darījuma, neatļautas darbības vai pēc likuma (1402. p.). Pēc likuma rodas arī tās saistības, kas izriet no darījuma vai ir neatļautas darbības sekas. Ja nebūtu likuma, tad arī līgumam nebūtu spēka. No sistēmas viedokļa nav izskaidrojams, kāpēc aizdevums, kurā nauda vai manta tiek atdota citam īpašumā, nav atsavinājuma līgumu grupā, bet īre un noma nav atdošanas līgumu grupā. Ļoti savdabīgi novietota nodaļa "Atbildības pienākums", radot iespaidu, ka atbildība pastāv tikai par attiesājumu un lietas trūkumiem, pie tam par atsavinājuma līgumiem blakus pirkumam nosaukti mantojuma dalīšana, iekļāpums, izlīgums.

Ceturto CL nepieciešamo grozījumu grupu nosaka "neveiksmes", kas skar veseļu apakšnodaļu. Piemēram, personu, kas dod lietu glabāt, sauc par glabājuma devēju (1968. p.), tātad lieta, ko viņš dod, ir glabājums. Turpretim citos pantos ir rakstīts par glabājuma izbeigšanos (1985. p.) un par glabājuma pārvēršanos aizdevumā (1992. p.). Ir noprotams, ka ne jau lieta, ko devis glabājuma devējs, bet gan glabājums kā pakalpojums var izbeigties.

Atjaunojot Civillikuma spēku, 2347. pants tika papildināts ar noteikumiem par paaugstinātas bīstamības avotu. Šis pants atrodas apakšnodaļā par

Jāturpina Civillikuma visu daļu "inventarizācija" ar mērķi atbildīgajās institūcijās izlemt, kad un ar cik lieliem cilvēku un finanšu resursiem sākt 21. gadsimta Civillikuma izstrādi.

rudenī Tieslietu ministrijas uz Ministru kabineta virzītais septiņu ļoti nozīmīgu Civillikuma pantu grozījumu projekts.

Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas darbības stratēģijā 2007.–2009. gadam ietverti 58 izstrādājamo dokumentu sarakstā ir ietverti arī uzdevumi izvērtēt Civillikuma daļu savstarpējo saskaņotību un uzsākt Saistību tiesību daļas kritisku analīzi. Taču nekas tik fundamentāls, ko varētu saukt par Civillikuma reformēšanu (kaut vai pēc Vācijas parauga), līdz 2009. gada beigām nav paredzēts. Labā ziņa ir tā, ka plāni un stratēģijas var tikt koriģēti. Vajadzība pēc reformām ir, un varbūt darbs nav tik smags, ka to nevarētu veikt.

Civillikuma, it sevišķi tā Saistību un Lietu tiesību daļas, attīstība pašlaik notiek, bieži vien piesaucot tiesību mūsdienīgas iztulkošanas un "robu" aizpildīšanas metodes. Daudzos gadījumos iztulkojums ir labs un pamatots, taču gadās arī pretējas situācijas un ir pat jābrīnās, cik daudz var ieraudzīt aiz likuma normā melns uz balta ierakstītā.

Piemēram, Civillikuma 1483. pantā bez jebkādam atrunām teikts, ka likums prasa rakstisku formu kā nosacījumu prasības tiesībai uz darījuma pamata. Tas nozīmē, ka pēc Civillikuma līdzējs nevar tiesā prasīt līguma izpildi vai zaudējumus nepildīšanas dēļ pat tad, ja viņa rīcībā ir sarakste, kas apliecina, ka otra puse ir atzinusi mutisku vienošanos, respektīvi, līgumu. Šāda norma bez šaubām nav pieņemama un neatbilst mūsdienīgai izpratnei. Taču tā vietā, lai pateiktu, ka šī norma ar steigu jāgroza, gan Senāts, gan atsevišķi zinātnieki ir

sā organizāciju dotam galvojumam, ko tolaik sauca par garantiju, nebija prasīts rakstisks līgums. Galvojumu kārtošanā tagad ieinteresētās personas kļuvušas punktuālas, bet precedenti ir saglabājušies. Sakarā ar civiltiesisko strīdu aizvien biežāku nonākšanu starptautiskās šķīrējtiesās, kā arī iespējām dažus strīdus virzīt līdz pat Eiropas Kopienų tiesai (vai arī gadījumos, kad civiltiesisks strīds skar cilvēktiesības, – līdz Eiropas Cilvēktiesību tiesai), ir jāapzinās, ka tik brīva likumu tulkošana var novest pie nepatīkamām sekām.

Ja Latvija joprojām pretendē uz tiesiskās valsts statusu, tad Civillikumā tieši un nepārprotami ierakstīto nedrīkst iztulkot pretēji rakstītajam. Likumā rakstītais jāievēro vai arī likums jāgroza. Un, lai grozījumus veiktu, nebūtu jāgaida kāda skandalozi skaļa prāva.

Civillikumā nepieciešamie labojumi ir dažāda rakstura. Var sākt ar sīkumiem (attiekties no arhaismiem, vecmodīgas izteiksmes), kas, protams, nemaina tiesības un pienākumus. Šķiet, esam tā pieraduši, ka nevienu vairs neuztrauc tādi vārdi kā "jēgums", "korroborācija", "pametums". Studenti lekcijās rāda apgaroti laimīgas sejas, nocitējuši CL 1700. pantu, ka ar zaudējumu jāsaprot katrs mantiski novērtējams pametums, un cer, ka profesors neliks izskaidrot, kas tad īsti ir šis pametums. Tik daudz gan katrs jūt, ka patapinātās lietas "nelietīgas izmantošanas" vaininieks nebūtu jāsauc par nelieti. CL 1481. pants dažos gadījumos prasa publikāciju par korroborāciju "Valdības Vēstnesī" (neesošā) un daudziem liekas, ka tas ir tas

atlīdzību saistībā ar miesas bojājumiem un citiem personiskiem aizskārumiem. Apakšnodaļa par mantas bojāšanu ir izvietota tālāk. Tā vietā, lai normu interpretētāji pateiktu, ka atbildība par paaugstinātas bīstamības avota izraisītu kaitējumu abos gadījumos jārisina vienādi, prakse ir aizgājusi pa formālo ceļu, mantas bojājumu gadījumos uzliekot atbildību nevis paaugstinātas bīstamības avota valdītājam, bet gan vadītājam (šoferim). Paradokss ir redzams, ja vienā auto avārijā cieš gan cilvēks, gan manta – par pirmo atbild automašīnas īpašnieks, par otro – šoferis. Domājams, ka norma būtu jāpārliet citā vietā, lai aptvertu abus gadījumus.

Daudzi no norādītajiem Civillikuma trūkumiem būtu novēršami "mājas kārtībā", nemeklējot stingrus argumentus ELTP, Eiropas deliktu tiesību principos vai UNIDROIT dokumentos.

Citādi jārikojas ar priekšlikumiem, kas paredz grozīt ierasto kārtību vai papildināt likumu ar jauniem noteikumiem, kas nozīmētu konceptuālas Civillikuma izmaiņas un ieviestu risinājumus jautājumos, kas šobrīd vispār nav konkrēti regulēti Civillikumā un tāpēc atbildes šobrīd var meklēt, tikai piemērojot labas ticības vai vēl kādu principu. Tādi uzlabojumi veido piekto CL grozījumu grupu. Sevišķi sarežģīti ir jautājumi, kuros vērojama divu principu sadursme. Vācijas, Šveices un Francijas tiesu prakse vēsture liecina par to, cik grūti, piemēram, ir bez likuma konkretizējumiem saskaņot preses brīvības principu ar tādām personības tiesībām kā privātās dzīves neaizskaramība, tiesības uz savu vai miruša tuvinieka fotoattēlu u. c. ("Dzeltenajai" presei ir demagoģisks jautājums: "Kurā likumā noteikts, ka nedrīkst lūrēt caur sētas spraugu vai pār sētu?"). Nepietiek atbildēt, ka tā nav labi.)

Nav viegli novilkt robežas starp līgumu stabilitātes principu un taisnīguma principu īstenošanu. Dažādās valstīs ir atšķirīgas atkāpes no principa *pacta sunt servanda* dogmatiskas piemērošanas. Atšķirības redzamas pat tad, kad salīdzinām ANO konvenciju par preču starptautisko pirkumu-pārdevumu un Eiropas līgumu kodeksa projektu. Tas apliecina vien to, ka no Eiropas jurisprudences vērtību krājumiem ne Latvija, ne citas valstis nevar "grābt ar lielo karoti vai ekskavatoru". Ir rūpīgi jāapsver normu iedarbība vispārējā sistēmā, pat ievērojot ekonomikas un tiesiskuma stāvokli valstī, kā arī jāpārvar vēlētāņu neregulēt visu līdz pēdējam sīkumam. Tālab ir vērts jau

tagad uzsākt diskusijas par to, kādu jautājumu (problēmu) risinājumi nosauktajos tiesību unifikācijas aktos ir pietiekami skaidri un pārliecinoši neregulēti un var parādīties Latvijas tiesu praksē. Diskusiju rosināšanai nosauksim vismaz dažus:

- Agrāk vai vēlāk Latvijā notiks tiesāšanās par līguma slēgšanas gaitā iegūtas informācijas ļaunprātīgu izmantošanu. Negaidot to, būtu vēlams papildināt CL ar normām par nelabticīgu rīcību līguma noslēgšanas sarunās, par konfidencialitāti.

- Līgumu slēgšanas procesā daudz ko var risināt, balstoties uz labas ticības un godīgas darījumu kārtēšanas principiem. Bet ja tiem pretī nosauc līgumu brīvības principu, tad pēc līguma noslēgšanas pašlaik ir gandrīz bezcerīgi runāt par vienas puses pārmērīgiem ieguvumiem vai tai negodīgu izdevīgumu. (Sk. ELTP 2:301, 4:109).

- Taisnīguma vārdā Eiropā tiek meklēti veidi, kā saskaņot pušu intereses ilgstoši pildāmos līgumos, ja izpildi negaidīti sāk ietekmēt izmainījušies apstākļi – kādas preces lietojumu krasi izspiež modernāka (peidžerus iznīcināja mobilie telefoni), notiek neparasti lielas valūtas kursa svārstības, valūtas devalvācija, ekonomiska krīze. Viens no Latvijā iespējamajiem risinājumiem ir – modernizēt Civillikuma noteikumus attiecībā uz ārējo apstākļu izmaiņām un būtiskiem šķēršļiem līgumu izpildes procesā, nosakot iespēju vienai pusei prasīt līguma piesaņošanu jaunajiem apstākļiem un uzliekot otrai pusei piedalīties sarunās par taisnīgu piesaņošanu u. c. (Sk. ELTP 6:111).

- Likuma sakārtošanai nepieciešams precizēt jautājumus par vainu (vainojamību), kā arī atspoguļot stingrās (neatkarīgi no vainas, *strict liability*) atbildības pastāvēšanu konkrētos gadījumos.

- Civillikumā vāji regulēti cēlonības noskaidrošanas un tiesisko seku jautāju-

mi, it sevišķi attiecībā uz vairāku cēloņu vienlaicīgu vai secīgu iedarbību. Labs palīgs šo jautājumu risināšanā varētu būt Eiropas deliktu tiesību principi (3:101–3:106).

- Eiropas tiesību unifikācijas aktos nemitīgi palielinās līgumu veidu saraksts, mudinot īpaši regulēt aizvien jaunus un jaunus līgumu veidus – pārsvarā gan komercdarbības jomā. Šai ziņā jābūt piesardzīgiem, jo daļa no tiem ir jau esošo līgumu veidu modifikācijas. Diskusija varētu būt par to, vai jāatzīst un jāattīsta kādi Latvijas likumos līdz šim nenosaukti līgumi, piemēram, medicīniskās apkalpošanas, banku pieprasījuma garantijas līgumi vai pat varbūt, piemēram, sportistu "pirkšanas" vai "iznomāšanas" līgumi.

- Domājams, ka personības tiesību neaizskaramība nebūs atzīstama par pietiekamu, ja netiks papildināts aizsargājamo personisko nemantisko labumu uzskaitījums un izvērstāk netiks regulētas specifiskās aizsardzības formas.

Kā redzams, šeit uzskaitīto uzdevumu un jautājumu loks ir plašs un liecina, ka izmantojami ir abi civiltiesību pilnveidošanas ceļi:

- 1) jāizdara atsevišķi grozījumi, sagatavojot un iesniedzot tos Saeimā lielākās vai mazākās kopās;

- 2) jāturpina Civillikuma visu daļu "inventarizācija" ar mērķi atbildīgajās institūcijās izlemt, kad un ar cik lieliem cilvēku un finanšu resursiem uzsākt 21. gadsimta Civillikuma izstrādi. ■

¹ Principles of European Contract Law. Parts I and II. Edited by Ole Lando and Hugh Beale. The Hague, London, Boston: Kluwer Law International, 2000.

² Christian von Bar. Working Together Toward a Common Frame of Reference. Juridica International. Tartu, 2005, Nr. 10, p. 17–26.

³ UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. Rome, 1994.

⁴ European Contract Code. Preliminary draft. Milano- Dott.A.Giuffrè editore, 2004.

⁵ European Principles of Tort Law. Available: <http://www.egtl.org/Principles/index.htm>

Autora un "Jurista Vārda" redakcijas piebilde: Labi apzinoties, ka diskusija par Civillikuma modernizēšanu nevar būt tik aktīva kā interneta portālos un blogos notiekošā sacensība par to, kurš spīgtāk izteiksies par politiķiem, valstsvīriem vai kārtējo skandālu, tomēr jācer, ka arī par Civillikuma pilnveidošanas iespējām Latvijas juristiem radīsies spīgti vērtējumi, rosinoši priekšlikumi un pārliecinoši piemēri. Tāpēc redakcija aicina lasītājus iesūtīt problēmrakstus vai arī tikai replikas par šai rakstā skartajiem un citiem ar šo tematu saistītajiem jautājumiem (uz elektronisko adresi juristavards@lv.lv vai pa pastu – Rīgā, Bruņinieku ielā 36–2, LV–1011). Ceram uz "Jurista Vārda" lasītāju – gan zinātnieku, gan praktiķu – atsaucību! Iesūtītos viedokļus pēc iespējas ātrāk publicēsim "Jurista Vārdā".

Skaidrojumi.Viedokļi

Noziedzīgu nodarījumu daudzējādības kvalifikācijas problēmas

Manuprāt, visticamāk būtu, ja ievērotu krimināltiesībās atzīto nodarījumu kvalifikācijas noteikumu, ka smagāko nodarījumu nedrīkst aptvert ar vieglāko.

Dr.habil.iur. ULDIS KRASTIŅŠ,
Latvijas Universitātes
Juridiskās fakultātes profesors

Foto: Māris Kaparkalējs, "LV"

Noziedzīgu nodarījumu daudzējādības institūts krimināltiesībās ir viens no sarežģītākajiem, ja ne pats sarežģītākais, jo šis institūts ir saistīts ar daudziem nodarījumu kvalifikācijas teorētiskiem un praktiskiem risinājumiem. Turklāt noziedzīgu nodarījumu daudzējādības institūta ietvaros jārisina vienota (atsevišķa) nodarījuma norobežošana no nodarījumu daudzējādības gadījumiem, kur arī netrūkst problēmu. Un nav īpaši jāpierāda, ka no pareiza minēto jautājumu risinājuma vistiesiskākā veidā ir atkarīga likumīga, pareiza un taisnīga soda noteikšana vainīgajam.

Savās agrākajās publikācijās jau esmu izteicis viedokli par dažiem noziedzīgu nodarījumu daudzējādības kvalifikācijas jautājumiem¹, bet, tā kā pēc tam ir parādījušās atsevišķas publikācijas², kurās pausti uzskati, kas nav ļāvuši nonākt pie vienota problēmu risinājuma, atļaušos jau ar papildu argumentiem pamatot savas teorētiskās nostādnes strīdīgajos jautājumos.

Atšķirībā no Latvijas Kriminālkodeksa noziedzīgu nodarījumu daudzējādības jēdziens tagad ir dots Krimināllikuma 24. pantā, vispārinātā veidā ietverot norādi uz krimināltiesību teorijā atzītajiem nodarījumu daudzējādības veidiem – atkārtotību, kopību un recidīvu.

Saskaņā ar Krimināllikuma 24. panta pirmo daļu noziedzīgu nodarījumu daudzējādība ir gan tad, kad viena persona izdara divus vai vairākus patstāvīgus noziedzīgus nodarījumus, kas atbilst vairāku noziedzīgu nodarījumu sastāvu pazīmēm (nodarījumu reālā kopība, vispārējā atkārtotība, speciālā viena veida noziedzīgu nodarījumu atkārtotība, recidīvs) vai arī tikai viena noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm, ja tos neaptver vainīgās personas vienots no-

doms (speciālā tādu pašu noziedzīgu nodarījumu atkārtotība), gan arī tad, kad perona izdara vienu noziedzīgu nodarījumu, kas atbilst vismaz divu dažādu noziedzīgu nodarījumu sastāvu pazīmēm (nodarījumu ideālā kopība).

Krimināllikuma turpmākajos pantos (25.–27.pants) vispārinātā veidā runāts par minētajiem daudzējādības veidiem. Atsevišķa (vienota) noziedzīga nodarījuma jēdziens dots Krimināllikuma 23. pantā. Raksta turpmākajā tekstā noziedzīgu nodarījumu atsevišķu veidu leģālās definīcijas izmantošu tikai saistībā ar analizējamo problēmu. Detalizētāk teorētiskā plāksnē par noziedzīgu nodarījumu daudzējādības veidiem un atsevišķu (vienotu) noziedzīgu nodarījumu sk. U. Krastiņš "Noziedzīgs nodarījums"³.

Noziedzīgu nodarījumu atkārtotība

Krimināllikuma 25. pantā ir runa par tā dēvēto speciālo atkārtotību, ko veido tādi paši vai viena veida noziedzīgi nodarījumi, kuriem ir nozīme nodarījumu kvalifikācijā pēc atkārtotības pazīmes, ja tā Krimināllikuma Sevišķās

daļas pantā paredzēta kā konkrēta nodarījuma kvalificējoša pazīme. Vispārējai noziedzīgu nodarījumu atkārtotībai nozīme ir tikai saistībā ar atsevišķo nodarījumu kvalifikāciju un tas jāņem vērā pie soda noteikšanas par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem (KL 48. panta pirmās daļas 1. punkts).

Par tādu pašu vai viena veida noziedzīgu nodarījumu atkārtotību ir runāts, piemēram, Krimināllikuma 181. pantā, kas satur noziedzīgu nodarījumu pret īpašumu – mantas zādzības, krāpšanas un piesavināšanās atkārtotību veidošos noziedzīgu nodarījumu variantus.

Krimināltiesību teorijā ar tādu pašu noziedzīgu nodarījumu saprot nodarījumu, kas pēc būtiskajām Krimināllikuma Sevišķajā daļā paredzētā noziedzīga nodarījuma pazīmēm tā pamatsastāva ietvaros ne ar ko neatšķiras, piemēram, zādzība un zādzība, slepkavība un slepkavība u. tml.

Krimināltiesību teorijā un tiesu praksē valda vienots viedoklis par to, ka tādu pašu noziedzīgu nodarījumu atkārtotība jā kvalificē tikai saskaņā ar Krimināllikuma Sevišķās daļas attiecīgā panta daļu, kurā šāda nodarījumu kvali-

ficējošā pazīme ir paredzēta, piemēram, Krimināllikuma 175. panta otrajā daļā, kurā paredzēta atbildība par zādzību, ja tā izdarīta atkārtoti.

Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma 2001. gada 14. decembra lēmuma "Likuma piemērošana krimināllietās par svešas mantas nolaupīšanu" 7.3. punktā teikts, ka atkārtotību veido kā pabeigti, tā arī nepabeigti noziedzīgi nodarījumi, dalībā vai līdzdalībā izdarīti Krimināllikuma 181., 224., 228. panta trešajā daļā un 117. panta 6. punktā uzskaitītie noziedzīgi nodarījumi. Turklāt nav atsevišķi jākvalificē pabeigti un nepabeigti noziedzīgi nodarījumi un nav atsevišķi jākvalificē arī noziedzīgi nodarījumi, kuros vainīgā persona bijusi dalībniece vai līdzdalībniece, ja šie nodarījumi attiecas uz vienu un to pašu svešas mantas nolaupīšanas veidu.⁴

It kā viss būtu pietiekami skaidri pateikts, bet vismaz problēmas limeni arvien tiek uzturēts viedoklis⁵, ka gadījumos, kad izdarīti, piemēram, vairāki zādzības mēģinājumi, nodarījums gan jākvalificē saskaņā ar zādzības atkārtotības pazīmi (KL 175. panta otrā daļā), bet esot jāatsaucas arī uz Krimināllikuma 15. panta ceturto daļu. Vienīgais pamatojums šādai domai ir tas, ka neviens no atsevišķiem zādzības gadījumiem neesot pabeigts nodarījums.

Tā kā atkārtotība ir viens no daudzējādības veidiem, tad jāievēro Krimināllikuma 24. panta pirmajā daļā ietvertais pamatnosacījums, ka noziedzīgu nodarījumu daudzējādību veido vienas personas izdarīti vismaz divi **patstāvīgi** (izcēlums mans) noziedzīgi nodarījumi, balstoties uz izpratni, ka patstāvīgs noziedzīgs nodarījums atbilst atsevišķa (vienota) noziedzīga nodarījuma pazīmēm. Saskaņā ar Krimināllikuma 23. panta pirmo daļu atsevišķs (vienots) noziedzīgs nodarījums (darbība vai bezdarbība) ir tāds nodarījums, kam ir viena noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes.

Tā kā nozieguma mēģinājums, līdzdalībā izdarīts noziedzīgs nodarījums, tāpat kā pabeigts nodarījums vai izdarītāja veikts nodarījums, ir patstāvīgi noziedzīgi nodarījumi, tad divu šādu patstāvīgu noziedzīgu nodarījumu izdarīšana veido Krimināllikuma 25. pantā paredzēto noziedzīgu nodarījumu atkārtotību. Likumā nav minēti nekādi izņēmumi par atsevišķa (vienota) noziedzīga nodarījuma saturu kā vien noziedzīga nodarījuma sastāvu, un nav taču strīda par to, ka arī nozieguma mēģinājums tāpat kā līdzdalība atbilst noteikta nodarījuma sastāvam.

Šāda likuma un teorētiska nostādne likta pamatā arī minētajai Augstākās tie-

sas plēnuma lēmumā izteiktajai domai. Ja tā nebūtu, tad attiecīgais lēmuma punkts saturētu norādi uz izņēmuma gadījumiem, kad nodarījumu atkārtotība jākvalificē, atsaucoties uz Krimināllikuma 15. panta ceturto daļu. Taču gluži pretēji – citētajā plēnuma lēmuma punktā bez kādiem izņēmumiem norādīts, ka noziedzīgu nodarījumu atkārtotību veido gan pabeigti, gan nepabeigti noziedzīgi nodarījumi un ka tāds nodarījums jākvalificē tikai saskaņā ar attiecīgā noziedzīgā nodarījuma atkārtotības pazīmi.

Ja sekotu domai, ka nepabeigtu nodarījumu atkārtotība jākvalificē, atsaucoties arī uz Krimināllikuma 15. panta ceturto daļu, tad analogiski gadījumos, kad viens nodarījums palicis mēģinājuma stadijā, bet otrs kā sagatavošanās, atkārtotība būtu jākvalificē, vēl atsaucoties arī uz 15. panta trešo daļu.

Nav jau arī nekādas praktiskas vajadzības pēc tādas atkārtotu nodarījumu kvalifikācijas konstrukcijas, jo apstākli, ka visi noziedzīgi nodarījumi nav bijuši pabeigti vai izdarīti līdzdalībā, tiesa var ņemt vērā, nosakot sodu saskaņā ar Krimināllikuma 53. vai attiecīgi 54. panta nosacījumiem.

Noziedzīgu nodarījumu atkārtotību veido arī viena veida nodarījumi. Viena veida noziedzīgi nodarījumi ir tādi, kas vērsti pret līdzīga satura tiešo nodarījuma objektu, sakrīt pēc subjektīvajām pazīmēm, bet atšķiras vienīgi pēc objektīvās puses pazīmēm. Tādi nodarījumi ir, piemēram, zādzība un krāpšana, slepkavība un smagu miesas bojājumu nodarīšana u. c.

Kādas ir atkārtotu nodarījumu kvalifikācijas problēmas šādā situācijā? Te neder iepriekš iztīrītājs paņēmieni, ka visi nodarījumi jākvalificē tikai pēc noziedzīgu nodarījumu atkārtotības pazīmes un atbilstoši pēdējā nodarījuma sastāvam. Vispārēja prakses nostādne ir tāda, ka katrs viena veida noziedzīgais nodarījums, kas veido nodarījumu atkārtotību, ir jākvalificē kā patstāvīgs un galīgais sods jānosaka saskaņā ar Krimināllikuma 50. pantu kā par vairākiem patstāvīgiem noziedzīgiem nodarījumiem.

Tādam risinājumam ir savs pamatojums, piemēram, gadījumā, kad pēc laupīšanas seko zādzība, krāpšana vai piesavināšanās, kas ir mazāk smagi nodarījumi salīdzinājumā ar laupīšanu, tāpēc nedrīkst smagāku nodarījumu aptvert ar vieglāku, bet tas notiktu, ja šajā gadījumā nodarījumu kvalificētu tikai saskaņā ar atkārtotības pazīmi atbilstoši pēdējam nodarījumam (zādzībai).

Taču netaisnīgs nodarījumu kvalifikācijas risinājums rodas gadījumā, kad krāpšanai kā vieglākam nodarījumam seko zādzība, un atbilstoši iepriekšminē-

tajam principam nodarījums tiek kvalificēts pēc atkārtotības pazīmes saskaņā ar Krimināllikuma 175. panta otro daļu un arī atbilstoši 177. panta pirmajai daļai. Šādā gadījumā saskaņā ar Krimināllikuma 50. panta otro daļu iespējamais maksimālais soda laiks varētu būt brīvības atņemšana uz deviņiem gadiem, izmantojot sodu saskaitīšanas principu. Turpreti gadījumos, kad izdarītas pat piecas un vairāk zādzības, brīvības atņemšanas soda maksimālais termiņš var būt seši gadi (KL 175. panta otrā daļa).

Iztīrātais gadījums ir viena veida nodarījumu atkārtotības tikai viena situācija, tomēr reāls nodarījumu kvalifikācijas gadījums. Saprotais, ka situācija mainās, ja krāpšana izdarīta kvalificēšos apstākļos atbilstoši Krimināllikuma 177. panta otrajai un nākamajām daļām un seko zādzība, kas tiek kvalificēta pēc atkārtotības pazīmes (KL 175. panta otrā daļa). Tādā gadījumā pirmais nodarījums ir smagāks salīdzinājumā ar atkārtotu zādzību, tāpēc taisnīgums prasa katru nodarījumu kvalificēt atsevišķi un sodu noteikt atbilstoši Krimināllikuma 50. panta pirmajai daļai (soda noteikšana par vairākiem noziedzīgiem nodarījumiem).

Tātad iepriekš iztīrītās situācijas ir pietiekami atšķirīgas, bet vajadzētu risinājumu, kas pakļautos vienotam viena veida noziedzīgu nodarījumu atkārtotības kvalifikācijas pamatojumam.

Manuprāt, visticamāk būtu, ja ievērotu krimināltiesības atzīto nodarījumu kvalifikācijas noteikumu, ka smagāko nodarījumu nedrīkst aptvert ar vieglāko. Tas nozīmē, ka nodarījumu kopība veidojas tikai tādos gadījumos, kad iepriekšējais ir smagāks, salīdzinot ar sekojošo viena veida nodarījumu, kurš jākvalificē saskaņā ar atkārtotības pazīmi. Turpreti otrādā kārtībā izdarītus viena veida noziedzīgus nodarījumus vajadzētu kvalificēt tikai pēc pēdējā viena veida smagākā nodarījuma atkārtotības pazīmes.

Un vēl par kādu nodarījumu atkārtotības kvalifikācijas gadījumu. Jau minētajā Augstākās tiesas plēnuma 2001. gada 14. decembra lēmuma "Likuma piemērošana krimināllietās par svešas mantas nolaupīšanu" 7.1. punktā teikts, ka nodarījumu atkārtotību, ja tā likumā paredzēta kā attiecīgā nodarījuma kvalificējošā pazīme, veido arī iepriekš izdarītie tādi paši vai viena veida nodarījumi, par kuriem vainīgais ir bijis notiesāts, ja vien sodāmība nav dzēsta vai noņemta likumā paredzētajā kārtībā.

Liekas, ka tāda norāde, kas tiesu praksē tiek realizēta bez jebkādiem izņēmumiem, balstās uz Krimināllikuma

Skaidrojumi. Viedokļi

25. panta trešajā daļā teikto, ka nodarījumu atkārtotību, kas likumā paredzēta kā attiecīgo nodarījumu kvalificējoša pazīme, var veidot arī nodarījumi, par kuriem vainīgais jau notiesāts, ja vien sodamība nav dzēsta vai noņemta likumā noteiktajā kārtībā.

Uzskatu, ka šajā gadījumā ir pārkāpts ne tikai taisnīguma princips. Persona par iepriekšējo nodarījumu jau ir saņēmusi sodu un var būt to arī izcietusi, līdz ar to viņa faktiski arī tiek notiesāta otro reizi par vienu to pašu, jo viens un tas pats nodarījums tiek inkriminēts divas reizes un arī sods tiek noteikts divas reizes par vienu un to pašu, jo atkārtotības pazīmē nodarījums, par kuru sods jau izciests, veido noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmi.

Kur rodama izeja no šādas situācijas? Likums it kā netiek pārkāpts (KL 25. panta trešā daļa). Faktiski jautājums ir par to, kam dodama priekšroka, izlemjot kriminālatbildības risinājumus: krimināltiesību vispārējiem principiem vai konkrēta kriminālatbildības jautājuma traktējumam atsevišķā Krimināllikuma normā.

Vienā no mācību grāmatām teikts, ka krimināltiesību principi ir izejas pamatpriekšraksti, kas obligāti likumdevējam, tiesībsargāšanas iestādēm un katram cilvēkam cīņā ar noziedzību.⁶

Liekas pārliecinoši, ka tiesību vispārējo principu un konkrētās tiesību normas kolīzijas gadījumā priekšroka dodama vispārējam tiesību principam, šajā gadījumā – krimināltiesību vispārējam principam.

Balstoties uz šādu konkrētās problēmas risinājumu, soda noteikšanā pēc būtības jau nekas īpaši nemainās. Saskaņā ar Krimināllikuma 46. panta otro daļu tiesa, nosakot sodu, vai prokurors, sastādot priekšrakstu par sodu, ņem vērā arī atbildību pastiprinošos apstākļus.

Savukārt Krimināllikuma 48. panta pirmās daļas pirmajā punktā teikts, ka pie atbildību pastiprinošiem apstākļiem pieskaita apstākli, ka noziedzīgais nodarījums veido noziedzīgu nodarījumu recidīvu. Saskaņā ar Krimināllikuma 27. pantu noziedzīga nodarījuma recidīvu veido personas izdarīts jauns noziedzīgs nodarījums pēc šīs personas notiesāšanas par agrāk izdarītu noziedzīgu nodarījumu, ja sodamība par to nav noņemta vai dzēsta.

Derētu arī atcerēties, ka, veidojot Krimināllikuma Sevišķās daļas normas, nevienā pantā vai panta daļā kā konkrēta nodarījuma pazīme nav minēta sodamība par agrāk izdarītu nodarījumu atšķirībā no Latvijas Kriminālkodeksa (piemēram, LKK 112. panta ceturtā daļa, 118. panta otrā daļa u. c.).⁷ Šāda

normas uzbūves nostādne balstījās uz atzinumu, ka personas iepriekšējā sodamība attiecas uz vainīgā personu raksturojošiem datiem un to var ņemt vērā, nosakot sodu, kas tad arī ietverts Krimināllikuma 46. panta soda noteikšanas vispārējos principos un saistībā ar 48. pantu.

Noziedzīgu nodarījumu kopība un kvalifikācijas jautājumi

Noziedzīgu nodarījumu kopībai ir divi veidi – reālā un ideālā kopība – atkarībā no atsevišķo nodarījumu izdarīšanas apstākļiem un pārsvarā gadījumu tie atšķiras arī pēc to izdarīšanas laika.

Nodarījumu reālā kopība ir personas izdarīti divi vai vairāki savstarpēji nesaistīti patstāvīgi nodarījumi, par kuriem viņa nav notiesāta un kuri atbilst vairāku dažādu noziedzīgu nodarījumu sastāvu pazīmēm (KL 26. panta trešā daļa). Noziedzīgu nodarījumu reālās kopības kvalifikācija īpašas problēmas nerada; katrs no tiem kvalificējams atsevišķi un par katru nosakāms atbilstošs sods. Par dažiem problemātiskiem nodarījumu reālās kopības jautājumiem ir runāts iepriekš saistībā ar noziedzīgu nodarījumu atkārtotību.

Noziedzīgu nodarījumu ideālā kopība ir viens noziedzīgs nodarījums, kas atbilst vairāku dažādu noziedzīgu nodarījumu sastāvu pazīmēm (KL 26. panta otrā daļa). Ja ar noziedzīgu nodarījumu saprotam prettiesisku darbību vai bezdarbību, tad šāds nodarījumu ideālās kopības jēdziens apmierina. Ja konstatējam, ka viens noziedzīgs nodarījums atbilst vairāku noziedzīgu nodarījumu pazīmēm, tad rodas normu konkurences situācija, kas izslēdz nodarījumu ideālo kopību. Normu konkurences gadījumos izdarītais jākvalificē tikai atbilstoši viena noziedzīga nodarījuma sastāvam, bet noziedzīgu nodarījumu ideālās kopības gadījumā katrs nodarījums jākvalificē patstāvīgi un par katru no tiem jānosaka atbilstošs sods.

Kas ir raksturīgs noziedzīgu nodarījumu ideālai kopībai un kādā sakarībā par to šeit tiek runāts?

Noziedzīgu nodarījumu ideālai kopībai raksturīgi, ka personas sāktā noziedzīgā darbība vērsta uz viena mērķa sasniegšanu, bet šīs darbības realizācijas procesā rodas kādas citas kaitīgas sekas, kas sākotnēji nav gribētas, un tās neapver viena noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes. Tas nozīmē, ka sākotnēji gribētais darbības rezultātā ir izdarīts vēl kāds cits patstāvīgs noziedzīgs nodarī-

jums, kuram jābūt atbilstoša juridiskā kvalifikācija. Piemēram, lai nogalinātu kādu personu, slepkavība tiek izdarīta vairāku personu dzīvībai bīstamā veidā (KL 117. panta trešais punkts) un tā rezultātā kādai citai personai ar to pašu darbību vienlaikus tiek nodarīts smags miesas bojājums. Tātad ar vienu prettiesisko darbību tiek izdarīti divi patstāvīgi noziedzīgi nodarījumi, tāpēc vainīgā prettiesiskā darbība jākvalificē ne vien kā slepkavība, bet arī saskaņā ar Krimināllikuma 125. panta attiecīgo daļu par smaga miesas bojājuma nodarīšanu citai personai.

Tagad atbilde uz jautājuma otro daļu. Esmu vairākkārt iestājies pret to, ka gadījumos, kad atkārtoti gada laikā persona ir vadījusi transporta līdzekli alkohola vai cita apreibuma stāvoklī (KL 262. panta pirmā daļa) un otrā tiesībpārkāpuma rezultātā ir iestājušās Krimināllikuma 260. panta paredzētās sekas, noziedzīgais nodarījums tiek kvalificēts gan saskaņā ar Krimināllikuma 260. panta trešo daļu, gan atbilstoši 262. panta pirmajai daļai (atbilstoši jaunajai šī panta redakcijai; agrāk šim pantam bija tikai viena daļa).⁸ Mana viedokļa pamatā ir doma, ka tādā gadījumā tiek pārkāpts taisnīguma princips, jo par vienu un to pašu tiesībpārkāpumu – transportlīdzekļa vadīšanu alkohola vai citā apreibuma stāvoklī – persona tiek notiesāta divas reizes. Tādējādi netiek ievērots "non bis in idem" (burtiski – ne divreiz par vienu un to pašu) noteikums, bet tas nozīmē, ka tiek pārkāpts taisnīguma princips krimināltiesībās.

Pie šīs problēmas atgriežos divu iemeslu dēļ: 1) ar Saeimas 2005. gada 6. oktobra likumu Krimināllikuma 262. panta papildināts ar otro daļu, kurā paredzēta kriminālatbildība par transportlīdzekļa vadīšanu vai mācīšanu vadīt transportlīdzekli, ja nav transportlīdzekļa vadīšanas tiesību (transportlīdzekļa vadīšanas tiesības noteiktā kārtībā nav iegūtas vai atņemtas) un ja vadītājs atrodas alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošo vielu ietekmē. Šāds likumdevēja Krimināllikuma 262. panta papildinājums vēl vairāk sarežģī problēmas risinājumu; 2) pretēji manam viedoklim docents A. Judins rakstā "Atbildība par transportlīdzekļu vadīšanu reibuma stāvoklī", kas publicēts žurnālā "Jurista Vārds", atzinis par pareizu, ka iztīrājamo gadījumu kvalificē atbilstoši abiem pantiem, saskatot noziedzīgu nodarījumu ideālo kopību. Manuprāt, no teorētiskās puses tas ir kļūdainais risinājums; šāds viedoklis ne ar ko pēc būtības arī netiek pamatots.

Vispirms par Krimināllikuma 262. panta pirmās daļas kā krimināltiesību normas konstruktīvo risinājumu. Abi gada laikā izdarītie tiesībpārkāpumi, kas ietverti Krimināllikuma 262. panta pirmās daļas (arī otrās daļa) dispozīcijā, katrs par sevi ir tikai administratīvi sodāmi. Administratīvā tiesībpārkāpuma ielaušana krimināltiesību normā parasti tiek izmantota, ja tāda pārkāpuma dēļ iestājušās kaitīgas sekas, un tad administratīvais tiesībpārkāpums kopā ar kaitīgajām sekām tiek kriminalizēts. Veidojot Krimināllikuma 262. panta pirmajā daļā paredzētā kriminālpārkāpuma aprakstu, šis nosacījums nav ievērots. Šajā sakarībā ir vietā atgādināt, ka diezin vai pasaulē atradīsies tāds kriminālatbildības risinājums, kur kriminālsods draud par atkārtotu administratīvā tiesībpārkāpuma izdarīšanu. Ja ieskatāties tuvāko kaimiņu valstu krimināllikumos, tad, protams, tajos neko tamlīdzīgu neatradīsim.¹⁰

Šo apsvēruma dēļ ir apšaubāma arvien vēl turpinātā krimināltiesību normu dispozīciju veidošanas prakse, ietverot noziedzīga nodarījuma sastāvā atkārtotu administratīvo tiesībpārkāpumu. Uz atkārtoti izdarītu administratīvo tiesībpārkāpumu ir iespējams stingrāk reaģēt, paredzot bargākas administratīvo tiesību sankcijas par tādu tiesībpārkāpumu kopumu. Manuprāt, neatkarīgi no tā, cik reizes izdarīts administratīvi sodāms tiesībpārkāpums, kas gandrīz vienmēr ir vienīgi kādu obligātu piesardzības noteikumu (priekšrakstu) pārkāpums bez materiāla vai citādi jūtama rakstura sekām, ir un paliek administratīvi sodāms tiesībpārkāpums.

Par šiem jautājumiem uzrunāju lasītājus tāpēc, ka tiem ir nozīme, izvērtējot vairākkārtēja viena un tā paša administratīvā tiesībpārkāpuma inkriminēšanu personai, kurai celta apsūdzība gan saskaņā ar Krimināllikuma 260. panta trešo daļu, gan atbilstoši 262. panta pirmajai daļai, bet, kā atzīst par pareizu docents A. Judins minētajā rakstā, vēl arī par to pašu apsūdzībā piekombinē 262. panta otro daļu. Tādā veidā pavisam nopietni tiek pārkāpts krimināltiesībās atzītais taisnīguma princips, kas izpaužies personas notiesāšanā par vienu un to pašu, "non bis in idem".

Manuprāt, par labu šādai dubultai viena un tā paša administratīvā tiesībpārkāpuma inkriminēšanai divos kriminālsodāmos nodarījumos neliecina arī arguments, ka Krimināllikuma 260. panta trešajā daļā un 262. panta pirmajā daļā paredzētajos noziedzīgajos nodarījumos ir atšķirīga vainīgā subjektīvā attieksme pret izdarīto: pirmajā gadījumā tā izpaužas neuzmanības formā,

bet otrajā – tīša vaina.

Pirmkārt, runa ir par viena un tā paša tiesībpārkāpuma, piemēram, transportlīdzekļa vadīšanu alkohola ietekmē, atkārtotu inkriminēšanu. Abos nodarījumos pret šo apstākli – subjektīvo attieksmi pret tiesībpārkāpumu – nav nekādas atšķirības. Tāpat tam apstāklim, ka vienā no analizējamiem sastāviem ir paredzētas kaitīgas sekas, bet otrajā tās nav ietvertas, nav nozīmes problēmas risinājumā. Runa ir par personas atkārtotu notiesāšanu par vienu un to pašu administratīvo tiesībpārkāpumu.

Otrkārt, par "non bis in idem" saturu. Kāpēc šo principu mēģina tulkot ļoti šaurā izpratnē? Runa ir par to, ka nedrīkst notiesāt par vienu un to pašu, kas nebūt nenozīmē, ka tikai tādā gadījumā, kad abas apsūdzības sakrīt pēc visām noziedzīga nodarījuma pazīmēm, var runāt par "non bis in idem" noteikuma pārkāpšanu. Tādā gadījumā tā būtu normu konkurence un tad jāizvēlas tikai viena no konkurējošām normām. Par nodarījumu pazīmju daļēju sakritību vairāk esmu izteicies žurnāla "Jurista Vārds" publicētajā rakstā "Taisnīgums un nodarījumu kvalifikācija", atsaucoties arī uz ārvalstu juridiskajā literatūrā šajā sakarībā paustu viedokli.¹¹

Treškārt, jautājumā par taisnīgumu tiesību normu piemērošanā ir jābūt vienotai nostādnei, vismaz radnieciskās tiesību nozarēs. Ja persona par kādu administratīvo tiesībpārkāpumu ir sodīta atbilstoši administratīvo tiesību normai, tad pats par sevi ir skaidrs, ka par to pašu pārkāpumu viņu nedrīkst otrreiz sodīt. Bet, ja krimināltiesību norma kaut kādās kombinācijās par to pašu administratīvo tiesībpārkāpumu paredz atbildību vairākos Krimināllikuma pantos vai pat panta daļās, tad, lūk, viņu par vienu un to pašu administratīvo tiesībpārkāpumu var sodīt divreiz un pat trīsreiz. Manuprāt, tam trūkst loģiska attaisnojuma un tāda situācija ir tālu no taisnīguma principa ievērošanas.

Ceturtkārt, konstruējot Krimināllikuma 260. panta trešo daļu un paredzot atbildību par transportlīdzekļa vadīšanu alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vai citu apreibinošo vielu ietekmē, ja iestājušās šajā pantā paredzētās kaitīgas sekas, likumdevējs uzsvāru taču ir licis tieši uz apreibinošo vielu ietekmi negadījumā. Un tikai šī apstākļa dēļ likumdevējs 260. panta trešajā daļā paredzējis visbargāko sankciju par nodarījumu aiz neuzmanības – brīvības atņemšanu uz laiku no trim līdz piecpadsmit gadiem, atņemot transportlīdzekļa tiesības uz laiku līdz pieciem gadiem un konfiscējot mantu vai bez mantas konfiskācijas. Nu kas tad vēl ir vajadzīgs, lai tiesa varētu noteikt at-

bilstošu jeb, kā tagad saka, adekvātu sodu par transportlīdzekļa vadīšanu apreibinošu vielu ietekmē, ja tā rezultātā iestājušās likumā paredzētās kaitīgās sekas.

Piektkārt, ja transportlīdzeklis vadīts apreibinošu vielu ietekmē un bez tiesībām vadīt transportlīdzekli, kā rezultātā iestājušās Krimināllikuma 260. panta paredzētās sekas, ceļot apsūdzību saskaņā ar šā panta trešo daļu, apsūdzībā jānorāda abi administratīvie tiesībpārkāpumi, jo kaitīgās sekas iestājušās arī šī (abu) pārkāpuma rezultātā; to iespējams ņemt vērā, nosakot sodu atbilstoši Krimināllikuma 260. panta trešajai daļai. Kvalificējot nodarījumu gan saskaņā ar Krimināllikuma 260. panta trešo daļu, gan atbilstoši 262. panta otrajai daļai, viens un tas pats administratīvais tiesībpārkāpums – transportlīdzekļa vadīšana bez transportlīdzekļa vadīšanas tiesībām – tāpat tiek inkriminēts divas reizes.

Sestkārt, saistībā ar citiem administratīvajiem tiesībpārkāpumiem, ko neaptvēr Krimināllikuma 260. panta trešajā daļā paredzētais nozieguma sastāvs, jāvadās no administratīvās atbildības piemērošanas noteikumiem. Varām ieskatīties vienā no risinājumiem, kas reglamentēts Kriminālprocesa likuma 25. panta piektajā daļā, kuram gan vairāk vieta būtu Krimināllikumā. Tajā teikts: ja, sodot personu, konstatē, ka tai par to pašu nodarījumu ir piemērots administratīvs sods, šis administratīvais sods ir jāatceļ un jāņem vērā, nosakot kriminālsodu.¹² Šāds risinājums paver iespēju neatstāt nesodītu no administratīvo tiesībpārkāpumu, kas izdarīts pirms otrā administratīvā tiesībpārkāpuma gadījuma, kas saistās ar Krimināllikuma 260. panta paredzētajām sekām. Pirmo (iepriekšējo) tiesībpārkāpumu var sodīt administratīvā kārtā: 1) nosakot sodu, kas nav saistīts ar arestu, un tad gan administratīvais sods, gan saskaņā ar Krimināllikuma 260. panta trešo daļu noteiktais brīvības atņemšanas sods ir izpildāmi patstāvīgi; 2) bet, ja sods par administratīvo tiesībpārkāpumu (iepriekšējo) ir saistīts ar arestu, tad tas pievienojams brīvības atņemšanas sodam, kas noteikts atbilstoši Krimināllikuma 260. panta trešajai daļai.

Turpmāk par apgalvojumu, ka nodarījuma kvalifikācija atbilstoši gan Krimināllikuma 260. panta trešajai daļai, gan 262. panta pirmajai daļai esot attaisnojama, jo šie nodarījumi veidojot noziedzīgu nodarījumu ideālo kopību, tāpēc katrs no tiem jā kvalificē atsevišķi.

Vairāk nekā skaidrs, ka normu konkurences variantu izmantot pamatojuma, ka iepriekš analizētajā gadījumā nodarījumu var kvalificēt arī saskaņā ar Krimināllikuma 262. panta pirmo

Skaidrojumi. Viedokļi

daļu, izmantot nevar. Atbilstoši normu konkurences nosacījumiem nekādi šādu nodarījumu nevar kvalificēt pēc abām normām, jo tad jāizvēlas tikai viena no konkurējošajām normām neatkarīgi no tā, kura tiek atzīta par vispārējo, kura – par speciālo vai kura ir plašāka un kura ir šaurāka pēc satura.

Manuprāt, arī noziedzīgu nodarījumu ideālās kopības nosacījumi analizējamā gadījumā nav piemērojami, jo nav radusies situācija, kas raksturo nodarījumu ideālo kopību.

Noziedzīgu nodarījumu ideālā kopība izveidojas, ja vainīgais ar apzinātu noziedzīgu darbību, cenšoties sasniegt kādu noteiktu mērķi, kas paredzēts atbilstošā Krimināllikuma pantā vai panta daļā, šī nodarījuma realizēšanas procesā izdara vēl citu patstāvīgu nodarījumu. Tādā gadījumā reizē ar sākotnēji nodomāto nodarījumu arī otrais noziedzīgais nodarījums atbilstoši jākvalificē, jo ir izdarīti divi patstāvīgi nodarījumi.

Noziedzīgu nodarījuma izdarīšanas laikā līdzīga situācija var rasties arī tad, kad vainīgais izdara saliktu noziedzīgu nodarījumu, kur viena nodarījuma sastāva pazīmju ietvarā likumdevējs apvienojis divu patstāvīgu noziedzīgu nodarījumu sastāvu pazīmes; tas ir vienots (atsevišķs) noziedzīgs nodarījums un kvalificējams tikai saskaņā ar atbilstošo pantu vai panta daļu. Tāds nodarījums ir, piemēram, laupīšana. Tā nav noziedzīgu nodarījumu ideālā kopība, jo nodarījumu kvalificē tikai pēc vienas, saliktā nodarījuma normas. Juridiskajā literatūrā tādu gadījumu dažreiz apzīmē ar vērā ņemtu nodarījumu ideālo kopību¹³, tas ir, likumdevējs, konstruējot saliktu nodarījuma sastāvu, jau ir ņēmis vērā, ka, realizējot vienu noziedzīgu nodarījumu, ir izdarīts vēl kāds cits patstāvīgs Krimināllikumā paredzēts nodarījums.

Izņēmuma gadījums veidojas tad, kad saliktā nodarījuma sastāvā iekļau-

tais cits sastāvs ir smagāks par pirmo. Tā kā smagāko nodarījumu nedrīkst aptvert ar vieglāko, tad veidojas noziedzīgu nodarījumu ideālā kopība. Piemēram, ja huligānisko darbību laikā dedzināšanas ceļā tiek iznīcināta manta, ir izdarīti divi patstāvīgi noziedzīgi nodarījumi atbilstoši Krimināllikuma 231. panta otrajai daļai un 185. panta otrajai daļai, jo tiša mantas iznīcināšana vai bojāšana dedzināšanas ceļā ir smagāks nodarījums nekā huligānisms, kas saistīts ar mantas bojāšanu vai iznīcināšanu.

Taču nupat analizētā situācija tāpat neder Krimināllikuma 260. panta trešās daļas un 262. panta pirmās daļas ideālās kopības pamatojumam, jo atkrit jau pirmais nosacījums – Krimināllikuma 260. panta trešajā daļā nav ietverts 262. panta pirmajā daļā paredzētais nodarījuma sastāvs.

Atgriežamies pie noziedzīgu nodarījumu ideālās kopības jēdziena satura. Noziedzīgu nodarījumu ideālās kopības sākotnēji iecerētā noziedzīgā darbība ir apzināta noziedzīga darbība, kas tiek virzīta uz noteikta mērķa sasniegšanu. Darbību, kurai ir noteikts mērķis, var izdarīt tikai ar tiešu nodomu, jo nevar kādu mērķi sasniegt, ja cilvēks to nevēlas, bet vēlēšanās ir tieša nodoma gribas izpausme. Tikai šāda darbība savā realizācijas gaitā var izraisīt vēl citas sekas, kas atšķiras no sākotnējā mērķa.

Turklāt darbībai ir jābūt noziedzīgai, tas ir, tai jāsaturs noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes, tāpēc šī darbība nevar būt administratīvs tiesībpārkāpums, kura realizācijas gaitā var izdarīt citu patstāvīgu kriminālsodāmu nodarījumu. Administratīvā tiesībpārkāpuma apzinātu izdarīšanu, kā tas ir gadījumā ar transportlīdzekļa vadīšanu alkohola vai citu apreibinošu vielu ietekmē, nav pamata atzīt par kriminālsodāma nodarījuma mērķi, kuru vainīgais vēlas sasniegt. Pavisam apšaubāmi ir, ka perso-

na, vadot transportlīdzekli, piemēram, alkohola reibuma stāvoklī, ir izvēlējusies vispār kaut kādu mērķi. Šis apsvērums vēl lieku reizi liecina, ka Krimināllikuma 262. panta pirmajā daļā paredzēto nodarījumu nav pamata uzskatīt par pamatnodarījumu, kura realizācijas gaitā izdarīts cits nodarījums, kas paredzēts Krimināllikuma 260. panta trešajā daļā.

Manuprāt, manis analizētos apsvērumus nekādi nav iespējams sasaistīt ar Krimināllikuma 260. panta trešajā daļā un 262. pantā paredzēto nodarījumu kvalifikāciju kā nodarījumu ideālo kopību. Arī otrāds divu nodarījumu kopības risinājums, ja par pamatnodarījumu atzīst Krimināllikuma 260. panta trešajā daļā paredzēto noziegumu, neliecina par labu nodarījumu ideālās kopības risinājumam.

Nodarījums, kas paredzēts Krimināllikuma 260. pantā, arī šī panta trešajā daļā, tiek uzskatīts par izdarītu aiz neuzmanības, tāpēc tā realizācija nevar izraisīt nodarījumu, kas paredzēts 262. panta pirmajā daļā, jo tas ir tišs nodarījums un veido tikai daļu no Krimināllikuma 262. panta pirmajā daļā paredzētā nodarījuma sastāva, tas ir, vienu no diviem administratīvajiem tiesībpārkāpumiem.

Te tad varētu pielikt punktu disputam par šo jautājumu, jo noziedzīgu nodarījumu ideālās kopības teorētiskā konstrukcija nedod pamatu, lai analizēto gadījumu kvalificētu atbilstoši ierosinātajām divām Krimināllikuma normām.

Vēl var arī atzīmēt, kas ir visai būtiski, ka juridiskajā literatūrā tiek pausts pamatots viedoklis – noziedzīgu nodarījumu ideālai kopībai ir raksturīgi, ka katrs no patstāvīgajiem ideālo kopību veidojošajiem nodarījumiem apdraud atšķirīgus objektus.¹⁴ Nav šaubu, ka Krimināllikuma 260. panta trešajā daļā un 262. panta pirmajā (arī otrajā) daļā paredzētie nodarījumi apdraud vienu objektu – satiksmes drošību. ■

¹ Krastiņš U. Atkārtotu noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija // "Jurista Vārds", 11.04.2006., Nr. 15; Krastiņš U. Taisnīgums un nodarījumu kvalifikācija // "Jurista Vārds", 25.10.2005., Nr. 40.

² Judins A. Atbildība par transportlīdzekļu vadīšanu reibuma stāvoklī // "Jurista Vārds", 31.10.2006., Nr. 43; Liholaja V. Atkārtoti izdarītu noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijas problēmjautājumi // Administratīvā un kriminālā justīcija, 2007, Nr. 1 (38).

³ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums: Mācību grāmata. Rīga: TNA, 2000. 185. lpp.

⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums (1991–2002). Rīga: 2002, 76. lpp.; Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 3. Sevišķā daļa. Rīga: AFS, 2007, 56. lpp.

⁵ Liholaja V. Atkārtoti izdarītu noziedzīgu nodarījumu kvalifikācijas problēmjautājumi // Administratīvā un kriminālā justīcija, 2007, Nr. 1 (38).

⁶ Курс уголовного права. Общая часть. Том 1: Учение о преступлении. Москва: Зерцало, 1999. с. 65; Филимонов В. Д. Принципы уголовного права. Москва: АО "Центр ЮриИнфоР", 2002, с. 34.

⁷ Latvijas Kriminālkodekss un komentāri pie atsevišķiem Latvijas Kriminālkodeksa pantiem. Rīga: SIA "Tiesiskās informācijas centrs", 1997.

⁸ Krimināllikums. Par krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību. Rīga: AFS, 2007.

⁹ Judins A. Atbildība par transportlīdzekļu vadīšanu reibuma stāvoklī // "Jurista Vārds", 31.10.2006., Nr. 43.

¹⁰ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: TNA, 2004; Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: TNA, 2006; Уголовный кодекс Российской Федерации. Москва: ОМЕГА-Л, 2006.

¹¹ Krastiņš U. Taisnīgums un nodarījumu kvalifikācija // "Jurista Vārds", 25.10.2005., Nr. 40; Лопашенко Н. А. Основы уголовно-правового воздействия: уголовное право, уголовный закон, уголовно-правовая политика. СПб.: Юридический центр Пресс, 2004, с. 253.

¹² Kriminālprocesa likums. Rīga: AFS, 2005.

¹³ Курс уголовного права. Общая часть. Том 1: Учение о преступлении. Москва: Зерцало, 1999, с. 520.

¹⁴ Ibid., с. 519.

Skaidrojumi. Viedokļi

Satversmes lasīšana Satversmes tiesā

JĀNIS PLEPS un
EDGARS PASTARS,
tiesību zinātņu maģistri

Foto: Boriss Koļesņikovs, "LV"

Pavisam nesen ir apritējuši 85 gadi kopš Satversmes spēkā stāšanās. Pa šiem gadiem Satversme ir krietni mainījusies. Un šis pārmaiņas ir notikušas ne tikai ar grozījumu izdarišanu Satversmes tekstā. Līdzās formālai konstitucionālo normu grozīšanai ir jārūnā arī par konstitucionālo normu pārveidošanas prakses rezultātā.¹ Kā galvenos konstitūcijas pārveidošanās veidus var minēt valsts varas konstitucionālo institūciju praksi (t. s. konvencionālās normas) un konstitūcijas interpretāciju.²

Latvijas Satversmes interpretāciju būtiski ietekmēja 1996. gadā izveidotā Satversmes tiesa, kas nu jau vairāk nekā simts spriedumos ir sniegusi un turpina sniegt Satversmes interpretāciju, to pārveidojot un attīstot atbilstoši modernas demokrātiskas tiesiskas valsts prasībām.

Šajā gadā Satversmes tiesā noslēdzās pirmo desmit gadu cikls, un, notiekot plašai tiesnešu maiņai, aizsākās nākamo desmit gadu "konstitucionālais plānums". Tas rada pamatu pārdomām un vērtējumiem gan par pirmajos desmit gados iespēto, gan arī par nākotnē veicamajiem uzdevumiem. Satversmes tiesas priekšsēdētāja vietnieks Uldis Ķinis atzinis, ka "jebkurš Satversmes tiesas spriedums papildina, pilnveido tiesību izpratni. Līdz ar to Satversmes tiesai ir liela nozīme valsts tiesību doktrīnas kvalitatīvā pilnveidošanā".³

Rakstā apkopotas raksta autoru idejas, vērtējumi un pārdomas, kas daļēji tika izteiktas lekcijā "Satversmes interpretācija Satversmes tiesas praksē", kas notika Latvijas Republikas Satversmes spēkā stāšanās 85 gadu jubilejas pasākuma ietvaros LU Juridiskajā fakultātē 2007. gada 7. novembrī. Raksta autori sirsnīgi pateicas LU Juridiskās fakultātes Studentu pašpārvaldei un īpaši Leldei Brokai par uzaicinājumu lasīt lekciju Satversmes spēkā stāšanās jubilejai veltītajā pasākumā. Rakstā pausts autoru personiskais viedoklis, kas nesaista institūcijas, kurās viņi darbojas.

Izmantojot Satversmes jubilejas reizi, šajā rakstā paraudzīsimies, kā Satversmes tiesa ir interpretējusi Satversmi un kā varētu interpretēt dažus interesantus šīs tiesas secinājumus nākotnē. Īpaši arī vēlētos uzsvērt, ka rakstā nevajadzētu meklēt tikai un vienīgi pareizās atbildes. Tās vairāk ir raksta autoru kopīgas pārdomas par Satversmes iespējamiem likteņiem šobrīd, Satversmes tiesas griežos, kad par laikmeta zīmi kļūst gan Satversmes lasīšana, gan aicināšana to darīt.

Satversmes tiesa Latvijas valsts iekārtā

1) Satversmes tiesa kā negatīvais likumdevējs

Lai precīzi izprastu Satversmes tiesas lomu un attiecības ar Saeimu, Satversmes tiesu nepieciešams pozicionēt varas dalīšanas sistēmas ietvarā. Institucionāli tā, protams, ir tiesa.⁴ Savukārt funkcionāli Satversmes tiesa "atceļ" likumu normas; tātad rīkojas likumdošanas jomā, īstenojot negatīvās likumdošanas tiesības. Varētu teikt, ka pozitīvā likumdošana ir likumdošanas process Saeimā, savukārt negatīvā likumdošana – Satversmes tiesā. Pozitīvās likumdošanas rezultāts ir politikas "iestīvēšana" tiesību normas šaurajā telpā, bet Satversmes tiesa, vē-

tējot tiesību normu, nedrīkst aizmirst par politiskās lietderības robežām (šie jautājumi ir likumdevēja kompetencē) un to, ka tiesa nav likumu radītāja.⁵ Tiesa var ieteikt likumdevējam noregulēt kādu jautājumu, tomēr likumdevējam ir izvēles iespējas – rīkoties vai ne. Jāteic, ka Satversmes tiesa bieži vien, "atceļot" kādu normu, nosaka, ka piemērojams noteikta satura regulējums. Šādu atrunu pieļaujamība un piemērojamība ir vienīgi līdz brīdim, kad attiecīgo jautājumu likumdevējs noregulē vēlreiz.

Parasti Satversmes tiesas spriedumam atsevišķi nav jānodrošina izpilde. Satversmes tiesa pati atzīst tiesību normu par neatbilstošu un spēku zaudējušu. Tomēr likumdevējs vēlāk, ja mainījušies apstākļi, var atgriezties pie iepriekšējā regulējuma, kuru Satversmes tiesa atzinusi par neatbilstošu Satversmei. Šādos gadījumos jāvērtē ne tikai tiesību normas gramatiskā konstrukcija, bet arī apstrīdētās normas "atcelšanas" pamatojums un viss apstākļu konteksts.

2) Jauni izaicinājumi Satversmes tiesai

Nākamajos gados Satversmes tiesa ir jaunu izaicinājumu priekšā gan no lietu saturiskā, gan spriešanas procesuālā skatupunkta. Lai arī runāšana par

Skaidrojumi. Viedokļi

lietām, kuras noteikti būtu jāizskata un kurās jāsaņem atbilde, vairāk izskatītos pēc spekulācijas, Satversmes tiesai būtu jānodod skaidra atbilde par Tieslietu ministrijas un Tiesu administrācijas pilnvarām tiesnešu izvirzīšanā un tiesu darba administrēšanā (piemēram, Lietuvā līdzīgas normas vairākkārt izbaudīja šis valsts konstitucionālās tiesas "zobena" asumu).⁶ Tāpat noteikti vēlreiz būs jāskata un jāprecizē, kā obligātā administratīvā akta gadījumā vērtējams samērīguma princips.⁷ Tomēr tas, kādas lietas tiesai nāksies izskatīt nākotnē, visupirms ir atkarīgs no pieteikuma iesniedzējiem, nevis no pašas tiesas.

Drīzāk par jaunu izaicinājumu Satversmes tiesas pastāvēšanā būtu jāatzīst citāds skatījums uz tās kompetenci. Proti, Satversmes tiesu nav pareizi raksturot vienīgi kā tiesu, kas vērtē normatīvo aktu atbilstību augstāka ranga normatīvajam aktam, proti, tiesību normu pret tiesību normu. Satversmes tiesas līdzībnējā praksē ir sajaukta jaunas un nepieciešamas tendences dāva, ka tiesa vērtē arī regulējuma neesamības atbilstību Satversmei, kā arī citu tiesu prakses secinājumus un atziņas (līdz šim tas darīts, tikai vērtējot tiesību normas atbilstību, nevis pamatojoties uz tā saukto reālo konstitucionālo sūdzību, ar kuru citās valstīs ļauj apstrīdēt tiesas spriedumu).⁸

3) Satversmes tiesas spriedumu stils

Satversmes tiesa deva jaunu grūdienu tiesību sistēmai, paceļot tiesību normu interpretācijas un juridiskās argumentācijas līmeni. Tomēr šobrīd Satversmes tiesa vairs nav vienīgais un labākais (unikālākais) interpretētājs tiesu vidū. Piemēram, Augstākās tiesas Senāta nolēmumi bieži vien neatpaliek un ir pat labāk argumentēti nekā atsevišķs Satversmes tiesas spriedums.

Dažkārt vērojama tendence, ka Satversmes tiesas spriedumi zaudē ar kvalitāti tādēļ, ka tie kļūst par monologu. Tad spriedums vairs neatgādina tiesvedības gaitā radītu dokumentu, bet gan profesionālu atzinumu par tēmu. Ja spriedumos nav atklāti vienas puses argumenti, otras puses argumenti un tiesas slēdziens, grūti izsekot argumentācijai, kas notikusi lietas ietvaros, atšķirt un konstatēt interpretācijas atšķirības, lai, piemēram, likumdošanā nepieļautu līdzīgas kļūdas nākotnē. Formāla puses viedokļa atzīmēšana sprieduma sākumdaļā nav pietiekama; nepieciešama pušu argumentu cīņa pat vismazākajā

izpaušmē. Objektīvā izmeklēšana un ziņošā tiesa nelielā mērā aizņem procesa dalībniekus, lasītāju un pētnieku.

Interpretācija *obiter dictum*

Saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 32. panta otro daļu un Administratīvā procesa likuma 17. panta piekto daļu Satversmes tiesas spriedums ir obligāts visām valsts un pašvaldību institūcijām, iestādēm un amatpersonām, ieskaitot tiesas, kā arī fiziskajām un juridiskajām personām. Tas attiecas ne vien uz sprieduma nolēmumu daļu, bet arī uz secinājumu daļu, proti, tiesas izdarīto secinājumu pamatojumu. Līdz ar to juridiski saistošs ir ne vien Satversmes tiesas nolēmums, bet arī spriedumā ietvertā argumentācija. Tas Satversmes tiesas spriedumu atšķir no citu tiesu spriedumiem, to tuvinot normatīvajam tiesību aktam. Šāds pietuvinājums dažiem maldīgi līcis domāt, ka Satversmes tiesas spriedums ir normatīvais akts.⁹

Taču tajā pašā laikā Satversmes tiesas sprieduma secinājumu daļa nezaudē savu saistību ar Satversmes tiesai piešķirtu uzdevumu tiesību jautājumu un Satversmes tiesas nolēmumu. Tas nozīmē, ka Satversmes tiesas sprieduma secinājumu daļā nav ietverta vispārēja Satversmes vai citu tiesību normu interpretācija un konstitucionālo tiesību doktrīnas atziņas, bet gan attiecīgās tēzes tiktāl, ciktāl tas nepieciešams, lai dotu juridiski pārliecinošu un argumentētu atbildi uz tiesību jautājumu par kāda tiesību akta atbilstību augstāka juridiskā spēka tiesību normām. Līdz ar to neviens Satversmes spriedums nedod galīgu kādas Satversmes normas interpretāciju; nākot jaunām lietām, Satversmes tiesas prakse atsevišķas Satversmes normas interpretācijā paplašinās un sazarojas, tajā pašā laikā nekad nesasniedzot pilnīgu pabeigtību.

Līdzīgi citu tiesu nolēmumiem arī Satversmes tiesas spriedumos ir iespējams konstatēt *ratio decidendi* un *obiter dictum* argumentāciju. *Ratio* argumentācija tiek izmantota, lai pamatotu tos slēdzienus, kādā veidā tiesa nonākusi līdz sprieduma nolēmumu daļā ietvertajai atbildei uz tiesību jautājumu. Tas ir obligāti nepieciešamais argumentācijas minimums ikvienas tiesas nolēmumā, arī Satversmes tiesas spriedumā. Savukārt *obiter dictum* ir tiesas garāmejot pateikti secinājumi, kuri nepieciešami, lai *ratio* argumentācijai radītu plašāku kontekstu, piešķir-

tu lielāku juridisko dziļumu vai paustu tiesas viedokli par aktuāliem tiesībspolitikas jautājumiem.

Atšķirībā no citām tiesām Satversmes tiesas sprieduma lietotājam bieži vien noderīgāki likumdošanas un tiesību piemērošanas procesam ir tieši Satversmes tiesas *obiter dictum* izteiktie secinājumi, kas attīsta Satversmes un tiesību sistēmas izpratni Latvijā. Tādējādi Satversmes tiesas sprieduma tēzes pilda arī zinātnisku un izglītojošu funkciju.

Ratio decidendi tēzes noslēdzas ar tiesas verdiktu – norma atbilst vai neatbilst. Šī argumentācija ir veidota attiecīgās lietas izspriešanai, un jebkurā gadījumā tā nākotnē bieži vien vairs nav izmantojama pietiekami plaši. Turpreti Satversmes tiesas argumentācija *obiter dictum* bieži vien Latvijas konstitucionālo iekārtu ietekmē ļoti būtiski, sniedzot atbildes uz tādām tiesību jautājumiem, kuri vēl līdz galam pat nav noformulēti sprieduma taisīšanas brīdī.

Tiesību teorijā ir atzīts, ka likuma iztulkojums var likumu izprast labāk, nekā to ir sapratuši likuma autori. Likums var būt gudrāks par tā autoriem, un likumam ir jābūt gudrākam par tā autoriem.¹⁰ Līdzīgi arī ir ar Satversmes tiesas spriedumiem. Jāņem gan vērā, ka likumu pēc tā pieņemšanas var grozīt pat vairākas reizes vienā dienā. Satversmes tiesai šādas iespējas Satversme nepiešķir.

1) Satversmes 1. pants

Satversmes tiesas praksē Satversmes 1. pants ir kļuvis par konstitucionālo meganormu, no kuras Satversmes tiesa atvasina demokrātiskās tiesiskās valsts principus. "No Satversmes 1. pantā ietvertā demokrātiskās republikas jēdziena visām valsts institūcijām izriet pienākums savā darbībā, it sevišķi izdodot tiesību aktus, ievērot likumību, varas dalīšanu un veikt savstarpēju uzraudzību, ievērojot publiskās varas pakļautību likumam, t. i. likuma virsvadību un citus tiesiskās valsts principus, arī samērīguma un tiesiskās palāvēšanas principus."¹¹

Šāda Satversmes tiesas prakse, aktīvi juridiskajā argumentācijā izmantojot vispārējos tiesību principus un piešķirot tiem konstitucionālu rangs, neapšaubāmi bija nozīmīgs elements Latvijas tiesību sistēmas transformācijā.

Šobrīd, kad vispārējie tiesību principi jau kļuvuši par tiesisko realitāti jurista ikdienas darbā, Satversmes tiesa piedāvā jaunu skatījumu uz vispārējiem tiesību principiem. Lietā Nr. 2005-16-

01 Satversmes tiesa norādīja, ka “no Satversmes 1. panta, kurš atzīstams par vienu no Latvijas Republikas kā demokrātiskas un tiesiskas valsts stūrakmeņiem, izrietošo principu uzdevums ir nodrošināt to, ka citas tiesību normas, arī Satversmē ietvertās, tiek piemērotas pareizi un to piemērošana, kā arī piemērošanas rezultāts pilnībā atbilst tiesiskas valsts prasībām”.¹²

2) Kontrasignācija

Satversmes tiesa 2006. gada 16. oktobra spriedumā interpretēja Satversmes 58. panta regulējumu attiecībā uz t. s. patstāvīgo iestāžu satversmību. Citastarp Satversmes tiesa norādīja: “Konstitucionālais izpildvaras nesējs Latvijas Republikā ir Ministru kabinets [...] Valsts prezidentam, kurš politisku atbildību nenes, Satversme piešķir atsevišķas izpildvaras funkcijas, taču arī šo funkciju īstenošanai ir nepieciešama Ministru kabineta locekļa piekrišana (Satversmes 53. panta otrais teikums). [...] Valsts prezidentam Satversmē *expressis verbis* uzticamās izpildvaras funkcijas tiek pakļautas Ministru kabineta gribai ar kontrasignācijas institūta starpniecību.”¹³

Šāds arguments tika izteikts lietas ietvaros, lai pamatotu attiecīgās lietas izspriešanai nepieciešamo secinājumu. Taču pēc tam izrādījās, ka šis sprieduma daļas juridiskais potenciāls ir krietni lielāks. Kad Valsts prezidente pirmo reizi izmantoja tiesības apturēt likuma publicēšanu uz diviem mēnešiem, pēc savas iniciatīvas dodot iespēju 1/10 daļai vēlētāju pieprasīt tautas nobalsošanu, aktualizējās jautājums, vai šāds Valsts prezidenta akts nebūtu līdzparakstāms.¹⁴ Taču, vērtējot Valsts prezidentes rīcību, lielākā daļa mūsdienīgu Latvijas konstitucionālo tiesību ekspertu puda viedokli, ka šādam Valsts prezidenta aktam nav nepieciešama kontrasignācija.¹⁵

Pamatojoties uz Satversmes tiesas 2006. gada 16. oktobra spriedumā ietvertu kontrasignācijas institūta vērtējumu, var secināt, ka “kontrasignācijas pienākums attiecas uz Valsts prezidenta funkcijām izpildvaras jomā, tā garantējot izpildvaras vienotību. Savukārt likumdošanas un tiesu varas jomā Valsts prezidents var rīkoties patstāvīgi savas kompetences ietvaros, bez kontrasignācijas”.¹⁶

Domājams, ka šāda Satversmes 53. panta otrā teikuma izpratne varētu būt piemērojama arī citos gadījumos, kad pastāv šaubas par kontrasignācijas nepieciešamību.

3) Neratificētie ligumi

Sākotnējā Satversmes tiesas praksē dominēja viedoklis, ka apstrīdētā tiesību akta atbilstība starptautiskam ligumam, kurš ir tikai parakstīts, bet nav vēl ratificēts, ir jāaplūko vienīgi politiski.¹⁷ Tomēr pēc tam Satversmes tiesa atzina, ka jāizvērtē apstrīdētās normas atbilstība Vīnes konvencijas 18. pantam, kas uzliek valstīm pienākumu neatcelt (*not to defeat*) parakstītā liguma objektu un mērķi pirms liguma spēkā stāšanās, kas savukārt izriet no labas ticības principa – nepadarīt ligumsaistību izpildi neiespējamu, pirms liguma normas kļūst saistošas, un tādējādi nenovest pie noslēgtā liguma pārkāpuma.¹⁸

Tātad Satversmes tiesa var vērtēt likuma atbilstību vēl neratificēta liguma

likums attiecīgo jautājumu neregulē, vairāku spriedumu rezultātā kļuvis par nepiemērojamu, jo *de facto* Satversmes tiesa ir paudusi savu viedokli par šādas Ministru kabineta kompetences ticamu neatbilstību Satversmei.²¹

Satversmes tiesas 2007. gada 9. oktobris, lai arī šķietami atkārtoti iepriekšējās Satversmes tiesas atziņas speciālā deleģējuma izmantošanā, ietver dažus būtiskus momentus, kas varētu būt par pamatu pārejai uz t. s. plašāku speciālā deleģējuma interpretāciju.

Satversmes tiesa spriedumā identificēja Ministru kabineta noteikumu, kuri tiek izdoti speciālā deleģējuma kārtībā, juridisko būtību – Satversmes tiesa secināja, ka tā ir Ministru kabinetam nodota izpildvaras funkcija un šādi notei-

Neviens Satversmes spriedums nedod galīgu kādas Satversmes normas interpretāciju; nākot jaunām lietām, Satversmes tiesas prakse atsevišķas Satversmes normas interpretācijā paplašinās un sazarojas, tajā pašā laikā nekad nerasniedzot pilnīgu pabeigtību.

mērķim un objektam, prasījumā lūdzot vērtēt atbilstību Vīnes konvencijas 18. pantam.

4) Deleģējums Ministru kabinetam

Vērtējot Ministru kabineta tiesības izdot noteikumus speciālā deleģējuma kārtībā (Ministru kabineta iekārtas likuma 14. panta pirmās daļas 2. punkts), interesantas pārdomas raisa Satversmes tiesas 2007. gada 9. oktobra spriedums lietā Nr. 2007-04-03.

Līdz šim spriedumam Satversmes tiesa konsekventi īstenoja t. s. šauru pieeju speciālā deleģējuma interpretācijai. “Ministru kabinetam izdošanai ir nepieciešams īpašs likumdevēja pilnvarojums, kas ietverts likuma normā. Pilnvarojumā jābūt formulētiem noteikumu galvenajiem virzieniem. [...] Ņemot vērā to, ka Ministru kabinets noteikumus izdod, lai veicinātu likumu īstenošanu, tajos nedrīkst ietvert tādas normas, kas nav uzskatāmas par palīgīdzekļiem likuma normas īstenošanai [...] Ministru kabinets noteikumus var izdot tikai likumā noteiktajos gadījumos, likuma ietvaros, un šie noteikumi nedrīkst būt pretrunā ar Satversmi un citiem likumiem.”¹⁹ “Tiesību normai, ar kuru likumdevējs pilnvaro Ministru kabinetu noregulēt [kādu jautājumu], ir jābūt skaidrai un precīzai.”²⁰ Savukārt Ministru kabineta iekārtas likuma 14. panta pirmās daļas 3. punktā paredzētā Ministru kabineta kompetence izdot noteikumus, ja

kumi uzskatāmi par pārvaldes kārtībā izdotiem.²² Šo secinājumu Satversmes tiesa izdarīja, atsaucoties uz Kārļa Dišlera monogrāfiju. Taču šajā darbā K. Dišlers ar jēdzienu “pārvaldes kārtībā izdoti noteikumi” aptvēra divas noteikumu grupas: “Daļa no pārvaldes kārtībā izdotajiem noteikumiem pamatojas uz speciālās delegācijas, t. i., uz attiecīgā likuma pantu [...] Tomēr daļu no pārvaldes kārtībā izdotajiem noteikumiem Ministru kabinets izdod arī bez speciālas delegācijas [...] jāatzīst Ministru kabinetam tiesība pastāvošo likumu robežās noregulēt ar vispārīgiem rīkojumiem (noteikumiem) dažus jautājumus, kuru noregulēšanu prasa attiecīgu likumu izvešana dzīvē vai valsts iestāžu lietderīgas darbības intereses.”²³

Lai arī Satversmes tiesa spriedumā *expressis verbis* nepaplašina speciālā deleģējuma kārtībā izdoto noteikumu pieļaujamības nosacījumus, tomēr spriedumā lietotā terminoloģija un atsaucē uz K. Dišlera darbu vedina domāt, ka *obiter dictum* Satversmes tiesas praksē ir iestrādāta atziņa, kura varētu tikt izmantota nepieciešamības gadījumā.

Uz šādu sprieduma lasījumu norāda arī Satversmes tiesas argumentācija sprieduma secinājumu daļas turpinājumā. Satversmes tiesa attiecībā uz pārvaldes noteikumiem nošķir situācijas, kad šajos noteikumos ir ietvertas procesuālas un materiālas normas. Gadījumā, ja

Skaidrojumi. Viedokļi

noteikumos Ministru kabinets ietvēris materiālas normas, Satversmes tiesa prasa skaidra speciālā deleģējuma esamību. Taču attiecībā uz procesuālajām normām Satversmes tiesa nav norādījusi, ka to izdošanai obligāti būtu nepieciešams deleģējums.²⁴ No citas puses raugoties, šādaī normu dalīšanai deleģējuma saturs noskaidrošanā ir grūti rast saprātīgu pamatojumu, jo jebkura procesuāla norma arī ir "kārtība", kas ierobežo.

Var būt, ka šajās lietās nav jāmeklē tik dziļi zemteksti, jo var gadīties, ka nav

Tāpat interesanti ir tas, ka, raksturojot "ģimeni", Satversmes tiesa izvairās no to veidojošo personu dzimumu identifikācijas. Tiesa lieto neitrālo "pāris" vai "puses", nevis "vīrietis un sievietē", kā tas varētu izrietēt no šobrīd spēkā esošo normatīvo aktu izpratnes. Pastāv ļoti ticama iespēja, ka sprieduma taisīšanas brīdī Satversmes tiesa paturēja prātā viendzimuma partnerattiecību problēmu, kas sevišķi aktuāla šobrīd ir ASV un Rietumeiropā, kā arī to, ka laulība nav vienīgā attiecību forma starp vīrieti

Satversme ar pamattiesību sadalījumu tika papildināta tikai 1998. gada 15. oktobrī, pieņemot Satversmes 8. nodaļu. Pamattiesību ierobežošanas kārtību regulē Satversmes 116. pants, kas paredz: "Personas tiesības, kas noteiktas Satversmes deviņdesmit sestajā, deviņdesmit septītajā, deviņdesmit astotajā, simtajā, simt otrajā, simt trešajā, simt sestajā un simt astotajā pantā, var ierobežot likumā paredzētajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību. Uz šajā pantā minēto nosacījumu pamata var ierobežot arī reliģiskās pārliecības paūšanu."

Jau pieņemšanas laikā šis pants tika vērtēts kā Satversmes 8. nodaļas visvājākā konstrukcija.²⁸ Satversmes 116. pants tikai daļēji noteic pamattiesību ierobežošanas tehniku, norādot uz likuma, ar kuru tiek ierobežotas pamattiesības, un leģitīmā mērķa, kura sasniegšanai šāds ierobežojums vajadzīgs, nepieciešamību, taču neko neminot par samērīgumu.²⁹ Tāpat Satversmes 116. pants neko nenoteic par citu šajā pantā neminētu pamattiesību ierobežošanas pieļaujamību. Līdzās Satversmes 116. pantam Satversmē ir vēl trīs citas konstrukcijas, kas paredz noteiktu pamattiesību ierobežošanu.³⁰

Visas šīs pamattiesību ierobežošanas formulējumu nepilnības savā praksē vajadzēja risināt Satversmes tiesai. Un jāatzīst – kopumā šis uzdevums veikts labi, lai gan joprojām var konstatēt apšaubāmus prakses piemērus.

1) Pamattiesību ierobežojumu pieļaujamība

Visupirms Satversmes tiesai bija jārisina jautājums par to, vai pieļaujams likumdošanas ceļā ierobežot arī tās pamattiesības, kuras nav norādītas Satversmes 116. pantā. Satversmes tiesa secinājusi, ka tas ir iespējams, un savu viedokli pamatojusi ar diviem argumentiem.

Pirmais tiesas arguments balstās uz Satversmes vienotības principu: "Satversmes 116. pantā nav minētas 111. pantā garantētās tiesības, tomēr tas nenozīmē, ka šīs pamattiesības ir absolūtas un tām nevar noteikt ierobežojumus. Satversme ir vienots veselums, un tajā ietvertās normas tulkojamas sistēmiski. Pieņemums, ka Satversmes 111. pantā paredzētajām katras konkrētas personas tiesībām vispār nevar noteikt ierobežojumus, nonāktu pretrunā gan ar citos

Satversmes tiesas argumentācija obiter dictum bieži vien Latvijas konstitucionālo iekārtu ietekmē ļoti būtiski, sniedzot atbildes uz tādiem tiesību jautājumiem, kuri vēl līdz galam pat nav noformulēti sprieduma taisīšanas brīdī.

līdz galam apzināts, ar ko atšķiras noteikumu izdošana pārvaldes kārtībā (kas mūsdienās tiek uzskatīta par pretrunā esošu ar Satversmes 1. pantu) no noteikumu izdošanas uz deleģējuma pamata. Raudzīsies, kā šā sprieduma tēzes izpaudisies Satversmes tiesas turpmākajā praksē.

5) Ģimenes struktūra

Vēl viens snaudošs *obiter dictum* ir ietverts Satversmes tiesas 2004. gada 11. oktobra spriedumā. Vērtējot Satversmē nostiprināto "ģimenes" jēdzienu, Satversmes tiesa izdarīja pietiekami tālejošus secinājumus.

Satversmes tiesa norādīja, ka jēdziens "ģimenes dzīve", kā secinājusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, neattiecas tikai un vienīgi uz ģimeni, kas balstīta uz laulību. Jēdziens "ģimene" nav saistīts vienīgi ar attiecībām, kas balstītas uz laulībām. Tas var ietvert arī citas *de facto* "ģimenes" saites, gadījumos, kad puses dzīvo kopā ārpus laulības. Šis jēdziens interpretējams plašāk, uzsverot, ka konkrēto attiecību atbilstību "ģimenes dzīvei" var būtiski ietekmēt daudzi faktori, proti, vai pāris dzīvo kopā, attiecību ilgums, vai abas puses ir uzticīgas viena otram, vai ir kopīgi bērni utt. Bioloģiskā un sociālā realitāte ir prioritāra salīdzinājumā ar likumisko pieņēmumu.²⁵

No šīs Satversmes tiesas formulētās pozīcijas visupirms izriet tas, ka divu personu faktiskā kopdzīve (bez laulību reģistrācijas) tiek pakļauta tiesību uz ģimenes dzīves aizsardzību, kas atsevišķos gadījumos varētu būt par pamatu atsevišķu laulāto tiesību attiecināšanai arī uz faktiskā kopdzīvē dzīvojošiem pāriem.

un sievieti; ģimene ir plašāks jēdziens. Gadījumā, ja Latvijā rastos tiesu lietas šajā jomā, šā Satversmes tiesas sprieduma juridisko potenciālu vēl pilnībā līdz galam nevar novērtēt.

6) Nevainīguma prezumpcija

Kādā no lietām Satversmes tiesa atgādināja, ka nevainīguma prezumpcija nav sauklis, kuru piesaukt vienmēr, kad kaut kādā veidā tiek ierobežotas tās personas tiesības, pret kuru uzsākta kriminālvajāšana. Tiesa secināja, ka nevainīguma prezumpcija ir konstitucionāla pamattiesība, kura galvenokārt izpaužas kriminālprocesā. Tā pasargā personu, attiecībā uz kuru izteikts kāds pieņēmums vai apgalvojums par tās iespējami izdarītu noziedzīgu nodarījumu, no atzišanas par vainīgu, pirms tas nav pierādīts likumā noteiktajā kārtībā un noteikts ar spēkā stājušos nolēmumu krimināllietā.²⁶ Šajā lietā, piemēram, maksātspējas administratora, pret kuru bija sākta kriminālvajāšana, atcelšanu tiesa vērtēja tiesību uz nodarbošanos kontekstā, nevis saistībā ar nevainīguma prezumpciju.

Pamattiesību ierobežošana

Satversmes tiesas praksē ļoti nozīmīgs jautājums ir par Satversmē noteikto pamattiesību ierobežošanas kārtību un šo ierobežojumu pieļaujamības pārbaudes kārtību.²⁷ Tas saistās ne vien ar pamattiesību fundamentālo nozīmi mūsdienu demokrātiskajā tiesiskajā valstī un plašo Satversmes tiesas praksi pamattiesību nodrošināšanā, bet arī ar Satversmes nepilnībām.

Satversmes pantos garantētajām citu personu pamattiesībām, gan ar Satversmes 89. pantā noteikto valsts pienākumu aizsargāt personas pamattiesības, gan ar pašā 111. pantā paredzētajām citu personu tiesībām uz veselību, gan arī ar citām Satversmes normām.”³¹

Savukārt otrais tiesas arguments balstās uz Satversmes labvēlības starptautisko tiesību priekšā konceptu, proti, katrā konkrētā gadījumā pārbaudot, vai starptautiskās cilvēktiesību normas pieļauj attiecīgās pamattiesības ierobežošanu. Gadījumā, kad starptautiskās cilvēktiesību normas kādas pamattiesības ierobežošanu pieļauj, Satversmes tiesa secina, ka to pieļauj arī Satversme.”³²

Katrai no šīm metodēm, kā iespējams konstatēt pamattiesības ierobežošanas pieļaujamību, ir savas nepilnības, taču abu metožu piemērošana vienkopus nodrošina, ka tiks atrasta pareizā atbilde uz uzdoto jautājumu.

Satversmes vienotības principa piemērošana varētu radīt problēmas, raugoties no starptautisko cilvēktiesību prizmas. Satversmes tiesa vadās no prezumpcijas, ka neviena Satversmē noteiktā pamattiesība nav absolūta. Taču jāņem vērā, ka atsevišķas pamattiesības, kuras ietvertas arī Satversmes tekstā, ir ieguvušas *ius cogens* rangū starptautiskajās tiesībās un to ierobežošanu nevar attaisnot nekādi argumenti. Līdz ar to, paliekot tikai Satversmes vienotības principa ietvaros, Satversmes tiesa, saskaroties ar *ius cogens* normu, riskē izdarīt kļūdainu slēdzienu par pamattiesības ierobežošanas pieļaujamību.

Savukārt Satversmes labvēlības starptautisko saistību priekšā principa piemērošana varētu novest pie tā, ka Satversmē noteiktais pamattiesību standarts tiek reducēts līdz Latvijas starptautisko saistību cilvēktiesību jomā standartam. Kā vairākkārt secinājusi Satversmes tiesa, Satversmē atsevišķām pamattiesībām ir noteikts augstāks standarts, nekā no Latvijas valsts prasa tās starptautiskās saistības.³³ Līdz ar to, piemērojot tikai šo metodi, Satversmes tiesa varētu nonākt situācijā, ka tā ignorē Satversmes tekstā noteikto pamattiesības aizsardzības augstāko standartu.

Papildus tam jāņem vērā, ka būtu vēlams ievērot konsekvenci tajā, ar kādiem argumentiem tiek pamatota kādas pamattiesības ierobežošanas pieļaujamība. Klasisks piemērs šajā aspektā ir Satversmes tiesas prakse Satversmes 92. panta pirmā teikuma interpretācijā.

No vienas puses, Satversmes tiesa tiesības ierobežot Satversmes 92. pantā garantētās tiesības pamato ar klasisko

atsauci uz Satversmes vienotības principu un Satversmes labvēlību starptautisko saistību priekšā.³⁴ Savukārt, no otras puses, Satversmes tiesa ir radusi Satversmes normu, kas paredz personas tiesību uz taisnīgu tiesu ierobežošanas pieļaujamību, proti, Satversmes 86. pantu.³⁵

Kopš tā sprieduma, kurā Satversmes tiesa šīs abas pieejas piemēroja vienlaikus, praksē konsekventi ir saglabājusies tendence izmantot gan vienu, gan otru pieeju, kā arī vienā spriedumā ietvert abas pieejas. Satversmes tiesai būtu jāizvēlas, kura no šīm pieejām tiek atzīta par vienīgo pareizo. Ja Satversmes 86. pants tiek iztulkots kā tāds, kas paredz Satversmes 92. panta pirmā teikuma ierobežošanas pieļaujamību, tad zūd nepieciešamība atsaukties uz Satversmes vienotības principu un Satversmes labvēlību starptautisko saistību priekšā. Savukārt, ja saglabājas tendence atsaukties uz šiem diviem principiem, tad nav loģiski atsaukties arī uz Satversmes 86. pantu, jo komplicētais pamatojums tiek izmantots gadījumos, kad Satversmē nav paredzēta iespēja ierobežot attiecīgo pamattiesību.

2) Pamattiesību ierobežošanas kritēriji

Šobrīd Satversmes tiesas praksē ir nostiprinājusies klasiskā atziņa par pamattiesību ierobežojuma pieļaujamību, proti, “šim ierobežojumam jābūt noteiktam ar likumu un jākalpo leģitīmam mērķim, kuru valsts ar to vēlas sasniegt, turklāt ierobežojumam jābūt samērīgam ar leģitīmo mērķi.”³⁶

Taču šie kritēriji Satversmes tiesas praksē ir skaidri formulēti salīdzinoši nesen.³⁷ Pirms tam Satversmes tiesa noteiktā pamattiesību ierobežojuma pārbaudi veica juridiskās argumentācijas ceļā, neizkārtojot šo argumentāciju tipveida pārbaudes shēmā.³⁸

Ja salīdzinām spriedumus, kas tapuši, izmantojot Satversmes tiesas izveidoto pamattiesību ierobežošanas shēmu, ar spriedumiem, kas tapuši pirms shēmas nostiprināšanās praksē, jākonstatē, ka spriedumos, kuros Satversmes tiesa nevadās pēc tipveida shēmas, ir daudz dzīvāka un pārliecinošāka argumentācija. Shēmas piemērošana, jo sevišķi pēdējos gados, ir kļuvusi par formālu secinājumu virkni, kad tiesa vienkārši secina neatbilstības pastāvēšanu, nesniedzot plašu un izvērstu argumentāciju savam secinājumam.

Tāpat jāatzīmē, ka Satversmes tiesā šī shēma vēl joprojām tiek izmantota ar atšķirīgiem pārbaudes soļiem, piemēram, Satversmes tiesa vēl nav devusi at-

bildi uz jautājumu, vai līdzās soļiem “likums – leģitīms mērķis – samērīgums” tā lieto un kādos gadījumos tā lieto soli “nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā”.³⁹

Papildus tam jāatceras, ka ierobežojuma pieļaujamības pārbaude uzreiz nesākas ar soļiem “likums – leģitīms mērķis – samērīgums”. Visupirms ir noskaidrojami jautājumi par to, kāds ir Satversmē ietvertā pamattiesību saturs, vai ar apstrīdēto normu notikusi ieviešana Satversmē noteiktās pamattiesības saturā un vai pieļaujams ierobežot attiecīgo pamattiesību.

3) Otrās paaudzes cilvēktiesību ierobežošana

Nozīmīgs Satversmes tiesas prakses pavērsiens pamattiesību ierobežošanas jomā iezīmējās 2006. gada nogalē. Vairākos spriedumos pēc kārtas Satversmes tiesa piemēroja atšķirīgu pārbaudes testu sociālajām, kultūras un ekonomiskajām tiesībām jeb t. s. otrās paaudzes cilvēktiesībām.⁴⁰

Satversmes tiesa secināja: “Sociālo tiesību piederība pie otrās paaudzes cilvēktiesībām un to īpašais raksturs no teic arī tiesu varas kontroles robežas šajā jomā. Īstenojot sociālās tiesības, likumdevējs bauda plašu rīcības brīvību, ciktāl tā saprātīgi saistīta ar valsts ekonomisko situāciju, tomēr šī rīcības brīvība nav neierobežota.”⁴¹

Vadoties no šā secinājuma, Satversmes tiesa iezīmē trīs pārbaudes soļus, vērtējot otrās paaudzes cilvēktiesību īstenošanu.

Pirmkārt, ir iespējams pārbaudīt, vai likumdevējs veicis kādus pasākumus sociālo tiesību īstenošanai. Likumdevējs nevar atteikties nodrošināt sociālo tiesību efektīvu īstenošanu. Šīs tiesības ir ietvertas Satversmē, un likumdevējam tās ir jāievēro un jārespektē.⁴²

Otrkārt, ir iespējams pārbaudīt, vai likumdevējs sociālās tiesības īstenojis pienācīgi. Sociālās tiesības, kaut arī tās ir atkarīgas no valsts finansiālajām iespējām, ir jānodrošina vismaz minimālā apmērā.⁴³

Treškārt, pieļaujams pārbaudīt, vai, īstenojot sociālās tiesības, likumdevējs nav pārkāpis vispārējos tiesību principus. Likumdevējam sociālo tiesību īstenošanā ir jāievēro vispārējie tiesību principi, kas veido personas un valsts tiesisko attiecību pamatu.⁴⁴

Šīs shēmas izveidošana bija Satversmes tiesas pirmā sastāva pēdējais liels veikums Satversmes normu interpretācijā. Tas pavēra plašas iespējas izvērst un iedzīvināt praksē Satversmē ietvertās otrās paaudzes cilvēktiesības. Jo īpaši

Skaidrojumi. Viedokļi

tas jāteic par Satversmes tiesas norādi, ka jāpārbauda, vai likumdevējs šo otrās paaudzes cilvēktiesību ir nodrošinājis minimālā apmērā.

Taču turpmākajā praksē Satversmes tiesa pēkšņi bez pamatojuma ir atteikusies no šīs shēmas izmantošanas. Piemēram, 2007. gada 21. februāra spriedumā Satversmes tiesa, plaši citējot iepriekšējos trijos spriedumos apkopotās atziņas par sociālo tiesību būtību, tomēr otrās paaudzes cilvēktiesības ievērošanu pārbauda ar ierasto soļu "likums – leģitīms mērķis – samērīgums" metodi.⁴⁵ Pēc autoru domām, Satversmes tiesa pilnībā nespēja izmantot tās iespējas, ko pavēra Satversmes tiesas pirmā sastāva atstātais mantojums jaunas otrās paaudzes cilvēktiesību ievērošanas shēmas pārbaudes metodes veidā.

Valsts varas dalīšanas princips

Tāpat kā visi ceļi ved uz Romu, arī visi demokrātiskas tiesiskas valsts konstitucionālo tiesību jautājumi agri vai vēl nonāk pie varas dalīšanas.⁴⁶ Iztulkojot pamattiesības, Satversmes tiesa nevar izvairīties no jautājuma par pamattiesību ierobežošanu, bet, vērtējot Satversmes instrumentālās daļas normas, nav iespējams atstāt malā valsts varas dalīšanas principu. Kā secinājusi pati Satversmes tiesa, "varas dalīšanas principa īstenošana ir mūsdienu valsts varas organizācijas tiesību centrālais problēmpunkts".⁴⁷

Satversmes tiesa valsts varas dalīšanas principa interpretācijas pamatnostādnes dažās nozīmīgās lietās definēja jau pagājušā gadsimta deviņdesmitajos gados.⁴⁸ Kopš tā laika šā principa interpretācijā Satversmes tiesas praksē iestājusies zināma stagnācija.

Nevar neatzīmēt, ka pieteikuma iesniedzēji reti kad lūdz vērtēt tiesību akta atbilstību Satversmes institucionālās daļas normām, kas ietekmē valsts varas dalīšanas principa interpretāciju. Taču tajā pašā laikā jāatzīst, ka Satversmes tiesa atsevišķos gadījumos ir izvairījusies no valsts varas dalīšanas principa attīstīšanas.

1) Satversmes tiesas kompetences problēma

Visupirms jāmin divi Satversmes tiesas prakses gadījumi, kad tiesas kolēģijas, atsaucoties uz tiesas kompetences neesamību, atteicās ierosināt lietu, proti, atteikšanās ierosināt lietu par Saeimas lēmumu, ar kuru Latvijas bruņoto spēku

kontingents tika nosūtīts uz Irāku, un par Saeimas lēmumu, ar kuru no Eiropas Parlamenta tika atsaukts deputāts Martijans Bekasovs. Abi gadījumi bija klasiskas valsts varas dalīšanas principa lietas, kad tika lūgts vērtēt, vai lēmumu pieņēmējs ir rīkojies Satversmē noteiktās kompetences robežās. Taču Satversmes tiesas kolēģijas secināja, ka šīs lietas Satversmes tiesa nav tiesīga izskatīt, jo Satversmes tiesas likuma 16. panta 4. punktā "nav ietverta Satversmes tiesas kompetence izskatīt politiska rakstura Saeimas aktus, kas balstīti uz politiskās gribas, iekšējās pārliecības, uzticības un citiem ar tiesību normām nereglamentētiem kritērijiem".⁴⁹

Vērtējot šo Satversmes tiesas praksi, jāņem vērā, ka Satversmes tiesa ir izveidota, ne vien lai aizsargātu personas pamattiesības, bet arī lai nodrošinātu, ka valsts varas institūcijas savā politiskajā darbībā ievēro Satversmi.⁵⁰ Savukārt šīs funkcijas īstenošanā Satversmes tiesa nevar izvairīties no citu valsts varas institūciju politisku lēmumu tiesiskuma izvērtēšanas. Pilnīgi precīzi ir konstatējusi pati Satversmes tiesa: "Nav šaubu par to, ka tiesības un politika pamatlukumā ir cieši saistīti jēdzieni, jo tiesiskā valstī politika nevar būt pilnīgi brīva no tiesībām un arī likumdevēju varu un izpildvaru saista Satversmes prasības. Tiesiskā valstī Satversmes galvenais uzdevums ir nodrošināt to, ka demokrātiski izveidotām institūcijām piešķirtā valsts vara kļūst saistoša tikai tad, kad tā izteikta tiesību veidā".⁵¹

Līdz ar to Satversme, paredzot Satversmes tiesai noteiktu kompetenci, pilnvaro šo institūciju vērtēt citu valsts varas institūciju tiesību aktu atbilstību Satversmei. Varētu pastāvēt diskusijas par to, ciktāl Satversmes tiesai būtu jāskata lietas, kurās nozīmīgs ir likumdevēja vai izpildvaras politiskās izšķiršanās apjoms, taču Satversmes tiesa nedrīkst savu kompetenci interpretēt tādējādi, ka, tiklīdz tiek apstrīdēti politiski jutīgi akts, tiesa konstatē, ka nevar vērtēt šāda akta tiesiskumu. Satversme paredz noteiktu procedūru, kādā valsts varas institūcijām ir jārikojas, valsts varas dalīšanas princips un citi vispārējie tiesību principi noteic šīm institūcijām stingru kompetences īstenošanas ietvaru, proti, robežas, kuras nedrīkst pārkāpt. Satversmes tiesa ne vien var, bet tai ir pienākums pārbaudīt, vai, īstenojot savu kompetenci, citas valsts varas institūcijas ir ievērojušas Satversmē noteikto kārtību. Ja Satversmes tiesa,

ņemot vērā kāda tiesību akta politiskās implikācijas, atsakās pārbaudīt pat akta izdošanas tiesiskumu, tā lemj politiski, proti, piešķir citām valsts varas institūcijām rīcības brīvību ne vien politisko lēmumu satura noteikšanā, bet arī procedūras ievērošanā.

Tāda rīcība nesekmē nedz valsts iekārtas paredzamu un loģisku attīstību, nedz Satversmes un pašas tiesas autoritātes pieaugumu. Satversmes tiesas likuma 16. panta 4. punkts paredz, ka Satversmes tiesa izskata lietas par "citu Saeimas, Ministru kabineta, Valsts prezidenta, Saeimas priekšsēdētāja un Ministru prezidenta aktu, izņemot administratīvos aktus, atbilstību likumiem". Satversmes tiesas likuma 16. panta iepriekšējos punktos ir regulēta Satversmes tiesas kompetence normatīvo tiesību aktu tiesiskuma pārbaudē, savukārt šā panta 4. punkts aizliedz Satversmes tiesai vērtēt administratīvo aktu tiesiskumu. Ja atstājam malā normatīvos aktus un administratīvos aktus, tad kādus vēl aktus izdod Saeima, Ministru kabinets, Valsts prezidents, Saeimas priekšsēdētājs un Ministru prezidents, kuru tiesiskumu pārbaudīt Satversmes tiesa ir pilnvarota Satversmes tiesas likuma 16. panta 4. punktā? Vai šie akti nav tie paši, kas "balstīti uz politiskās gribas, iekšējās pārliecības, uzticības un citiem ar tiesību normām nereglamentētiem kritērijiem" un kuru tiesiskumu Satversmes tiesas kolēģijas ir atteikušas vērtēt?

2) Formāla principa izmantošana

Pirmajos Satversmes tiesas spriedumos Satversmes tiesa definēja principiālas varas dalīšanas principa nostādnes. Piemēram, t.s. Telekomunikāciju padomes lietā Satversmes tiesa norādīja, ka "varas dalīšanas princips nav jāuztver dogmatiski un formāli, bet jāsamēro ar tā mērķi novērst varas centralizāciju vienas institūcijas vai amatpersonas rokās".⁵²

Šajā lietā minētais secinājums bija nozīmīgs arguments tiesas sprieduma secinājumu daļā, lai pamatotu tiesas tiesības attiecīgi lemt sprieduma nolikuma daļā. Turpmāko gadu laikā šis citāts ir pārceļojis vairākos spriedumos, taču, lasot šos spriedumus, paliek iespaids, ka citāts secinājumu daļā ietverts estētikas apsvērumu dēļ kā saturiski skaidra doma, neizmantojot to jēdzienisko slodzi, kas ielikta šajā atziņā.

Valsts varas dalīšanas princips patiešām nav sastindzis. Tas attīstās līdz

valsts iekārtas attīstībai un politiķu evolūcijai. Varas dalīšanas principa jēga ir saglabāt valsts varas decentralizētu sadalījumu starp dažādām institūcijām un personām, nodrošināt mazākuma efektīvas tiesības politiskajai līdzdarbībai ar vairākumu, kā arī nepieļaut antikonstitucionālu rīcību ar valsts varu. Savukārt politiskajā loģikā ir aksiomātiska tendence iegūt pēc iespējas lielāku varu un pieņemt pēc politiķu ieskata lietderīgus lēmumus, nerēķinoties ar procedūras un kompetences ierobežojumiem, kā arī mazākuma iebildumiem. Politiķi arvien no jauna rada jaunus paņēmienus, kā, apejot valsts varas dalīšanas principa tvērumu, koncentrēt savās rokās pēc iespējas lielāku varu. Tādēļ nav pieļaujams, ka valsts varas dalīšanas princips tiek interpretēts "dogmatiski un formāli". Tam vienmēr ir jābūt aktuālam, lai, reaģējot uz politiķu rīcību, tas spētu īstenot savu pamatfunkciju demokrātiskā tiesiskā valstī – "novērst varas uzurpācijas tendences ikkatrā no trim varām, lai nodrošinātu valstiski tiesisko institūtu stabilitāti"⁵³ un "varas mērenību".⁵⁴ Šajā kontekstā sevišķi nozīmīga ir Satversmes tiesas tiesneša Viktora Skudras paustā atziņa: "Sargāt Satversmes vērtības visupirms nozīmē rūpēties par to, lai valsts vara netiktu izmantota ļaunprātīgi. Proti, lai politiķi ievērotu Satversmē noteiktos "spēles noteikumus".⁵⁵

No šāda viedokļa interesants ir Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija lēmums par atteikšanos apturēt Latvijas un Krievijas līguma par Latvijas un Krievijas valsts robežu apstiprināšanas procedūru Saeimā. Satversmes tiesā bija ierosināta lieta par šā starptautiskā līguma atbilstību Satversmei, kad Saeima to apstiprināja, uzņemoties līgumā paredzētās starptautiskās saistības. Pieteikuma iesniedzējs lūdza apturēt starptautiskā līguma apstiprināšanas procedūru, jo pretējā gadījumā nebūšot iespējams izpildīt Satversmes tiesas spriedumu, ja tā atzītu, ka robežlīgums neatbilst Satversmei. Visumā piekritot Satversmes tiesas lēmuma nolūmuma daļai, pārdomas rada šajā lēmumā ietvertā argumentācija.

Satversmes tiesa secināja: "Satversme nepiešķir Satversmes tiesai tiesības iejaukties likumdošanas procesā. Satversmes tiesa saskaņā ar Satversmes 85. pantu var tikai pārbaudīt Saeimas pieņemto likumu satversmību, bet ne noteikt to, kādi likumi Saeimā izskatāmi un kad tie pieņemami. Ievērojot valsts varas dalīšanas principu, Satversmes tiesa nav tiesīga apturēt likuma pieņemšanas procedūru Saeimā."⁵⁶ Satversmes tiesa iepriekš bija secinājusi, ka robežlīguma apstiprināšana Saeimā *per se* vēl neapgrūtina sprieduma efektīvu izpildi, pirmšķietami rezervējot sev tiesības iejaukties gadījumos, kad likumdevēja rīcība varē-

tu apdraudēt iespējamā sprieduma lietā izpildi, iejaukties. Taču atkāpe par varas dalīšanas principa tvērumu iezīmē to, ka Satversmes tiesa likumdošanas procesa gaitā nedrīkst iejaukties pat gadījumos, kad likumdevējs veiktu pasākumus, lai Satversmes tiesas spriedums kļūtu nevajadzīgs (kā tautā teiktu – nebūtu pat tā papīra vērts, uz kura uzrakstīts).

Jākonstatē, ka šī ir tā vieta, kad Satversmes tiesai ir jānācies saskarties ar politiskās loģikas evolūciju, kurai līdzīgai jāseko valsts varas principa interpretācijai, kas nebūtu "dogmatiska un formāla". Tā vietā Satversmes tiesa izvēlējas formālu pieeju, atsakoties no tiesībām ietekmēt likumdevēju, iespējams, antikonstitucionālu rīcību.

Tāpat šaubas rada valsts varas dalīšanas principa saistīšana ar Satversmes tiesas tiesībām noteikt "to, kādi likumi Saeimā izskatāmi un kad tie pieņemami". Šeit ir vietā atcerēties Satversmes tiesas praksi dot norādes likumdevējam par to, kādā veidā un kādos termiņos būtu novēršamas nepilnības likumos.⁵⁷ Satversmes tiesa arī konkrēti norādījusi, kādas tiesības atsevišķām personām piešķiramas ar likumu,⁵⁸ kā arī atjaunojusi likumdevēja atcelta normatīvā regulējuma juridisko spēku.⁵⁹

Ja par neatbilstošu valsts varas dalīšanas principam atzīst teorētisku iespēju sevišķos apstākļos uzlikt par pienākumu likumdevējam nepieņemt kādu likumu,

¹ Еллинек Г. Конституции, их изменения и преобразования. Санктпетербург: Издание Юридического книжного склада "Право", 1907, с. 4–5.

² Plašāk sk.: Vālbergs J. Konstitūcijas jēdziena attīstība vēsturiskā apgaismojumā // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1936, Nr. 3, 790.–791. lpp.

³ Satversmes tiesas jaunie tiesneši – atklāti par savu darbu // Jurista Vārds, 2007. gada 14. augusts, Nr. 33 (486).

⁴ Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 9.2. punkts.

⁵ Sal.: Kūris E. Konstitucionālā tiesvedība Lietuvā: virzieni un attīstība // Konstitucionālās tiesas loma valsts konstitūcijā nostiprināto vērtību aizsardzībā. Role of the Constitutional Court in Protection of the Values Consolidated in the Constitution. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 129.–143. lpp.

⁶ Sk. plašāk: Abramavičs A. Tiesneša un tiesu neatkarība // Jurista Vārds, 2006. gada 4. aprīlis, Nr. 14(417).

⁷ Sal.: Levits E. Samērīguma princips un obligātais administratīvais akts // Jurista Vārds, 2007. gada 27. marts, Nr. 13 (466).

⁸ Pastars E. Prasījuma robežu ievērošana Satversmes tiesā // Jurista Vārds, 2007. gada 31. jūlijs, Nr. 31 (484).

⁹ Pāparinskis M. Satversmes tiesas spriedums kā normatīvs tiesību akts // Likums un Tiesības, 2003, Nr. 5 (45).

¹⁰ Маунц Т. Государственное право Германии (ФРГ и ГДР). Москва: Издательство иностранной литературы, 1959, с. 108.

¹¹ Satversmes tiesas 2000. gada 24. marta sprieduma lietā Nr. 04-07(99) secinājumu daļas 3. punkts.

¹² Satversmes tiesas 2006. gada 8. marta sprieduma lietā Nr. 2005-16-01 17.1. punkts.

¹³ Satversmes tiesas 2006. gada 16. oktobra sprieduma lietā Nr. 2006-05-01 15.3. punkts.

¹⁴ Tieši šādu viedokli savos rakstos jau starpkaru periodā bija pāudis Kārlis Dišlers. Sk.: Dišlers K. Latvijas Valsts prezidenta kompetence // Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1922, Nr. 3, 448. lpp.; Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga: A. Gulbis, 1930, 167. lpp.

¹⁵ Plašāk sk.: Referendums un Satversmes grozījumu griežos. Lietpratēji atbild uz "Jurista Vārda" jautājumiem // Jurista Vārds, 2007. gada 20. marts,

Nr. 12 (465).

¹⁶ Sk.: Pleps J. Satversmes 72. pants // Jurista Vārds, 2007. gada 20. marts, Nr. 12 (465).

¹⁷ Satversmes tiesas 2003. gada 14. februāra sprieduma lietā Nr. 2002-14-04 secinājumu daļas 2. punkts.

¹⁸ Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 secinājumu daļas 8. punkts.

¹⁹ Satversmes tiesas 2005. gada 21. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-03-0306 9. punkts.

²⁰ Turpat, 10. punkts.

²¹ Plašāk sk.: Pastars E. Kas ir deleģētā likumdošana // Jurista Vārds, 2003. gada 14. janvāris, Nr. 2(260), 2003. gada 21. janvāris, Nr. 3 (261).

²² Sk. Satversmes tiesas 2007. gada 9. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-04-03 14. punktu.

²³ Dišlers K. Ievads Latvijas valststiesību zinātnē. Rīga: A. Gulbis, 1930, 191. lpp.

²⁴ Sk. Satversmes tiesas 2007. gada 9. oktobra sprieduma lietā Nr. 2007-04-03 16. punktu.

²⁵ Sk. Satversmes tiesas 2004. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2004-02-0106 14. punktu.

²⁶ Sk. Satversmes tiesas 2006. gada 23. februāra sprieduma lietā Nr. 2005-22-01 4. un 5.2. punktu.

²⁷ Plašāk sk.: Plakane I. Pamattiesību ierobežošana Satversmē // Jurista Vārds, 2003. gada 8. aprīlis, Nr. 14 (272), 2003. gada 15. aprīlis, Nr. 15 (273).

²⁸ Sk.: Levits E. Piezīmes par Satversmes 8. nodaļu – Cilvēka pamattiesības // Cilvēktiesību Žurnāls, 1999, Nr. 9–12, 21. lpp.

²⁹ Pat vairāk – Saeimas deputāti Satversmes 116. panta projektā iekļauto atsauki uz samērīgumu izslēdza.

³⁰ Plašāk sk.: Plakane I. Pamattiesību ierobežošana Satversmē // Jurista Vārds, 2003. gada 8. aprīlis, Nr. 14 (272), 2003. gada 15. aprīlis, Nr. 15 (273).

³¹ Satversmes tiesas 2002. gada 22. oktobra sprieduma lietā Nr. 2002-04-03 secinājumu daļas 2. punkts.

³² Sk. Satversmes tiesas 2004. gada 23. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2003-15-0106 6. punktu.

³³ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma

Skaidrojumi. Viedokļi

bet sagaidīt galīgo tiesas spriedumu, tad kā iespējams vērtēt citas Satversmes tiesas norādes likumdevējam, kuras bieži vien norāda gan uz Saeimā pieņemamo likumu saturu, gan arī uz šo likumu pieņemšanas termiņu. Līdz šim Saeimai bija rezervētas tiesības Satversmes tiesas norādījumus nepildīt, ļaujot, lai par Satversmei neatbilstošu atzītā tiesību norma zaudētu savu spēku, bet vienā no pēdējiem spriedumiem Satversmes tiesa *expressis verbis* norādīja, ka likumdevējam nav tiesību negrozīt atbilstoši Satversmes tiesas norādēm lietā apstrīdēto likuma normu.⁶⁰ Jāteic gan, ka tikai prakse rādīs, vai Saeima akceptēs šādu Satversmes tiesas nostāju kā atbilstošu negatīvā likumdevēja lomai. Iespējams, ka tas varētu arī tikai palikt Satversmes tiesas viedoklis, izkāpjot ārpus negatīvā likumdevēja rāmjiem.

Šādā aspektā raugoties uz Satversmes tiesas praksi, varētu konstatēt, ka tiesa līdz galam nav apjautusi savas varas robežas valsts varas dalīšanas principa kontekstā. Atsevišķos gadījumos Satversmes tiesa izvēlas pieņemt nepieciešamus lēmumus, riskējot saņemt pārmetumus par pārlieku juridisko aktīvismu, savukārt analizētajā lēmumā tiesa piedāvātā valsts varas dalīšanas principa interpretācija šķiet aizgūta no valsts

varas dalīšanas koncepta aizsākumiem, kad tiesu varas uzdevums bija piemērot likumdevēja noteiktās tiesības un nebija iedomājamas tiesas tiesības pārbaudīt pašā likuma tiesiskumu.⁶¹ Konstitucionālās tiesas izveidošana demokrātiskā tiesiskā valstī *per se* ir atkāpšanās no tās valsts varas dalīšanas principa izpratnes, kādu piedāvā Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija lēmums. "Atļauj pārbaudīt likumu satversmību tajā pašā laikā nozīmē intervenci likumu pieņemēja lietās."⁶²

Secinājumi

Satversmes tiesa pilnveido un tālākveido Satversmi, ļaujot mūsu valsts pamatlikumam nenovecot un vienmēr adekvāti atbildēt uz jauniem tiesību politikas un valsts dzīves izaicinājumiem.

Satversmes tiesas prakse ļauj nostiprināt svarīgākās tiesību atziņas, pārnesot tās no juridiskās literatūras, citu valstu prakses un mutvārdu folkloras. Tiesas spriedumi palīdz tiesību normu piemērotājiem un likumdevējam, nospraužot konkrētas rīcības robežas un dodot būtiskus pieturas punktus argumentācijai.

Jāatzīst gan, ka Satversmes tiesas praksē ir daudz nekonsekvenču. Šā iemesla dēļ varētu atzīt, ka pastāv vienas prakses trūkums. Lasot vienā laikā

tapušus spriedumus, veidojas pat sajūta, ka katrs spriedums top norobežoti no citiem. Spriedumi atšķiras gan pēc izmantotajiem literatūras avotiem un tiesu prakses atziņām, gan pēc secinājumu daļas struktūras un argumentācijas dziļuma. Katra sprieduma "intelektuālā autonomija" rada iespēju paralēli sadzīvot nesavienojamām konstitucionālo tiesību doktrīnām un ļauj lietas dalībniekiem un citiem interesentiem vienmēr atrast parocīgu tiesas atziņu savu secinājumu pamatošanai.

Satversmes tiesas praksē ir gadījušas arī kļūdas, atsevišķos gadījumos prakse ir koriģēta. Bet tas arī ir saprotami, jo Satversmes tiesas tiesneši nav dievi, bet ir tikai cilvēki.⁶³ Ņemot vērā Satversmes tiesas titānisko darbu pirmajos desmit gados, var secināt, ka kļūdu ar būtisku ietekmi uz Latvijas tiesību sistēmu gandrīz nemaz nav bijis. Grūtais darbs – aizsākt Satversmes interpretēšanu tiesas ceļā un tās efektīvu piemērošanu personas attiecībās ar valsti un ikdienas politiskajās cīņās – paveikts gandrīz perfekti. Izmantojot iespēju, vēlētos paust cerību, ka tā tas būs arī turpmāk. Iespēja kļūdities Satversmes tiesā ir milzīga, bet iespēja kļūdu izlabot – niecīga. Savukārt tiesas kļūda grauj Satversmes tiesas un arī pašas Satversmes autoritāti. ■

lietā Nr. 2005-02-0106 10. punktu.

³⁴ Sk. Satversmes tiesas 2003. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-04-01 secinājumu daļas 1.1. punktu.

³⁵ Sk.: Turpat, 1.2. punkts.

³⁶ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 17. oktobra sprieduma lietā Nr. 2005-07-01 7. punktu.

³⁷ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2000. gada 30. augusta spriedumu lietā Nr. 2000-03-01 un 2002. gada 22. maija spriedumu lietā Nr. 2002-01-03.

³⁸ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2001. gada 13. marta spriedumu lietā Nr. 2000-08-0109, 2002. gada 21. janvāra spriedumu lietā Nr. 2001-09-01.

³⁹ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 5. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-02-0106 secinājumu daļas 4. punktu.

⁴⁰ Sk. Satversmes tiesas 2006. gada 8. novembra spriedumu lietā Nr. 2006-04-01, Satversmes tiesas 2006. gada 2. novembra spriedumu lietā Nr. 2006-07-01 un 2006. gada 11. decembra spriedumu lietā Nr. 2006-10-03. Sevišķi nozīmīgas šīs Satversmes tiesas pieejas izpratnē ir Satversmes tiesas tiesneses Aijas Brantas atsevišķās domas lietā Nr. 2006-10-03.

⁴¹ Sk. Satversmes tiesas 2006. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-07-01 13.–14. punktu.

⁴² Sk. Satversmes tiesas 2006. gada 8. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-04-01 16. punktu.

⁴³ Sk. Satversmes tiesas 2006. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-07-01 18. punktu un 2006. gada 8. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-04-01 16. punktu.

⁴⁴ Sk. Satversmes tiesas 2006. gada 8. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-04-01 16. punktu.

⁴⁵ Sk. Satversmes tiesas 2007. gada 21. februāra sprieduma lietā Nr. 2006-08-01 13. punktu.

⁴⁶ Sk.: Никеров Г.И. Административное право США. Москва: Наука, 1977, c. 46.

⁴⁷ Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra spriedums lietā Nr. 2006-12-01 6. punkts.

⁴⁸ Sk. Satversmes tiesas 1999. gada 9. jūlija spriedumu lietā Nr. 04-03(99), 1999. gada 1. oktobra spriedumu lietā Nr. 03-05(99) un 2000. gada 24. marta spriedumu lietā Nr. 04-07(99).

⁴⁹ Satversmes tiesas 2. kolēģijas 2003. gada 17. decembra lēmums par atteikšanos ierosināt lietu pēc pieteikuma Nr. 133.

⁵⁰ Sk.: Grūbe G. Spēles noteikumi. Intervija ar bijušo Satversmes tiesas priekšsēdētāju Aivaru Endziņu // Rīgas Laiks, 2007, Nr. 4, 16.–21. lpp.

⁵¹ Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 17. punkts.

⁵² Satversmes tiesas 1999. gada 1. oktobra sprieduma lietā Nr. 03-05(99) secinājumu daļas 1. punkts.

⁵³ Satversmes tiesas 2000. gada 24. marta sprieduma lietā Nr. 04-07(99) secinājumu daļas 3. punkts.

⁵⁴ Satversmes tiesas 1999. gada 1. oktobra sprieduma lietā Nr. 03-05(99) secinājumu daļas 1. punkts.

⁵⁵ Satversmes tiesas jaunie tiesneši – atklāti par savu darbu // Jurista Vārds, 2007. gada 14. augusts, Nr. 33 (486).

⁵⁶ Satversmes tiesas 2007. gada 10. maija lēmuma lietā Nr. 2007-10-0102 par pieteikuma iesniedzēja lūgumu 10. punkts.

⁵⁷ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 7. marta spriedumu lietā Nr. 2004-15-0106, 2005. gada 4. janvāra spriedumu lietā Nr. 2004-16-01, 2005. gada 4. novembra spriedumu lietā Nr. 2005-09-01, 2006. gada 23. novembra spriedumu lietā Nr. 2006-03-0106. Sk. arī: Gailīte D. Tiesa ir neatkarīga un nav politiski ietekmējama. Intervija ar Satversmes tiesas priekšsēdētāju Aivaru Endziņu // Jurista Vārds, 2006. gada 12. decembris, Nr. 49 (452).

⁵⁸ Sk. Satversmes tiesas 2006. gada 15. jūnija spriedumu lietā Nr. 2005-13-0106. Sal.: Satversmes tiesas tiesneša Jura Jēlāgina 2006. gada 22. jūnija atsevišķās domas lietā Nr. 2005-13-0106.

⁵⁹ Sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra spriedumu lietā Nr. 2005-12-0103 un 2006. gada 6. jūnija spriedumu lietā Nr. 2005-25-01.

⁶⁰ Satversmes tiesas 2007. gada 18. oktobra spriedumu lietā Nr. 2007-03-01 32.1. punktu.

⁶¹ Plašāk sk.: Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004, 580.–598. lpp.

⁶² Žilys J. Konstitūcinis teisms – teisinis ir istorinēs prielaidos. Vilnius: Teisinis informācijas centrs, 2001, p. 132.

⁶³ Sal.: Levin M. R. Men in Black. How the Supreme Court is destroying America. Washington: Regnery Publishing, Inc., 2005, p. 1–2.

No citas puses

Un ezerā zvaigzne krīt

Stāsts par
Latvijas Senāta
senatora Jāņa Skudres
dzīvi

*Man vajag Ormaņa dūmaku zilgano
Un zvaigzni, kas Saukas ezerā krīt.*

Latvijas Senāta Krimināllietu kasācijas
departamenta senators Jānis Skudre (1889–1942)

Pasaulē nav daudz tādu tiesu, kuru tiesnešus būtu piemēklējis tik bargs liktenis kā Latvijas Senāta senatorus. Patiesības labad gan jāsaka, ka līdzīgs liktenis bija lemts arī Igaunijas un Lietuvas augstāko tiesu tiesnešiem.

Latvijas Senāta pastāvēšanas laikā no 1918. gada decembra līdz 1940. gada novembrim tajā strādāja 30 senatori. Kad Padomju Savienības karaspēks 1940. gada 17. jūnijā okupēja neatkarīgas valsts – Latvijas – teritoriju un sāka Latvijas valsts iekārtas piespiedu transformāciju ar tai sekojošu inkorporāciju PSRS sastāvā, Senātā strādāja 18 senatori. Ar Latvijas PSR Augstākās padomes Prezidija 1940. gada 11. novembra dekrētu “Par Latvijas PSR tiesu sistēmas pārveidošanu” tika likvidēta augstākā tiesu institūcija – Senāts – un senatori tika atbrīvoti no darba. Padomju vara ķērās arī pie citu tiesu personālsastāva tīrīšanas, tiesu iestādes nostiprinot ar “piemērotiem” kadriem. Latvijas iedzīvotāju masveida apcietināšana un deportācija no Latvijas naktī no 1941. gada 14. uz 15. jūniju skāra arī no amata atbrīvotos senatorus un zemāku līmeņu tiesu tiesnešus. Pavisam tika arestēti un deportēti 31 neatkarīgās Latvijas tiesnesis, to skaitā septiņi senatori.

Uz Sibīrijas nāves nometnēm tika deportēti un izsūtījumā gāja bojā senatori: Osvalds Ozoliņš (1888–1942), Kārlis Ducmanis (1881–1945), Jēkabs Grots (1888–1942), Fridrihs Vesmanis (1875–1941), Teodors Bergtāls (1886–1942), Fricis Zilbers (1875–1941) un Jānis Skudre (1889–1942).

Kā atzīmējis senatora Augusta Lēbera dēls Dītrihs Andrejs Lēbers 1997. gadā izdotajā biobibliogrāfiskajā aprakstā par savu tēvu, 11 bijušie senatori 1944. gadā devušies trimdā, tā izvairoties no drošas bojāejas. Īpatnējs ir bijušā senatora Jāņa Ankrava (1892–1963) liktenis. Viņš bija vienīgais senators, kurš 1945. gadā palika Latvijā. 1952. gadā Latvijas PSR Augstākā tiesa J. Ankravu notiesāja uz 25 gadiem labošanas darbu nometnē par to, ka viņš bijis senators un, pildot savus senatora pienākumus, tiesājis komunistus. Vai tā nav likteņa ironija? Vai tad komunisti nevar būt noziedznieki? Paldies Dievam, pēc Staļina nāves Jānis Ankravs tika atbrīvots pirms termiņa un atgriezās Rīgā, kur 1963. gadā mira.

Pirmskara senatoru dzīves stāsti daļēji apkopoti Latvijas Republikas Augstākās tiesas muzejā, taču sīkāk viņu dzīves un darba gaitas nav pētītas. Vienīgo plašāk pieejamo pētījumu par Latvijas Senāta Civilās kasācijas departamenta senatora Augusta Lēbera dzīvi un darbu veicis senatora dēls Dītrihs Andrejs Lēbers. Viņš arī 1992. gadā pie nama Rīgā, Hospitāļu ielā 22, kurā no 1912. līdz 1939. gadam dzīvojusi Lēberu ģimene, uzstādīja piemiņas plāksni. Kā pieminēt tos septiņus senatorus, kuri gājuši bojā izsūtījumā Sibīrijas nāves nometnēs un kuru kapa vieta pat nav zināma? Vai tas nav mūsu, dzīvo, pienākums?

2007. gada 14. jūlijā Jēkabpils rajona Saukas pagasta “Lejas Meirānos” ar Augstākās tiesas, Latvijas Tiesnešu biedrības un Saukas pagasta padomes atbalstu uzstādīta piemiņas zīme Latvijas Senāta Krimināllietu kasācijas departamenta senatoram, Latvijas Tiesnešu biedrības priekšsēdētājam Jānim Skudrem.

Lai otra Jāņa Skudres piemiņas zīme ir topošais dokumentālais stāsts “Un ezerā zvaigzne krīt”, ko esmu iecerējis izdot grāmatā, kuras pirmo nodaļu uzrakstīju speciāli “Jurista Vārda” 500. numuram.

Vilnis Vietnieks,
Latvijas Republikas Augstākās tiesas senators

No citas puses

Priekšnojautas: Jānim Skudrem veltītās grāmatas pirmā nodaļa

Bija jūnija sākums. Rīts vasaras saulgriežu gaidās ausa strauji.

Saule, spodri nomazgājusies, iznira no Saukas ezera dzelmes, cēlās arvien augstāk un augstāk virs ezermalas alkšnāja. Ezers gulēja rāms bez mazākās viļņošanās. Debesis vizēja zilgani dzidras, solot saulainu dienu.

Saukas "Lejas Meirānu" pagalmā no mājas iznāca pagara auguma plečīgs pusmūža vīrs. Pa pēdām viņam sekoja neliels brūnganas nokrāsas suņuks.

– Marro, Marro, neatpaliec! – vīrs, pametis skatu atpakaļ, sauca.

Saimnieka balsi izdzirdējis, istais mājas sargs, vācu ait šķirnes suns Turis piebiedrojās gājējiem.

– Nu, Turīn, tev laiks doties uz savu būdu. Naktī būsi diezgan izskraidījies, zaķus un ežus ganīdams, – noglaudījis uzticīgā mājas sarga galvu, mikstā balsi suni mierināja saimnieks.

Pieķēdējis suni, vīrs nesteidzīgiem soļiem piegāja pie akas, kur uz sola bija novietota mazgājamā bloda.

Ielējis traukā pusspaini ūdens, viņš novilka kreklu, lēja uz kailā galvvidus, sejas un saulē iedegušajām krūtīm vēsā ūdens šaltis. Rūpīgi noslaučīties rūtotā dvieļi, vīrs apģērba kreklu un lēniem soļiem iegāja iekšpagalmā. Šeit viņš apstājās, pārdomādam, kādi darbi šodien veicami.

Domas par darbiem vedās gausi. Prātā bija viena galvenā doma. Kas notiks ar tēvu zemi Latviju? Kas notiks ar mani – bijušo Senāta senatoru Jāni Skudri? Labi, ka jaunākā meitiņa Gaida jau atbraukusi skolas vasaras brīvdienās un ir blakus "Lejas Meirānos". Kā jūtas sieva Velta, meitas Balva un Ilga Rīgā? Velta pirms izbraukšanas uz Sauku solīja piezvanīt. Nolemts, ka došos uz autobusu pieturu Lonē sagaidīt atbraucējas. Tas nav tālu no "Lejas Meirāniem". Nieka kilometrs vien būs. Bērtis drošā turp aizvizinās nepilnās desmit minūtēs. Varētu arī kājām aizstaigāt, taču sievai Veltai un abām vecākajām meitām būs līdzī vesels lērums vasarai domātu mantu, vasaras drēbes. Parocīgāk bagāžu mājās nogādāt pajūgā.

Jā, arī nokļūšana Saukā kļuvusi ērtāka. Autobuss Rīga–Sauka kursē katru dienu. Nepilnās piecās stundās no galvaspilsētas var nokļūt Saukā. Braukt

ar vilcienu iznāk sarežģītāk un ievērojami ilgāk. No Rīgas ar lielvilcienu jābrauc līdz Krustpilij, tad jāpārsēžas mazbānītī Jēkabpils–Nereta. Šaursliežu lokomotive knapi velkas. Nieka 45 kilometrus no Jēkabpils līdz Lonei brauc četras stundas. Šāds pārbrauciens aizņem visu dienu.

Kad tad Velta ar meitām Balvu un Ilgu varētu ierasties "Lejas Meirānos"?

– Šodien ir 9. jūnijs, meitenēm skolas gaitas līdz rudenim beigušās. Jā, Ilgai vēl jāsaņem pase, viņai 6. martā palika 16 gadi. Vecākā meita Ilga piedzima Jelgavā, kad strādāju par Jelgavas apgabaltiesas tiesnesi, – klusībā rēķināja bijušais senators.

– Gan jau viss nokārtosies, vēl pāris dienu jāpaciesas, un rīdzinieces būs klāt, – sevi mierināja ģimenes galva.

– Jā, Jāni Skudre, tev jābūt čaklam kā skudrai. Trīs meitas skolojamas. Kopš 1940. gada novembra tu neesi senators Latvijas Senāta Kriminālietu kasācijas departamentā, arī seši simti latu mēnešalgu nesaņem. Visi ienākumi ģimenes uzturēšanai un bērnu skološanai iegūstami sūrā zemnieka darbā. Labi, ka, garus gadus strādādams par tiesnesi Jelgavā, Daugavpilī un Rīgā, nebiji aizmirsis, kā arkla balsti turami, kā siens plaujams un labība kuļama. Desmit slaucamas govis tev vienmēr bijušas "Lejas Meirānu" kūti.

Malacis, ka paspēji uzcelt jaunu divstāvu dzīvojamo māju "Lejas Meirāni". Namu uzceli pamatīgu pēc paša izstrādātā projekta: sešas istabas un virtuve augšstāvā, piecas istabas un divas virtuves pirmajā stāvā, telpas saimes ļaudīm. Domāji, lai katrai meitai būtu sava virtuve, kur saimniekot. Ziemā māju un saimniecību droši varēji atstāt pusgraudniekiem Miežītim un Kupšanam. Atvaļinājumu katru vasaru pavadīji savā mājā, nevairījies no zemnieka darbiem, – ar sevi domās sarunājās bijušais senators.

Atvēris iekšpagalma vārtiņus, plecīgais vīrs rāmā zemnieka gaitā iegāja rudenī stādītajā ābeļdārzā palūkot, kādu skādi pagājusī bargā ziema nodarījusi jaunajām ābelītēm.

Redzēdams, ka jau novembra sākumā sals sāk bargi traktot, viņš Saukas ezermalā pieplāvis niedres, pārvedis mājās un silti iepakojis ābeļīšu trauslos

stumbriņus. Ziemā ābelītes siltinājis ar sniega sabērumiem. No simts iestādītajām ābelītēm pusi tomēr nopietni skārusi ziemas bargā elpa, tās pavasarī izskatījās panikušas, taču maijā saņēmušās. Varbūt ābelītes izdzīvojušas tādēļ, ka salcietīgas šķirnes pirktas tepat kaimiņos, "Poceru" kokaudzētāvā.

Nekas, gan ābelītes saņemsies un izdzīvos. Bet kā būs ar Latvijas valsti? Vai kādreiz tā atgūs brīvību?

Šaubu ēna par Latvijas valstij labvēlīgu nākotni senatora domās iegūla jau 1935. gadā, kad Hitlers vienpusēji lauza Versaļas miera līgumu. Vācija ieviesa vispārējo karaklausību, sāka intensīvi bruņoties. Vācijai par upuri krita Reinas demilitarizētā zona. 1938. gadā vērmahts iebruka Austrijā un to anektēja. Rietumvalstis Minhenē nodeva Čehoslovākiju. Vācija 1938. gada martā piespieda Lietuvu vāciešiem atdot Mēmeles apgabalu.

1939. gada 1. septembrī ar Vācijas iebrukumu Polijā sākās Otrais pasaules karš. Piebeigt Poliju palīdzēja arī sarkanā armija, okupējot daļu Polijas teritorijas. Vērmahts un sarkanā armija rikoja kopēju karaspēka parādi, tā nosvinot Polijas savstarpējo sadalīšanu.

Septembrī Rīgā paklīda runas, ka Vācijas un Padomju Savienības neuzbrukšanas līgumam pievienoti vairāki slepeni protokoli, kas Igauniju, Latviju un daļu Lietuvas iekļaujot padomju interešu sfērā. Par protokola iespējamo esamību viņam izstāstīja radnieks, kara ministrs ģenerālis Jānis Balodis. Būdam akadēmiski izglītots jurists ar labu loģisko domāšanu, J. Skudre saprata, ka protokolos nolemtais rada tiešus draudus ne tikai Latvijas kā neatkarīgas valsts pastāvēšanai, bet arī daudzu valsts amatpersonu represēšanai vai pat fiziskai iznīcināšanai.

Senators nebija kļūdījies. Oktobra sākumā Staļins uzspieda Latvijai savstarpējās palīdzības paktu. Septembra beigās Igaunija šādu paktu jau bija parakstījusi. Līdzīgs liktenis oktobrī piemeklēja arī Lietuvu.

Latvijā šā līguma ietvaros tika ierīkotas karabāzes, kurās izvietojās ap 30 000 sarkanarmiešu un kara tehnika.

Nākamais nopietnais brīdinājums Latvijas valdībai bija vācbaltiešu repatriācija 1939. gada beigās uz etnisko dzimteni – Vāciju. Līdz gada beigām no Latvijas bija izceļojuši 52 000 vācbaltiešu.

1940. gada 17. jūnija naktī Padomju armijas daļas pārgāja robežu un ap pulksten 12.30 ieņēma Rīgu.

Senators 1940. gada jūnijā atradās atvaļinājumā Saukas “Lejas Meirānos”, kur noklausījās Valsts prezidenta radio-runu. Ulmanis teica vēsturē iegājušos vārdus: “Es palieku savā vietā, jūs palieciēt savās.”

Ilgi es nepalikšu savā vietā, noteikti ne. Un jūs, prezidenta kungs arī nepaliksiēt tur, kur esat, – nodomāja senators.

Tā arī notika. 1940. gada novembrī senators saņēma pēdējo algu. Atnācis mājās, viņš nolika latu kaudzītī uz galda un teica sievai Veltai: “Šim režīmam manas zināšanas nav nepieciešamas, būs jāklūst par istu zemnieku. 30 hektārus zemes man taču atstāja, 26 hektāri tika pusgraudniekam Kupšanam.”

Nākamajā dienā bijušais senators aizbrauca uz Saukas “Lejas Meirāniem”. Sieva ar meitām līdz mācību gada beigām palika Rīgā.

Prezidenta kungu 1940. gada jūlija beigās arestēja un piespiedu kārtā deportēja uz Stavropoles novadu Krievijā.

Izstaigājis ābeļdārzu, vīrs apskatīja pērn iesētā āboliņa zelmeni, nogāja gar rudzu lauka malu. Iedomājās, kā rudzi uz Jāņiem zied. Kad papūš vējš, rudzu lauks kūpēt kūp.

Līgo vakars un Jāņi, protams, arī šogad jāatzīmē. Nebūs tādas jautības kā iepriekšējos gadus. Tomēr Jāņi latviešiem ir lieli svētki, tie jāsvin, lai cik nopietna nelaime uzbrukusi.

Pēc jaunās mājas uzbūvēšanas un nodošanas dzīvošanai 1931. gadā, saimnieks katru gadu rīkoja vērienīgu Ligo svētku un Jāņu svinēšanu. Pats taču Jānis. Tika darināts alus un siets Jāņu siers. Dažas dienas pirms Jāņiem tiesnesis J. Skudrem, kaimiņiem Malceniekiem piepalīdzot, Saukas ezerā izvietoja vairākus tīklus. Gadījās arī visai prāvi zušu lomi. Brūngani nokūpināti tie paši kusa mutē, tauki tecēt tecēja starp pirkstiem. Rīgas tirgū kūpināti zuši maksāja brangu naudu, bet Saukas ezerā, mazliet papūloties, tos varēja zvejot par brīvu. Zvejas licence iegādāta uz vairākiem gadiem.

Parasti Jāņa Skudres dzimtmājās Ligo svētkos sabrauca tieslietu darbinieki, dažs labs senators no Rīgas, kolēģi un bijušie kolēģi no Daugavpils apgabaltiesas.

Delegācija no Augstākās tiesas – Vilnis Vietnieks, Eduards Pupovs un Andris Gulāns – “Lejas Meirānos” 2007. gada 22. septembrī

Saukas ezers no putna lidojuma

Foto: no Augstākās tiesas muzeja un V. Vietnieka personiskā arhīva

Ciemiņi no Daugavpils tika sevišķi mīļi sagaidīti. Tas tāpēc, ka Daugavpils J. Skudrem bija dziļi sirdi ieaugusi. Tur viņš 1914. gadā pēc Maskavas universitātes Juridiskās fakultātes beigšanas sāka jurista karjeru, praktizējot kā zvērināta advokāta palīgs. Pēc Pirmā pasaules kara un Latvijas valsts nodibināšanas viņš gadu nostrādāja par Daugavpils apgabaltiesas prokurora biedru, no 1925. gada rudens līdz 1934. gada decembrim bija apgabaltiesas priekšsēdētājs Daugavpilī.

Pēdējā plašākā Ligo svētku un Jāņu dienas svinēšana notika 1939. gadā.

Pirmie ligotāji “Lejas Meirānos” ieradās jau 22. jūnija vakarā. 23. jūnija

priekšpusdienā ar vieglo automašīnu no Rīgas atbrauca Valsts prezidenta Kārļa Ulmaņa vietnieks, kara ministrs ģenerālis Jānis Balodis ar kundzi Elvīru. Tik augsta amatpersona Saukas “Lejas Meirānos” līdz šim nebija ciemojusies. Tiesa, pirms pāris gadiem šeit viesojās arī ģenerālis Rūdolfs Bangerskis.

Baložu pāri sirsnīgi sagaidīja senators un viņa kundze Velta. Pēc apsveicināšanās ģenerālis, kurš bija ģērbies gaišā uzvalkā, pasniedza senatoram vārdadienas dāvanu, Velta apdāvināja Jāni Balodi.

Elvīras kundze teicās nogurusi no garā pārbrauciena. Arī ģenerālis, kuram ritēja 59. mūža gads, neatteicās nosnausties. Ligo vakars un Jāņu nakts ar alus dzeršanu, dziedāšanu, dejošanu stāvēja priekšā.

No citas puses

Uzvedusi ciemiņus mājas otrajā stāvā viesiem paredzētajā guļamistabā, Velta atgriezās pagalmā.

– Paklau, Jāni! Kā ģenerālim ar veselību? – viņa jautāja vīram. – Elvīra vēl Rīgā man stāstīja, ka viņas vīrs griežies pie ārsta, jo sajutis neritmisku sirdsdarbību, – Velta pamatoja savu jautājumu.

– Ministra kungam vajadzētu mazāk strādāt, vairāk atpūsties. Divi smagi ievainojumi arī acimredzot liek sevi manīt. Bez tam vēl vakaros Jānis Balodis bieži redzēts Vērmaņdārza paviljonā pie zolītes galda. Tur jau konjaciņš arī neizpaliek. Runā, ka Valsts prezidents vienreiz samaksājis lielu Jāņa kāršu parādu, – skaidroja senators.

– Kā tad, Veltiņ, būs ar braucieni uz Zalves kapiem? Tu taču parasti pirms Jāņiem apciemo savu vecāku atdusas vietu, – painteresējās Jānis Skudre.

– Noteikti braukšu. Jāpalūdz ģenerālim automašīna, viņa šoferis aizvedīs uz Zalvi. Elvīra arī solījās braukt līdz un nolikt kādu ziedu uz sava tēvbrāļa Eduarda kapa. Es sagatavošu ziedu pušķi arī dzejniekam Jūlijam Dievkociņam, manas mammas jaunības dienu sirds draugam, – ar saviem pēcpusdienas plāniem padalījās Velta.

– Labi. Es tagad savedīšu malku Jāņu ugunskuram, bet tu pa to laiku sagatavo ziedus. Pie reizes paskatīšos, kā Malvīnei sokas Jāņu vainagu pišanā, – noteica senators.

Senatora kundze, iedama starp puķu dobēm, izmeklēja skaistākos ziedus. Kārtojot pušķus, viņa pārdomāja bērnības un jaunības gadus, kuri aizvadīti Zalvē.

Tētis Eduards Blūms, dzimis 1860. gadā Cēsu pusē, pēc skolotāju semināra pabeigšanas dabūja darbu Lielzalvē par pagastskolas pārzini. Vienlaikus viņš, pateicoties tam, ka spēlēja ērģeles un vijoli, kalpoja kā ķesteris Lielzalves draudzē, kuru vadīja mācītājs Roberts Heinrihs Karls Rozenbergs. Skaistā Dambrānu meita Minna, mana māte, varējusi viena pati Zalves baznīcu piedziedāt. Skolmeistars ieskatījies Minnā. Minna bijusi četrpadsmit gadus jaunāka par skolas pārzini. Rozenbergs viņus salaulāja Zalves baznīcā.

Viņa, Velta, piedzima 1896. gadā, sekoja brālis Valdis un māsa Tija.

1903. gada rudenī Lielzalves pamatskolā strādāt par palīgskolotāju sāka dzejnieks Jūlijs Dievkociņš, kurš

sadraudzējās ar Veltas mammu. Par piedalīšanos 1905. gada notikumos Jūlijs Dievkociņš 1906. gada 3. februārī bez izmeklēšanas un tiesas tika nogalēts. J. Dievkociņa mirstīgās atliekas slepus atveda uz Zalvi un guldīja vietējā kapsētā.

Kad Veltai bija četrpadsmit gadu, no inficēšanās ar Koha bacili nomira mamma. Pirms nāves viņa izteica vēlēšanos gulēt mūža miegu Zalves kapsētā blakus Jūlijam Dievkociņam. 1913. gadā, tuberkulozes sagrauzts, aizsaulē aizgāja arī tētis Eduards Blūms.

Brālis Valdis izmācījās par virsnieku, dienēja neatkarīgās Latvijas armijā. Izdienas pensijas gadus nesaņiedza, jo mira, domājams, no tuberkulozes. Brāļa sieva otrreiz apprecējās ar Latvijas Nacionālās operas dziedoni Ādolfu Kaktiņu.

Māsa Tija saslima ar tuberkulozi un mira jauna.

– Veltiņ! Ko tu tik domīga? – blakus atskanēja vīra balss. Viņš bija pienācis nemanot.

– Atcerējos savu māmiņu, tēvu, brālīti un māsiņu. Bargs liktenis viņus piemeklēja. Visus sagrauja ļaunais dionis, – asarām acis klusi noteica Velta.

– Nomierinies, nomierinies. Tas Kungs ļaudis pie sevis sauc, kad katram pienāk laiks, – noglāstījis sievieti plecu, teica senators.

Abi laulātie nolēma, ka ciemiņiem pusdienu galdu klās dārzā. Pēc kādas stundas celsies ģenerālis, no peldēšanās un sauļošanās ezermalā atgriezīsies arī citi atbraukušie viesi.

Velta steidzās apskatīties, kā saimniecei, kuru senators nolīga vasaras periodam, sokas ar pusdienu gatavošanu. Pusdienās bija paredzēts pasniegt visas gaļas zupu ar paštaisītām klimpām. Otrajā ēdienā – tikko ceptas kotletes ar svaigu gurķu salātiem, jaunajiem kartupeļiem dīļu mērcē. Padzerties varēs vasarai raudzētas bērzu sulas, kafiju vai tēju pēc katra ciemiņa gaumes.

Kad pusdienas bija paēstas, kara ministrs norīkoja šoferi Albertu aizvizināt māšīcas – Veltu un Elvīru – uz Zalves kapsētu. Pats uz kapsētu nebraukšot, bet palikšot “Lejas Meirānos” kopā ar senatoru un citiem viesiem.

Melnas krāsas limuzīns apstājās pie Zalves kapsētas. Šoferis palīdzēja māšīcām uznest puķu pušķus un Jāņuzāles stāvajā kapu kalniņā, pēc tam atgriezās pie automašīnas.

Kopjot kapus, māšīcas varēja brīvi parunāties.

– Nu, Elvīriņ, vai ģimenes dzīvē jūties laimīga? – Velta interesējās.

– Mums ar Jāni rit tikai ceturtais kopdzīves gads. Lielos vilcienos esmu apmierināta. Līdz kāzām ģenerālis mani aplidoja veselus sešpadsmit gadus. 1920. gadā man bija astoņpadsmit gadu, mācījos ģimnāzijas pēdējā klasē, kad iepazināties. Tad mūsu attiecības pārtrauca manas studijas Parīzē. 1923. gadā, kad atgriezos Rīgā, ģenerālis devās audiencē pie tēva un lūdza manu roku.

– Ko tad mans onkulis Jūlijs ģenerālim atbildēja? – steidzināja māšīca Velta.

– Zini, viņš ģenerāli pasūtīja vienu māju tālāk. Protams, Jānis toreiz vēl nebija kara ministrs un otrā persona valstī. Jā, manam papam bija stingrs raksturs. Tēvs bija bagāts. Atbraucis uz Rīgu pelēkā, apnēsātā pašautas vadmalas uzvalcīnā, viņš ar savu neatlaidību sasniedza ievērojamu stāvokli. Juveliera māceklis, juvelierveikala īpašnieks, tad vairāku namu īpašnieks. Tēvs uzskatīja, ka ģenerālis ir pārāk vecs priekš manis. Kad mana pirmā laulība izjuka, bija brīvas rokas. Satikāmies ar Jāni nejauši, bet viņš jau bija dzirdējis, ka esmu brīva no pirmās laulības saitēm. 1936. gada 2. maijā nosvinējām kāzas. Piedod, Veltiņ, ka radus kāzās neaicinājām. Ģenerālis vēlējās klusas kāzas, un es viņam piekritu, – garo stāstījumu noslēdza Elvīra Balode.

Ejot prom no kapsētas, māšīcas apstājās pie Jūlija Dievkociņa kapa pieminekļa un izlasīja tur iekaltos Raiņa dzejas vārdus: “Kad pagurst prāts un atkrit rokas, pieminat savu varoņu mokas.”

Šajā dienā, 1939. gada 23. jūnijā, Elvīra Balode vēl nezināja, ka viņas un atvaļinātā ģenerāļa Jāņa Baloža moku ceļš daudzu gadu garumā sāksies 1940. gada 31. jūlija rītā. Velta Skudre nezināja, ka viņas ģimeni 1940. gada 17. jūnijā Saugas “Lejas Meirānos” apcietinās un izsūtīs uz Sibīriju. Viņa nezināja, ka senators Jānis Skudre uz mūžīgiem laikiem paliks svešumā.

1939. gada 23. jūnija vakarā Saugas “Lejas Meirānos” Līgo vakars un Jāņu diena pagāja, dziedot dziesmas. Visu nakti dega Jāņu ugunskuri, mezdami naksnīgajās debesīs spožas gaismas strēles. ■